

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Historiae ecclesiasticae saeculi ... XVI supplementum

Fecht, Johann

Francofurti et Spirae, 1684

VD17 VD17 3:315948Z

Caput IV. De epistolarum harum scriptoribus

[urn:nbn:de:bsz:31-122751](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-122751)

CAPUT IV.

De

EPISTOLARUM HARUM SCRIPTORIBUS.

PRæcipuum epistolæ rectè intelligendæ præsidium est notitia Scriptoris. Hunc enim nisi exactè noveris, neque auctoritas scripto constabit, neque de usu ejus solidè poterit pronunciarî. Nec verò satis est, scivisse nomen auctoris, de personâ, de officio statuque, deque actionibus, quibus publicè occupatus fuerat, non minus cognosci oportet. Intueri in os dicentis omnes prius volunt, & imbui personæ, quæ loquitur, notitiâ, quam verba percipiant. Necessarium itaque fuerit, ut partim illorum, ad quos epistolæ nostræ exaratae sunt, partim eorum, qui easdem scripserunt, vitam quasi per indicem consignemus, neque quicquam ejus lateat, quod memoratu dignum gessisse quisque historiarum monumentis proditus est. Id quod expressis ad rem quamlibet annis ideò faciemus, ut conferenti Epistolam primo statim intuitu appareat, quod occupaverit atatis spacium, cum epistolam scriberet? Quo in officio tum fuerit constitutus? quo loco tum habitaverit? Quæ ad rectè intelligendum scriptiois argumentum ingens pondus habere, quisque ultrò intellecturus est.

I.

D. JOANNES MARBACHIUS.

Natus Lindaviæ, Patre VValthero Marbachio, cive
 & Anna Salzmännin, matre, 13. April. Anno . 1521
 Studiis operam locat Argentorati & VVittebergæ, in
 Lutheri convictu. 1536. 1539.
 Philosophiæ magister. 1540.
 Diaconus Jenensis. 1541.
 Doctor Theologiæ à Luthero promotus. 1543.
 g Ducit

APPARAT. CAP. IV.

- 50
 Ducit Ursulam VVeislandin, ex qua suscepit Annam
 Margaretham, Oberti Giphanii, Jcti & Prof. Argent.
 postea conjugem: Barbaram, Georgio Obrechto,
 Jcto & Prof. Argent. in matrimonium collocatam:
 Ulricum, Pastorem postea VVormatiensem: Era-
 smum, Theologiæ Argent. Doct. & Prof. Philippum,
 D. & Prof. Ex quo postea natus est Ulricus, Pastor
 ad D. Sen. Petri. Argent. qui filiam unicam, Mariam
 Magdalenam, Georgio Obrechto, Jcto & Senat. Min.
 Argent. Advocato atque Procuratori, conjugem
 dedit.
- Pastor Ysnensis, à Paulo Fagio introductus. 1543.
- A Zvvinglianis ejectus, Diaconus primum, & paulo
 post Pastor Ecclesiæ Argentorat. ad S. Nicol. consti-
 tuitur. 1545.
- Præses conventus Ecclesiastici, seu Superintendens. 1551.
- A Senatu Argentor. ad varios conventus mittitur. Ad
 Lipsiensem. 1548.
- Ad Tridentinum Conc. 1552.
- Ad VVormatiens. 1557.
- Palatinatum post mortem Friderici Electoris jussu Otto-
 nis Henrici, Pal. Evangelico more reformat 1556.
- Professor Theologiæ, in Acad. Argent. 1552.
- Decanus Collegii Thomani. 1557.
- Moritur, 17. Martii. 1581.

II.

D. ERASMUS MARBACHIUS.

- Natus Argentorati, Patre Joanne Marbachio & Ursulâ
 VVeislandin. 23. August. 1548.
- Philosophiæ Magister Basileæ 1570.
- Postquam

DE EPISTOLARUM SCRIPTORIBUS.

Postquam studiis Argentorati, Basileæ, Tubingæ, & Rostochii incubisset, Theologiae Licentiatus.	1573.
Doctor Basileæ.	1579.
Theologiae post Patris obitum Professor.	1581.
Lectiones suas in Pentateuchum Mosaicam instituit, quæ à Philippo Marbachio post ejus obitum in publicum editæ sunt.	1597.
Moritur in cœlibatu.	1593.

III.

D. PHILIPPUS MARBACHIUS.

N atus, Patre Johanne Marbachio & matre, Ursula VVeislandin, Ysnensi, Argentorati, 19. April.	1550.
Studiis operam dat Basileæ, ubi & Philosophiæ magister creatur.	1570.
Ei in hac Academia Philosophiæ Moralis Professio extraordinaria demandatur.	1571.
Tubingam hoc ipso anno & postea Rostochium abit.	1572.
Licentiatus hic fit Theologiæ.	1573.
Græcii in Styria primum Conrektor, postea Prorektor, denique Rektor.	1574.
Matrimonium cum Catharina Hausteinin ibidem contrahit, & plures ex eâ suscipit liberos.	1576.
Ad colloquium Schlemmingense, cum Flacianis institutum, tanquam auditor, amandatur.	1577.
Doctor Theologiæ Basileæ creatur.	1579.
Heidelbergam vocatur ad capeffendam Professionem Theologicam.	1579.
Cum Johannes Casimirus, Elector, Zvvinglianam religionem in provincias suas introduceret, pulsus primum è domo Sapientiæ, mox è Professione.	1584.

Ad Re-

Ad Rectoratum Clagenfurdanum in Carinthia vocatur, quem suscipit.	1584.
Ad Professionem Theologiae Argentoratum vocatur.	1393.
Decanus ad S. Thomæ.	1601.
E liberis ejus conjugium contraxere: Anna Catharina, cum Paulo Rennenkampf, U. J. D. Rigenfi è Livoniâ, Syndico VVormat. Philippus U. J. D. Senatus Min. Argent. Procurator, cum Anna Maria Heldin. Ulri- cus, Birkenfeldensis aulae Concionator primum, dein Pastor Echolzheimensis, tum Diaconus & deniq; pa- stor ad D. Sen. Petr. Argent. cum Jacobæa Felzia.	
Moritur 28. Sept.	1611.

IV.

PHILIPPUS MELANTHON.

Natus Brettæ in Palatinatu, 16. Febr.	1497.
Pforzhemii, Præceptore in latinis Joanne Hungaro, in græcis Georgio Simlero, literis vacat, & postea Hei- delbergæ	1509.
Baccalaureus.	1511.
Tubingam venit.	1512.
Philosophiæ magister.	1513.
In ea Acad. docet Virgilium, Terentium, Ciceronem, Livium.	
VVittebergam proficiscitur ex Capnionis consilio, ibi- que Homerum & quædam Scripturæ S. prælegit.	1518.
Luthero adest Lipsiæ, cum Ekio disputanti.	1519.
Epistolam ad Rom. interpretatur; edit librum ad 7. Paris. & Locos.	1520.
Noribergensem scholam ordinat.	1525.
Ecclesiarum in Elector. Saxon. inspectioni & visitationi præficitur.	1527. Cum

- Cum Electore ad conventum Spirens. abit. Contra Oecolamp. scribit. Interest colloquio Marpurg. 1529.
- Ad comita August. abit & confessionem condit, aliaque. 1530.
- Vocatur à Landgr. Hassiæ ad colloquium cum Bucero. 1534.
- Ab Angliæ & Galliæ Regibus expetitur, sed ab Elect. non dimittitur. 1535.
- Ad suos invisendos excurrit. Conventui Smalkaldensi interest. 1536.
- Cum Electore ad conventum Francofurt. proficiscitur, editque scriptum de legitimâ defensione. 1539.
- Iterum Smalkaldiano colloquio interest. Et contra Svenkfeld. atque Scepticos scribit. Et ad Hagenoensem conventum abiturus lethaliter decumbit. 1540.
- Interest colloquio VVormatiensi cum Eccio & postea Ratisbonensi, inter ipsum, Bucero, Pistorium, & Pflugium, Eccium & Gropperum. 1541.
- Inaugurationi Episcopi Naumburg. interest. 1542.
- Et reformationi Coloniensi, quamquam sine successu. 1543.
- Itemque ordinationi Georgii Anhaltini. Edit scriptum de reformandis Ecclesiis. 1545.
- A morte Lutheri, bello cum Cæs. exorto Melanth. Servestam cum scholasticis discedit. 1546.
- Redit ad officium Scholasticum VVirteb. Instauratur Acad. Lipsiensis, octo conventib. de Interim institutis adest. Germaniæ captivitatem deplorat. Non traditur Cæsari, eundem poscenti. 1547.
- Interest trib. aliis conventib. ob Interim. Contra Flacium scribit. 1549.
- Conventui Lipsiensi ob Conc. Trid. præest. In quo edita repetita Confessio August. à VVürtenb. & Argent. approbata. 1550.
- Norimbergam, Tridentum iturus, proficiscitur. Ob bellum à Mauritio Cæsari paratum regreditur. Aca-

demia VVitt. ob pestem Torgam translata.	1552
Contra Osiandrum & Stankarum scribit. Item examen ordinandorum.	1553
Conventus Naumburgensis. In quo Melanth. Forster. Alef. Crafft. Sleidan.	1554.
Turbatam Ecclesiam Norib. & certamen Osiand. & Flacian. pacat.	1555.
Cum Flacio dissidium. Et scripta objectionum Pontif. refutatio.	1556.
Colloquio VVormatiensi postremo interest. Heidelbergam accersitur & Uxor ei mors nunciatur.	1557.
Scribit contra Staphylum. Et ad Græcos A. C. mittit.	1559.
Moritur 9. April.	1560.

De quo non gravabimur integrum *Jac. Aug. Thvani* elogium adscribere, quod sub finem septimi & vicesimi libri ita habet: *Exortis in Germaniâ propter religionem turbis perpetuus M. Lutheri affecla, longè diversum tamen à Doctore suo ingenium ad eam causam attulit. Nam cum omni ope anniteretur, ut doctrina, quam tradebat, esset perspicua, & ambigua explicarentur, in eo summa alioqui erat alterationum ac rixarum fuga & maximum tranquillitatis ac quietis studium, ut nisi de necessariis contendendum minimè putaret. Nam posse conniveri ad nonnulla, ferri denique multa debere. Quâ animi moderatione & aequitate, quamquam exacerbatis tum temporis summopere omuium animis, maximorum tamen Virorum opinione dissidentium amicitiam ac benevolentiam meruit. Certè Franciscus ante XXX. annos, cognito Melanthonis peculiari ad sedandas eas, qua in Ecclesiâ invec̃ta sunt, turbas, studio, ex Gulielmo Wilhelmo Langajo, protinus ad eum Guisâ scripsit, misso Barnabâ Voieo Fosâ, rogavitque, ut quamprimum in Galliam se conferret, de unione doctrinarum cum selectis aliquot doctoribus acturus, quo pulcerrima illa sacra administrationis concordia sarciri posset. Biennio verò post Jacobus Sadoletus, Episcopus Carpentoractensis, cum Romam venisset & in Cardinalium collegium prater spem ac votum cooptatus fuisset,*

AMAN-

amantissimas literas ad eum dedit, quibus significabat, ardentissimè expetere se, ut quantumvis locorum spatiis & opinionum dissidentia dividerentur, amore & studiorum communicatione in posterum conjungerentur. Sed qui obviam eam humanitatem in exteris ac diversa sentientibus probavit, longè contrariam fortunam inter suos & eandem doctrinam profitentes expertus est. Nam exorta repente in Germaniâ factio eorum, qui ut se flagrantiore in religionis causâ studio versari demonstrarent, omnem conciliationem & concordia incunda mediam viam aspernabantur, & cæteros paci studentes, quos Adia-phoristas & Interimistas, nominibus ad odium compositis, vocabant, ut desertores & in pietatis negotio tepidos damnabant. Horum antesignani fuerunt Matthias Flacius Illyricus & Nicol. Gallus, quibus cum tota vita viro tranquillitatis alioqui cupido certamen fuit. In quo proinde post mortem reprehensa est à suis ea, quam dixi, rixarum & contentionum fuga. Præterea nimium philosophia & mathematicarum artium studium, atque illius præsertim partis, qua ex astrorum positu ac concursu de vitâ ac fortunis hominum decernit. Verum de iis omnibus diligenter & ornatè admodum perscripsit Joachimus Camerarius, Melanthoni totâ vitâ conjunctissimus, cujus accuratam narrationem legisse, ut mihi jucundum fuit, ita ab iis, qui Ecclesia paci consultum cupiunt, eam cognosci non inutile existimo. Complures filias reliquit Melanthon, ex quibus Anna elocata est Georgio Sabino, Brandeburgensi, Poëta inter Germanos non exigui nominis, qui à P. Bembo, Casp. Contareno, Cardinalibus, Baptistâ Egnatio, Ludovico Becatello, Italis, dum viveret, magno in pretio habitus.

Imaginem Philippi cum designatione operum plerorumque, quæ scripsit, habes ap. Jo. Jac. Boissard. Part. III. Icon. VI. p. 45. seqq.

V.

VALENTINUS VANNIUS.

Natus in Sueviâ, Theologicis studiis eo successu incubuit, ut primo Cisterciensi ordini Maulbrun-

NE NO-

- næ nomen daret, deinde scriptis Lutheri permotus
 ordinem desereret & Ecclesiæ primum Canstadianæ,
 deinde Stutgardianæ præficeretur, denique Abbas
 Maulbrunnensis designatus, cum D. Brentio, Beur-
 lino & Heerbrando mitteretur ad Conc. Trid. 1552.
 Colloquio Maulbrunnensi interest. Vide Protocoll.
 Colloq. Heidelb. 1564.
 Claret nominis fama, scriptis contra INTERIM, & de Mis-
 sâ contra Joh. Fabri. 1548.
 Moritur 27. Aug. 1567.

Imaginem viri exhibet Pant. Profopogr. Part. III.

VI.

MARTINUS FRECHTUS.

- N**atus in Suevia, cum Theologiæ operam dedisset, in
 Acad. Heidelb. Theol. Licentiatus & paulò post
 Professor renunciatur. 1526.
 Ulmam sub initium reformatæ ibi Eccles. vocatus, ut
 primarium Ecclesiasten ageret. 1528
 Cum Bucero & Musculo ob cœnæ negotium in Sax.
 ad Luth. proficiscitur. 1536.
 Mittitur ad VVormatiense colloquium. 1540.
 Ob repudiatum Interim custodiæ traditus. 1546.
 Liberatus Tubingam ad Professionem & Ephoriam
 vocatur. 1549.
 Moritur 14. Septembr. 1556.

VII.

PAULUS FAGIUS.

- N**atus Tabernis Rhenanis, Patre Petro *Büchlein*
 & Margar. *Hirnin*. 1504.
 Heidel-

Heidelbergæ literis incumbit, Doctore cumprimis Jo. Brentio & Mart. Frechto.	1515.
Argentinae Hebraicis literis vacat, Doct. Capitone, He- dione, Bucero, Zellio.	1522.
Ludimagister Isnensis factus uxorem ducit & liberos procreat.	1527.
Argentinae iterum studia Hebr. & Graeca profecquitur, Ysnam redit, in ministerium recipitur, varia edit, sumptu Petri Bufleri.	1537.
Argentinae vocatus abiit.	1542.
In Angliam à Thom. Crammero expetitus, cum Bu- cero proficiscitur.	1549.
Moritur non sine veneni suspicione 13. Novembr.	1550.

De quo Guilihelmus Daius.

*Bucero primas dedimus, Tibi, Paule, secundas,
 Et damus Hebraeæ gloria prima schola.
 Hoc uno inferior Bucero, Paule, fuisti,
 Quod prior extremum cernis adesse diem.
 Verum illo major Bucero, Paule, fuisti,
 Quod prior aeterno jussus adesse DEO.
 In reliquo similem duxisti tempore vitam,
 Ambo salutiferi buccina fida DEI.
 Ambo stelliferi sparsistis semina regni,
 Semina proventu non caritura suo.
 Unde utrumque DEUS magno dignatus honore,
 Utrumque ad superi transtulit astra poli.
 Et ne vestra queant communia fata putari,
 Qualia sunt, qua nos vulgus inane ferunt,
 Mors postquam è vita solitâ vos lege tulisset,
 Restituit sacris ossa cremanda focis.
 Non ut confessi tantum, sed ut ultima passi,
 Scandatis celsè sidera summa poli.*

h

Felices

APPARAT. CAP. IV.

*Felices anima, superas licet istis ad oras,
A vobis vestrum nomen abire nequit.
Eximia semper vivetis laude perennes,
Quam canet Aoniis nostra Thalia modis.*

Imaginem Fagii, cum plerisque ab eo editis ingenii monumentis, Part. IV. Icon. XXVII. exhibet Jo. Jac. Boissardus.

VIII.

SIMON SULCERUS.

N atus Bernæ.	1508.
Præceptore Rubello literarum ponit fundamenta: dein sub Osyv. Myconio Lucernæ; tum sub Glareano Basileæ proficit, ubi Philosoph. M. creatur.	1532.
Primum œconomus collegii Basil. constitutus: tum Bernam ad Scholam vocatus, tandem Basileam rediit, Ephorus alumnis datus.	1534.
Ad Lutherum proficiscitur, de cœnæ negotio collaturus.	1538.
Vocatur in ministerium Bernense.	1539.
Basileam redit, pertœsus dissidiorum de cœnâ. Fit œconomus collegii Augustiniani & Ecclesiæ paulo post minister.	1548.
Post Münsteri obitum professio ei demandatur Hebr. Lingu. Et pastoratus summi templi.	1542.
Professio Theologiæ.	1545.
Unâ cum D. Jac. Andr. & D. Jac. Heerbrando Ecclesias Marchionatus Badl. reformat: earumque postea in- spectionem & curam gerit.	1550.
Theologiæ Doctor.	1563.
Moritur 22. Junii.	1585.
De quo Cent. XVI. libr. IV. c. XXI. Lucas Osiander: <i>Vir opti- mus & in doctrinâ sincerissimus, olim Witteberga Lutheri discipu- lus.</i>	

lors. Hic doctrinam sanam, à Luthero susceptam, fideliter & constantiter retinuit, eamque mirâ prudentiâ & dexteritate plantavit in urbe Basileâ, in quâ etiam piè in Domino obdormivit. Nunc autem mortuo Sulcero Basileæ regnat Calvinismus, à Joh. Jac. Grynes introductus.

Imaginem Sulceri & editorum scriptorum catalogum dat Jo. Jac. Boissard. Ic. 37. Part. IV.

IX.

JOANNES MATHESIUS.

- N**atus Rochlitii 14. Jun. 1504.
 Primum in Scholis Trivialib. informatus, serò VVit-
 tebergam accessit. 1529.
 Usus præceptoribus Luthero, Melanthonè, Bugen-
 gio, Jonâ Aurogallo, VVinshemio, Crucigero, pri-
 mum Scholæ postea Ecclesiæ vallis Joachimicæ præ-
 ficitur. 1533.
 Cum varios libros, inpr. Sareptam & Chronicon val-
 lis Joach. edidisset, apoplexiâ moritur. 7. Octobr. 1565.

De quo in Iconibus Jo. Jac. Boissardus, Vesuntinus: *Pastor Ecclesiæ in valle Joachimicâ equidem vigilantissimus. Tantâ fuit pietate & tam eximiâ constantia, tot in illo virtutes fuerunt, adeò admirabilis ac penè Divina facundia & in docendo dexteritas singularis, ut nunquam satis dignè predicari possit. Vide & Thuanum, libri trigesimi primi fine.*

Imaginem cum Catalogo operum exhibet Part. III. Icon. XL.

MARTINUS BUCERUS.

- Natus Selestadii in Alsatiâ. 1491.
 Dominicanorum sodalities sese addicit. 1506.
 Heidelbergæ studia tractat & à Friderico Palat. sacris
 adhibetur, cumque Luthero VVormatiæ colloqui-
 tur & ei sese addicit. 1524.
 Argentorati sacra publicè in Ecclesiâ & Scholâ docere
 incipit cum Matthiâ Zellio & Casp. Hedione. 1523.
 Ad colloquium Marpurgense cum Hedione mittitur. 1529.
 Ad Augustana comitia & ad Lutherum, Coburgi tum
 subsistentem, dissidii Sac. causa. 1530.
 Ulmenfes Ecclesias cum Oecolampadio reformat. 1531.
 Ad Lutherum proficiscitur & concordiam cum eo ob
 quædam in religione dissidia init. 1536.
 Conventui Smalcaldensi interest. 1537.
 A Carolo Imp. ad colloquium Ratisbon. cum aliis de-
 putatur. 1541.
 Ecclesias Colonienses reformare iubetur cum Melan-
 thone, sed propter cleri contumaciam infelici suc-
 cessu. 1542. 1543.
 Iterum jussu Cæsaris colloquii Ratisbonensis partem
 cum Brentio & Snepffio constituit. 1546.
 Augustam ab Elect. Brandeb. ut Interim approbaret, evo-
 catus, adduci non potuit, ut subscriberet. 1548.
 In Angliam à Thomâ Crammero vocatus, Cantabri-
 giæ N. T. docet. 1549.
 In Theologiæ Doctorem sine ullo publico riru coopta-
 tur. 1549.
 Moritur 17. Februar. 1551.
 Una cum Fagio, cum mortuo Edoardo Rege Maria thro-
 num conscendisset, effoditur, hæreseos condemna-
 tur.

tur, comburitur, 6. Februar.

1555.

Qui tamen ab Elifabetha, regnum adeptâ, in integrum restituantur & posteritati commendantur.

1560.

De Bucero isthæc habet, sub finem octavilibræ Jac. Aug. Thuanus: eodem anno Martinus Bucerus, Selestadii in Alsatiâ natus, quem relictâ Argentinâ in Angliam transmississe diximus, Cantabrigiæ diem suum obiit, pridè Cal. Mart. cum LXI. ætatis annum ageret, multorum carminibus epitaphijs celebratus, ac præcipuè duorum Suffolciorum fratrum, quorum mater semper ægrotanti assedit & omnia humanitatis officia præstitit. Paulo antequam moreretur, cum Germania statum deploraret, vereri se sæpius dixit, ut in tanto multorum ardore DEUM cognoscendi & Ecclesiæ instaurandæ, deficiente disciplinâ, quâ improbi castigarentur & ordo in ministerio servaretur, laudabiles eorum conatus diu aut feliciter procederent. Itaque optare unicè se, ut quæ ad Eduardum Regem de Ecclesiæ disciplinâ constituendâ scripto comprehendisset, per Angliæ regnum locum haberent & religiosè observarentur. Funus ejus magnâ frequentiâ celebratum, plus II CIO. hominum illud deducentibus, & corpus in majore urbis templo conditum est. Orthodoxia viri adversus Zvvinglianorum corruptelas, postquam A. 1536. VVittebergæ cum Luthero collocutus concordiæ quandam formam iniit, in ordinatione Ecclesiasticâ Argentoratensi laudatur & defenditur. Quæ tamen neque tam constans, neque tam sincera fuit, quin à Lutheranis pariter atque Zvvinglianis subinde culparetur. Nam & Lutherus aliquando in hæc fertur verba erupisse: *spermologus est, nil nisi conciliationes quærens & tractans, sed apud me conciliationes ipsius nihil amplius habebunt loci.* Et Helvetii doctores, quibus eundem cum Luthero consensum amore pacis persuadere annitebatur, animum ideò ab eo alieniorem gesserunt. Pelicanus enim in Epistolâ quadam ad familiarem VVittebergensem: *Longè jampridem aliter Bucerus & nobis & magistratibus nostris & civitatibus Helveticis hoc negotium aliquoties proponere & persuadere*

conatus fuit, nempe Lutherum in nostram jam pedibus ivisse sententiam. Nos verò contrarium ex Lutheri libris audiente magistratu nostro ipsi demonstravimus. Etsi autem Bucerus responderet, nunc aliter rem sese habere & Lutherum jam mitiorem factum, minimè alienum à doctrinâ nostra, fidem tamen adhibere ei huc usque non possumus. Tibi verò rectius erudienti credimus & rem minimè dubitamus. At Bucerum ne quidem intelligimus, multò minus fidem ei habemus. De eadem Buceri lenitate ac indulgentiâ, formulis item illius in docendo dubiis, obscuris & ad aures adversariorum compositis magis, quam ad soliditatem doctrinæ, & Martyrem & Calvinum conquestum esse, ex monumentis non dubiis, in Summâ Controversiarum, libro IX. p. 671. Jo. Hoornbeckius ostendit. Itaque Argentinsensis hodie Ecclesiæ Doctores, atque inter eos vir celeberrimi nominis, Jo. Conr. Dannhauerus, libro, qui inscribitur: Reformirtes Salve und Friedengruß p. 795. sic judicat: Keineswegs aber wird deswegen Bucerus von uns verdammet / bey welchem anfangs auß Schwachheit ein Mißverstand in der Lehr vom H. Abendmahl gewesen / darauff Er ein vergleich der Sachen mit der Schweiz zu künstlen unterstanden. Das war ein Nevus, den Er hernach mit dem Marterfeuer / damit seine Gebein verbrant / (in gesundem Verstand / wie Augustinus von Cypriano redet) aufgeschäubert worden. Et Ibid. p. 558. die Nevi seynd in denen Orthodoxen Lehrern unverdammlich / die Käheren und Rotten in denen andern falschen Lehrern verdammlich gewesen. Ursach / jenen ist das Liecht der Wahrheit noch nicht hell genug erschienen / und sind als schwachglaubige zu toleriren gewest. In welcher betrachtung von Bucero mildest zu urtheilen wir allhie zu Straßburg grosse Ursach haben.

Imaginem Buceri unâ cum Catalogo scriptorum exhibet Jo. Jac. Boissardus, Part. VI. lc. XXXI.

XL

DAVID CHYTRÆUS,

- N**atus, Patre Matthæo Rochhaffe / Pastore primum
Ingelfingenſi, tum Menzingenſi, & Matre Barba-
ra Neibergin, 16. Februar. Ingelfingæ in Sueviâ. 1330.
- Gemmingæ primum VVolfſg. Buſium & Fr. Irenicuri
Tubingæ Hier. Gerardum, Joach. Camerarium, Jo.
Svvebelium, Jac. Schekium, in Theologicis Erhard.
Snepff. audit. Commilitonibus utitur G. Lieblero,
Jac. Andr. Theod. Snepffio, gradumque in Philoſo-
phia ſummum aſſumit, anno ætatis decimo quinto. 1345.
- Sumptu generoſi equitis Petri à Menzingen VVitteber-
gam abit, Melanthonis muſæo & convictu utitur,
Lutherum audit. 1345.
- Bello exardente Heidelbergam venit, Jac. Micyllum au-
dit, iterumque Tubingam. 1346.
- Regreditur VVittebergam, ibique & diſcit & docet. 1348.
- Italiam adit & Romam perluſtrat. 1350.
- Ad profeſſionem Acad. Roſtoch. vocatur, ibique do-
cendi initium facit 14. April. 1351.
- Expetitur à Rege Dano, ab Auguſtanis, ab Argentora-
tenſibus. 1352. f.
- Ab Electore Palatino ad Prof. Theol. ſed impetrari à
Jo. Alb. Duce Megap. non poteſt. 1354.
- Iter in Friſiam, Brabantiam, Flandriam, Belgium ſuſci-
pit & in patria patrem viſit, iterumque ab Electore &
Argentor. & Dano, ſed ſine ſucceſſu, ſollicitatur. 1357.
- Doctor Theologiæ à Jac. Rungio Gryphisvaldiæ crea-
tur. 1361.
- Expetitur à Stralfundeniſibus & Rege Sueciæ. 1365.
- Ulricum Ducem ſuum ad comitia Auguſtana ſequitur. 1366.
- Ab Imperatore cum Joach. Camer. in Auſtriam evo-
catur.

- 64
 catur, ibique consiliis suis Ecclesias instaurat, Ungariam quoque lustrat. 1569.
 Duces Megap. Ulricus & Albert. supremam ipsi Ecclesiarum curam commendant. 1569.
 Berolinum evocatur, ad Capituli Reformationem, eodem anno. Et expetitur ad professionem Francofurtanam. 1571.
 In Stiriâ Augustanæ Conf. Ecclesias constituit & Scholam. Itemque Ecclesias Auftriacas. 1547.
 A VViteb. Acad. expetitur, itemque à Kegiomontanis. 1575.
 Deliberationibus de fundatione Academiæ Julii Rittershusii; & conventibus Theologorum de concordia Formulâ, Torgæ, Magdeburgi, Tangermündæ & Jütterboci interest. 1576.
 Patriam suam invisit & iterum ab Electore Palat. ad Acad. Heidelb. expetitur. 1577.
 Moritur in Domino 25. Jun. 1600.
 Duas habuit Uxores, Margaretham Smedesiam, & ex hac generos, Jo. Frederum & Jo. Georg Gödelmannum; atque Margaretham Pegeliam: exque hac Ulricum & Davidem, filios.
 De Dav. Chytræo *D. Georg. Calixtus*, Tractatu luculento de Communione sub utraque specie, p. 69. *Vir non minoris prudentiæ & moderationis, quam pietatis & eruditionis.* Qui quanti ab ipso Imperatore Maximiliano, quamquam diversum ab ipso religionis institutum sequente, habitus fuerit, memorabilis Cæsaris Epistola, ad Ulricum Megapolitanum scripta, prodit, quam à Calixto primum editam integram hic describemus.

Maximilian.

Præmissis præmittendis.

Nachdem auff Unser beschehen genädig gesinnet D. R.
 Unseren zweyen Ständen einer Ersamen Landschafft von
 Herren

Herrn und Ritterschafft dis Unsers Erb. Herzogthums Oesterreich unter der Ens / zu berathschlagung allerley Religions. Sachen / den Ehrsamem gelehrten Davidem Chytraum allher zu kummen und sich seinem besondern Verstand nach gebrauchen zu lassen bewilliget / welcher sich dann dermassen gehorsam / gutwillig und beflissen erzeigt / und mit Bescheidenung seines besondern vortrefflichen Eysfers / so er zu Besserung des gemeinen heilsamen Religions wesens und zu stiftung guter Ordnung hat / dermassen verhalten / das nicht allein sie / Unsere getreue Landstände / sondern auch Wir selbst ein sonder gnädiges wohlgefallen darob empfangen: So thun wir Uns derselben zulassung gegen D. L. desto mehr gnädiglich bedanken. Und wolten vorder gern gesehen haben / das ermeldter Chytraus etwas zeitlicher wieder zu D. L. Universitât zu Rostock kummen und daselbst sein function mit Frucht continui- ren mögen; wie er dann umb solche zeitlichere und fordersamer dimission, erlassung und wiederabfertigung mehrfältig und einfüglich angehalten. Wann aber solche allerhand ver- hinderungen halber ehender nicht geschehen kunden / so begehren wir an D. L. ganz gnädiglich / sie wollen ihne Chytraum solchen verlängerten allhie bleibens für sich und sonst allenthalben entschuldigt nehmen / und ihne bey Ihrer angeregter Universitât zu Rostock / wo von nöthen / entschuldigen. Insonderheit aber auch ihne / Chytraum, sonst anderwerths zu seiner fernern Befürderung / (deren er zumahl ganz wohl würdig) um besten befohlen haben. Dabey erzeigen uns D. L. ein sonder an und Dancknehmige Wohlgefälligkeit / gegen derselben in Gnaden / damit wir D. L. ohne das gewogen / wiederumb zu erkennen und zu bedencken. Geben / Wien / den 15. August. Anno 1569.

Ista viri moderatio zelotiarum morfus & convitia non potuit effugere, qui more adhuc hodie usitato, Syncretismi, seu, ut tum

loquebantur, Adiaphorismi labe eundem ideò, quod non ubique caninà rabie adversarios suos allatraret, quamquam summa iniquitate, adsperserunt. Occasionem calumniis dederat religiosa præceptoris sui, Melanthonis, veneratio, quem complurimi majore quam Judæum Turcamque odio incessabant. Quâdere non omitemus querelam ipsius Chytrai adscribere, quam in publico Academia Rostochiensis auditorio, Anno 1570. habitâ solenni oratione, de studio Theologia rectè inchoando, effudit. Ita autem ille sub finem ejusdem de Philippo: *Itaque & pro hac discendi ratione, fidelissimè monstrata, & pro paternâ fide, benevolentia & ceteris erga me innumerabilibus beneficiis, vicissim me Reverendo Præceptoris nostro omnia grati animi officia debere profiteor. Quem ego quidem verâ animi pietate & reverentiâ semper colui ac veneratus sum & perpetuò colam, eique omnia mea studia, & si quid est, quo aliorum studiis prodesse possum, & pleraque alia vita mea commoda, inprimis post DEUM gratâ semper mente & voce refero accepta. Cujus mea voluntatis & perpetue erga Præceptorem observantia & gratitudinis vos etiam testes esse potestis, qui me aliquot annis eruditissima D. Præceptoris scripta, Locos inprimis Theologicos & Examen & Dialecticam, & Chronicon publicè prælegendem, additâ etiam crebrâ & honorificentissimâ Præceptoris mentione, audivistis. Quam hoc in loco eam ob causam repeto, quod inter vos quoque & passim alibi virulentos & falsissimos rumores spargi audio & disseminari, quibus ea mihi tribuuntur, quæ nunquam in omni vitâ, ne quidem in somnis, mihi in mentem venerunt. Ego me testimonio conscientia mea & fiduciâ auxiliij Divini, & exemplis multorum piorum, qui per calumniam oppressi sunt, sustento. Et pro mea virili parte illam verâ de DEO doctrinam, per Lutherum & Philippum instauratam, methodon, quæ in Locis communibus ex verbo DEI extructa est, velut patrimonium Ecclesie, & ~~quædam hæc gratiam~~ retinebo fideliter. Nec ullis me calumniis frangi patiar, ut vel ab eo doctrina corpore, vel à pietate & reverentia Præceptoris debita discedam.* Jac. August. Thuanus, libro Historiarum CXXVI. ita

de eo

de eodem: Meruit & David Chytraus, qui tot virorum, quantum in ipso fuit, memoriam ab oblivione asseruit, ne ipse indictus relinquatur. Qui in Suevia Braenkeikema Wirtenbergensis Principatus oppido natus Tubingæ & Heidelbergæ studiorum tyrocinia fecit, & à Megapolensibus Ducibus evocatus, diu Rostochij professus est, tandem septuagenario major hoc anno, tertio Non. quint. ex hac vita migravit.

XII.

PAULUS EBERUS.

Natus Kittingæ, Franconia oppido, Patre Joanne Ebero, Matre Margarethâ Pflumiâ, VI. Id Nov.	1511.
Onolsbachii studiis incumbit.	1523.
Morbis & aliis casibus curvus & gibbosus redditur.	1524.
Norimbergam ad ludum literarium, à Joach. Camer. apertum abducitur.	1525.
VVittebergam venit.	1532.
Magister Philosophiæ creatur.	1536.
In Facultatis Philosophicæ collegium cooptatur.	1537.
In contubernium familiarium Phil. Melanthonis admissus, privatim informando tempus collocat, ducitque Helenam, virginem Lipsiensem.	1541.
Fit VVittebergæ Professor Grammatices.	1544.
Jo. Forstero datur successor. Interest cum Melanthono Colloquio VVormatiensi. Denique Pastor fit Ecclesiæ VViteb. post Jo. Bugenhag. Pomeran.	1558.
Doctor Theologiæ creatur.	1559.
Jenæ Stösselium in Doctorem promovet.	1564.
Cum Paul. Crellio Onoldsbaci Theologorum controversias componit. Et colloquio Altenburgensi interest.	1564.

MORITUR

De hoc Paulo Ebero *D. Lucas Ofsander* Cent. XVI. lib. III. cap. LXV. ita iudicat: *Primò in universitate Wittebergenfi, non Theologiam sed Mathematia professus erat, postea in cathedram Lutheri, (mirabile dictu) collocatus Evangelion docuit. Vir quidem doctissimus & pius, sed tamen ab humanis infirmitatibus non alienus. Nam & Philippi & aliorum Misnicorum Theologorum erratis defensionem suam communicavit, & in negotio de sacra cœna novam opinionem introduxit, duplices indignos fingens, Christianos, non satis dignè ad cœna Dominica sumptionem paratos: & homines Epicureos, ethnicos, Turcas & similes, à Christiana religione prorsus alienos. Et hos quidem corpus & sanguinem Christi omnino non accipere asseruit: priores verò corpus & sanguinem Christi ad iudicium sumere docuit. Quae nova distinctio hæcenus in Ecclesia Christi fuit inaudita, & ut spero, ab eo tempore oblitterata & cum auctore sepulta est.* Stabat & hic Eberus à Melanthonis partibus & post ipsius mortem Peucero familiariter utens vel Zvinglianae opinioni favebat, vel eandem damnare detrectabat. Erat enim vir ingenii timidissimi & pacem impensissimè amantis, eo præterea loco constitutus, ubi cÿpto-Calvinianis prorsus immerfus expedire se è vinculis haud facile posset. Tandem tamen, vel metus exiliï, quod, quantum in se est, credibile reddere *Rod. Hospinianus*, Parte altera Historiæ Sacramentariæ, p. 504. s. fatagit, vel potius indolis bonitas & veritatis virtus, quod nonnullæ in hoc opere epistolæ, ea inprimis, quam ad Pastorem Kittingensem, Anno 1560. dedit, adeoque integro ante anno, quam metu correptus Dresdam cum Majore & Crell. abiret, arguere videntur, ingenuam & piam de Cœnâ Confessionem, anno 63. publicæ luci expositam, viro expresserunt. Quamquam enim in illa insolens distinctio inter indignos, cœna utentes, plurimos offenderit, ut collatione instituta, & Sacramentariismo suo pag. 395. s. inserta, *Jo. Wigandus* ostendit, DEO tamen plerique egerunt

tunt gratias, quod ex argumentis rationis eluctatus, id quod ipsemet semel atque iterum in libello suo haud obscure fatetur, Deo gloriam confessionis tribuerit. Ut adèd mirum non sit, hanc Eberi in melius mutationem molestissimo animo ferre *Hospinianum*, qui idèd eidem nescio quod odium piorum & doctorum virorum, & quod à Peucero multos bonos viros, nulla laceffitus culpa, abalienaverit, immò principes in eum concitaverit, acerbissimis verbis objectat, & ne convitium desit, vix mori potuisse, accersito ad se Peucero, pœnitentia ductum, vana imaginatione somniat.

Eberi imaginem æri incisam, cum operum ab ipso editorum indice, Part. III. Icon. XXXIX. inseruit Jo. Jac. Boissardus.

XIII.

ERASMUS SARCERIUS.

Natus ex honestis Parentibus, Annæbergæ Misniæ oppido. 1501.
 Institutus primum Fribergæ, tum Lipsiæ & VVittebergæ; Lubecam vocatur, ad regendum ibi ludum literarium, ubi & Dialecticam atque Rhetoricen edidit. Exin Rostochiensem, tum Viennensem, porro Graciensem Scholam moderabatur, denique Lubecensem iterum. Donec Nassovicarum Ecclesiarum inspectionem susciperet: à quâ tamen ob Interim discessit. 1548.
 Ex quo Ecclesiæ ministrum primum Lipsiæ, deinde Islebiæ egit, ex quo loco ad colloquium VVormatiense profectus est. 1557.
 Ad regimen Ecclesiæ Magdeburgensis vocatus, quatuor tantum ibi concionibus habitis ex calculo moritur 1559.
 18. Nov. i. 3. De eo

De eo Jo. Lauterbachius :

*Qui geris à sancto, Sarceri, nomen amore,
 Non equidem frustra nomen Erasmus habes.
 Religionis honos, artes, vitæque decorum,
 Radices ut agant spe meliore suas,
 Das operam sancto mentem percussus amore,
 Dum calamo, vivâ dum sacra voce colis.
 Ingenij calamo qua non monumenta relinquis,
 Ut sarta, ut maneat gloria tecta DEI?
 Qua non suggesto facundus ab ore Pericles,
 Qua decet, ut faciat, munia quisque doces?
 Religionis honos, artes, vitæque decorum,
 Ut Christo, fructu divite, regna parent.*

Imaginem repræsentat Sarceri & scripta bono publico edita recenset, Parte
 Tertâ Icon. XVI. Jo. Jac. Boissardus.

XIV.

JOANNES STIGELIUS.

Natus Gothæ in Thuringiâ. 1515.
 Positis in ludo patrio fundamentis, studia Lipsiæ &
 VVittebergæ excoluit: ad Smalcaldensem quoque
 conventum accedens Eobano Hessio carissimus fuit. 1537.
 Poëticam in VVittebergenfi primum, Melanthoni fa-
 miliaris, dein Jenensi Academiâ profitetur, pauperem
 ubique expertus fortunam; rebus verò humanis ex-
 emptus est ii. Febr. 1562.

Non possum, quin pulcerrimum carmen adscribam, à Ge-
 orgio Cracovio in laudem ejus compositum, quod ita habet:

Quis-

Quisquis ad hunc tumultum venies, subsiste, viator!
 Hoc Musa vatem composuere suum.
 Stigelium vatem, quo dulcia plectra movente,
 Obstupuit posita Delius ipse lyra.
 Natura nam dona sua provexit ab arte,
 Ut par Virgilio: sic tibi, Naso, fuit.
 Dicere si liceat, forsitan quoque major utroque,
 Pro Phæbo in cuius carmine Christus erat.
 Carminis hinc spirans cum majestate nitorem,
 Fundebat grandi verba ligata sono.
 Ingenio similis quaesita est gloria paucis:
 Illius in plausus docta theatra sonant.
 Illi ceu primo florens data laurea vatium
 Est manibus, Caesar, Carole quinte, Tuis.
 Laudibus eximiis & prater carminis usum
 Praditus ingenio, consilioque fuit.
 Et gravis & justus, nec castis moribus orbis,
 In Christi laudes ambitiosus erat.
 Ergo licet parva claudatur corpus in urna,
 Alta tamen vivax fama per astra volat.
 Salve, chare DEO vates, cui grata canebas,
 Cui plenum Aonio flumine pectus erat.
 Tu nunc Lotichio junctus, doctoque Sabino,
 Quos rapuit spatio Parca severa brevi.
 Quosque pater vatium praecessit morte Philippus,
 Cui gaudes caelo proximus esse comes.
 Ergo omnis cura expertes, vitaeque laboris,
 Fingitis aeterno carmina grata DEO.
 Illic livor abest omnis, rabiesque malorum.
 Non superest justis post sua fata labor.

NICOLAUS GALLUS.

- N**atus Cotæ in Saxonîa. 1516.
 Eruditus VVittebergæ per integrum decennium in
 disciplinâ Lutheri atque Philippi, Mansfeldensi scholæ
 præfectus, postea Ratisbonensibus à Luthero Evan-
 gelicum verbi ministrum petentibus, hic ipsis Gallus,
 cum Hieronymo Nopo, missus est. 1542.
 Pulsus hic ob religionem Interimisticam VVittebergam
 redit, ibique aliquandiu in templo arcis Casp. Cru-
 cigeri vices agit, cumque Flacio Illyrico amicitiam
 contrahit: postea Magdeburgi Nicolao Glosseno
 succedit., 1550.
 Ratisbonam post pacem Passaviensem revocatus, vici-
 nas quoque Ecclesias in Auftriâ & Stiriâ emendat. 1552.
 Moritur A. D. 1570.

MATTHIAS FLACIUS ILLYRICUS.

- N**atus Albonæ Illyrici sive Sclavoniæ oppido, Patre
 Andréâ Flacio & Jacobeâ Luciâ, 3. Martii. 1520.
 Primum à Patre, deinde à Fr. Ascerio informatus, tum
 Venetiis à Jo. Bapt. Egnatio, Basileam venit in con-
 victum & Scholam Sim. Grynæi. 1539.
 Exin Tubingan, ubi præceptore utitur Matthiâ Gar-
 bicio, eodem anno; Tum VVittebergam, ubi Lu-
 therum, Melanthon. & VVinshemium audit, & gra-
 vibus de peccato & irâ DEI tentationibus vexatus,
 publicis precibus liberatur. 1541.
 Uxorem

- Uxorem VVittebergæ & publicum docendi munus
consequitur. 1544.
- Orto bello Germanico Brunsvigam abit, ibique famam
nominis suilatè disseminat. Composito bello VVit-
tebergam redit, ubi cum occasionem libelli Ierimi-
stici Melanthon in adiaphoris remittendum aliquid
esse statueret, is cum Theol. Lubec. Hamb. Lüneb.
Magdeb. sese opponit magno nisu. 1549.
- Cum Gallo Magdeburgum abit, contra Pontificios &
Adiaphoristas, itemque contra Osiandrum & Svenc-
feldium scribit: ipseque cum Gallo, VVigando &
Judice centurias Magdeburgenses componit. 1550. f.
- Jenam ad novam scholam exornandam evocatur. 1557.
- Orto inter illum & Viçt. Strigelium de Libero Arbitrio
dissidio, Ratisbonam discedit, ibique varia scripta edit. 1562.
- Cum Antvverpiæ Evangelio porta aperiretur, ipse eò
vocatus abit, cum Spangenbergio, Vorstio, Ha-
melmanno. 1567.
- Cum paulo post omnia abolerentur, Argentoratum
primò, dein Francofurtum secedit, Notas in N. T.
edit, & ob rixas de peccati originalis substantiâ suis-
met exosus redditur. 1568.
- Fatis concedit II. Martii. 1575.

Immortalem nominis gloriam adeptus est Flacius, edito
Centuriarum Magdeburgensium stupendo opere, non sine sin-
gulari Divinâ providentiâ, animos adgubernante, conscripto,
quale nunquam antea sperare licuit. In quo præcipuas ejus fu-
isse præ cæteris partes, dubitari non debet. Sed & in reliquâ li-
teratura, Philosophica, Philologica, Theologica, quantus vir fue-
rit, quantumque Ecclesiæ cursum utilissimis scriptis promote-
rit, nec virulentissimi viri hostes dissimulare possunt. Loquitur
Scripturæ Clavis, testatur Novi Testamenti expositio, clamat ca-
talogus

talogus testium veritatis, operaque alia. Invidiam odiumque viro duo conflagrant: studium veritatis pertinax atque inimicis vel in adiaphoris cedere nescium, & insolens de natura peccati originalis substantiali opinio. Quæ duæ quasi maculæ hunc solem non leviter obscurare plerisque visæ sunt. *Jac. Aug. Thuanus*, historiarum sexagesimo primo: eodem serè tempore, inquit, & *Matthias Flacius Illyricus*, summus inter Protestantes Pontificiæ auctoritatis oppugnator & ob eandem vehementiam *Philippo Melanthoni*, Praeceptoris olim suo, non satis æquus, post acerbas & sæpius repetitas inter Augustana confessionis socios contentiones, potius laboribus quam senio confectus, satis concessit. *Lucas Osiander*, Cent. XVI. lib. III. c. LXXIV.. *Matthias Flacius Illyricus*, Theologus. Hic tempore Interimistico Ecclesia Christi bonam & fidelem operam, contra Papatum pugnando, navavit. Postea verò in errorem prolapsus, sermone & scriptis contendit, peccatum originis in homine non esse accidens, sed ipsam hominis substantiam, nec ab eo errore usque ad mortem suam deduci se passus est, sed & alios quosdam Theologos, (inter quos nempe præcipuus fuerat *Cyriacus Spangenbergius*) in hunc errorem induxit. Theologi Helmstadienses in der Gründlichen Widerlegung eines Unwarhafften Gedichts / Part. II. cap. V. S. XIX. Als Herr Lutherus mit sonderbahrem Eyffer so thannen und dergleichen Irthumen der Schullehrer sich widersetzet und vielfaltig darwider disputirt / hat sichs nach dessen Seel. Hintritt begeben / daß *Matthias Flacius Illyricus*, sonst in Græcis & Hebraicis literis, auch der H. Schrift und Historiâ Ecclesiasticâ ein fast gelarter Mann / dem Ding zu viel gethan / und der Manicheer Schwermerey hinwiederumb erneuert / also daß er dafür gehalten / es wäre durch den Fall *Adâ* nicht allein die Sünde in die Welt kommen / der Mensch und dessen Natur durch die selbige greulich verunreiniget / zerüttet und verderbt / sondern auch der Mensch selbst und dessen substanz / Natur und Wesen zur Sünde worden. Negaritamē nequit, tantum tamque internecinum odium, quo in ipsum,

dum.

dum viveret, saxitum, & nec cineribus ejus post mortem parci-
 tum est, virum tot laboribus Ecclesiæ utilem non promeruisse.
 Nam quæ de usu rerum adiaphorarum adversus Melanthonem
 disputavit, culpâ ad eum carent, ut si sine illis fuisset, plurimæ eæ-
 que florentissimæ Ecclesiæ in pristinas Papatus tenebras extra
 omne dubium recidissent. Quare & sententia ipsius contra Præ-
 ceptorem defensa in Formula Concordiæ fuit approbata. Quod
 adeo verum est, ut nec Calviniani, qui tamen ob incorruptum
 veritatis studium Flacianorum invidioso nomine nos ubique ho-
 dienum infamant, dissiteantur, quamquam bonam causam Fla-
 cium non satis benè, id est, irreverenter habito magni Germaniæ
 Doctoris nomine, quod nec ego inficiari volo, egisse conten-
 dant. *D. Jo. Hornbeckius*, summæ Controversiarum, lib. IX. p.
 680. in recentiori editione: *Flacius*, ait, *ex precipuis fuit Melan-*
thonis & Wittebergensium, in contentione decennali de adiaphorâ,
adversarius. Ubi si rem ipsam solum spectassent, non improbandum
erat, quod remissiori de adiaphorâ, quæ prætendi vulgò talia solent,
non haberi, & revera pons sunt, per quem Papisimus reduci queat,
sententia se opponerent, nisi pro inconsideratâ suâ vehementiâ à re ad
personam pergentes, studuissent hoc pacto virum optimum, Philipp. Me-
lanthonem, collegasq; & socios, seivum in modum opprimere & perdere.
 Quod verò disputationem de peccato originali concernit, non
 defuerunt, nec hodie defunt, inter gravissimos Ecclesiæ nostræ
 Doctores, qui rectius eundem sensisse, quam locutum fuisse con-
 tendant. Quo pacto id tantum reprehensione dignum erit, quod
 toties admonitus, loquendi modos, in Ecclesiâ non receptos, &
 ad decipiendum comparatos, non abjicere, sed defensiunculis
 suis, toties totiesque iteratis, turbare Ecclesiam & inimicitiam
 omnium in sese consciscere, quam dignâ Theologo moderatio-
 ne salutari concordia incumbere maluerit. Non possum, quin
 adscribam verba viri & Præceptoris mei incomparabilis, *D. Seb.*
Schmidij, Theologi Argentinensis, quæ, licet prolixiora, ex Di-
 sputatione de Peccato originis posteriori, e. 5. decerpo. *Mani-*
shais

chais se annumerari agerrimè tulit Matthias Flacius Illyricus, *cujus sententiam quando B. Meisnerus expendit, Anthropol. disp. 6. nonnullos ait inter verba & mentem Flacij distinxisse, eumque malè quidem locutum, non autem ita malè sensisse arbitratos esse, productis simul eorum rationibus, ipse, num cum ab errore penitus liberent, judicium aliis committit. Quod nos cum ipso facimus. Equidem nonnunquam, cum Flacij verba & in reliquis fidei articulis mentem legimus, & expendimus, in mentem nobis venit, virum istum doctissimum quaestionem nominis disputationi seria & necessaria immiscuisse, & per istam gravissimum scandalum atque adeo schisma Ecclesiae DEI concitasse. Quari posset, (si hoc supponeretur, tanquam per se certum & manifestum, quod substantia hominis, de re, quae est, physicè loquendo, non sit peccatum, nec mala, sed bona DEI creatura, nec vitium, natura seu substantia hominis physicè inherens, sit ipsa substantia, sed prava qualitas) annon in foro Theologico, & juxta legem Divinam moralem, substantia hominis corrupta, h. e. cum vitio suo sumpta, peccatum dici debeat, sic, ut substantia hominis peccati sit materiale, vitium autem ei inherens sit formale? Quà ratione substantia hominis esset peccatum, ut loquuntur, materialiter, vitium verò ejus peccatum formaliter. Ubi res declarari posset exemplo actualium peccatorum, ex. gr. homicidij, quod est gravissimum peccatum. Ipse tamen aëus physicus per se peccatum nullo modo est, cum sit res natura à DEO condita; sed peccati tantum materiale est, sive materialiter peccatum, quod ⁱⁿ ^{acti} ^o ^{ne} ^{pe} ^{cc} ^{ati} ^{tan} ^{tum} ^{ma} ^{te} ^{ri} ^{ale} ^{est} cum lege pugnantia substernitur. Hac verò ⁱⁿ ^{acti} ^o ^{ne} ^{pe} ^{cc} ^{ati} ^{tan} ^{tum} ^{ma} ^{te} ^{ri} ^{ale} ^{est} est formale homicidij, sive peccatum formaliter sumptum. Utrumque autem simul acceptum, sive conjunctum, peccatum actuale appellatur. Sic forte Flacius existimavit, substantiam hominis esse ipsum peccatum originale, non quod per hoc, quod substantia sit, peccatum sit, sive peccatum sit formaliter dictum, sed quod peccati originalis materiale sit, vitiumque ejus formale; atque adeo substantia cum vitio suo sumpta peccatum originale dicenda sit: quomodo è contrario, si substantia hominis incorrupta sit, ornata justitia & sanctitate, justitia per legem Divinam*

dici

dici queat. *Videri posset, hoc ipsum voluisse, cum toties protestatus est, se substantiam hominis considerare non physicè, sed Theologicè. Hoc, inquam, est, quod in mentem nonnunquam venit, sed certi quid affirmare non audemus. Si quis tamen hoc supponat & Flacium ita sentientem faciat, forte minori cum impedimento & offensione libros ejus utilissimos quoad cetera evolvet, negligendo ea, quae de originis peccato, quod substantia hominis sit, disputat, tanquam ubi questio tantum sit de nomine. Alioqui ipsum Flacium & Flacianos quod attinet, certum firmumque maneat, à nostratibus rectissimè refutatos & repudiatos fuisse. Quantum enim, DEUS bone! in Ecclesia DEI, isto inprimis tempore periculoso, & scandalum & damnum datum est? Præterea homines isti tam pertinaciter reliquos omnes condemnarunt, tamque contentiosè disputarunt, ut saluti Ecclesiae consulendum fuerit. Et quis dubitet, si utique Flacius dicto modo sensisset, quin suppliciores, mentem ipsius apprehendere non valentes, Manichæismum aliquem conceperint? Quare optimè atque sanctè fecit Formula nostra Concordia, quae contra Manichæismum egregiè disputavit & ab eo omnes pios dehortata est. Cum itaque Theologi, vel excellentissimæ eruditionis, qua pollebat Flacius, intuitu, vel ex veneratione tantorum in Ecclesiam meritorem, tam crassè sentire de peccato originali Flacium, credere vel non poterant, vel volebant, mirum non est, si ex orthodoxis quoque fuerunt, quales & in epistolis nostris subinde comparent, (v. Part. IV. 4.) qui excusare eundem, quamdiu per Christianam charitatem fieri poterat, quam condemnare atro calculo nondum satis auditum, & ludibrio hostium Ecclesiae profuturum virum malebant, qui rem veræ Ecclesiae, tam cordatè, tam fortiter, tam feliciter, qualiter vix unquam alius, egisset.*

Imaginem Flacii, & designationem operum ab ipso editorum, deprehendis apud Joannem Jac. Boissardum, parte tertiâ Icon. XXXVIII.

JOANNES BRENTIUS.

- N**atus VVilæ in Sueviâ, Patre Martino Brentio oppidi
 pratore & Matre Catharinâ Henichiâ, die Johanni
 Bapt. Sacr. 1499.
- Vahingæ, Præceptore Jo. Schmidlino, literis initiatus
 Heidelbergâ concedit & lauream primam consequitur. 1514.
- Præceptoribus usus Billicano, Knellero, Oecolampa-
 dio, Scheibehardio, Nigrino, æqualibus Melanthonè,
 Bucero, Snepffio, Frechto, noctes diesque infomnes
 ducit, *argutus* sibi malum attrahens, Magisterii titulum
 consecutus & lector Contubernii constitutus, varios
 auctores profitendo exponit. 1517.
- Heidelbergæ Lutherum audit, atque ex ejus scriptis
 tantum proficit, ut cum magnâ nominis sui gloriâ
 Theologicas lectiones haberet. Halam Svevorum
 in Ecclesiæ ministerium vocatur. 1522.
- Ad colloquium Marpurgense venit. 1529.
- Ad comitia Augustana. 1530.
- Uxorem ducit Margaretham Greterinam, ex quâ tres
 superstites vidit liberos, Sophiam, D. Eberh. Bide-
 bachio; Barbaram, D. Theod. Snepffio nuptam: &
 Joannem Theologiæ in Acad. Tub. Profess. 1531.
- Tubingensem Academiam, impetrata annua ejus opera,
 jussu Ulrici Ducis VVürtenb. una cum Camerario,
 Fuchfio & aliis, reformat. 1536.
- Colloquiis dereligionè interest Hagenoæ, VVormatiæ,
 Ratisbonæ. 1540. f.
- Expetitur ab Ulrico in Professore Tubing. in locum
 Constant. Phrygion. Sed ab Hallensibus non dimittitur. 1543.
- A victoribus Hispanis, domum ejus invadentibus, omni-
 bus facultatibus exiit, & habitu peregrino, relictis

uxore

- uxore & liberis aufugit; Cæsare digresso redit & officium facit. 1547.
- Cum librum Interimisticum repudiaret, ad necem ab Hispanis quæsitus, mirabili DEI providentiâ evadit, eumque occultrat Ulricus VVürtenb. 1548.
- Postea Basileæ aliquandiu latet. Iterumque, specie præfecti, & ficto nomine **Heldreich Engster** in Sylvâ Hercyniâ, loco VVürtenb. Expeditur interea à Magdeburg. à Rege Angliæ & Alberto Brandeb. Sed protractus in lucem à Christophoro VVürtenb. Ecclesiæ ejus instaurat, confessionemque in Synodo Tridentinâ offerendam componit. 1550. f.
- Secundas nuptias contrahit cum Catharinâ Isenmanna, exque ea 12. suscipit liberos. 1551.
- Ad Synodum Tridentinam ablegatur, sed non auditur. 1552.
- Fit Præpositus Ecclesiæ Stutgard. 1553.
- VVormatiensi Colloquio interest. 1557.
- Itemque colloquio ad Tabernas Alsaticas, sub idem tempus.
- Moritur ex febre & Apoplexia 11. Septembr. 1570.

Hunc virum, quo majore ornare elogio possumus, quam quod eidem magnæ Ecclesiæ Elias, Lutherus impertit, quodque in præfatione ad opera Brentiana Theologi VVürtenbergici producunt & laudant? *Non adulator, scribit ille ad Brentium, neque fingo, sed neque ludo neque fallor. Non Brentium, sed spiritum prædico, qui in te suavior, placidior, quietior est. Deinde dicendi artibus instructus, purius, luculentius & nitidius fluit; itaque magis afficit & delectat. Meus verò, præterquam quod artibus dicendi imperitus & incultus, nihil nisi sylvam & chaos verborum evomit; tum etiam eo fato agitur, ut turbulentus & impetuusus & veluti luctator cum monstris infinitis semper congregari cogatur. Itaque si parvis licet componere magna, mihi de quadruplici spiritu*
Eliæ

Elie ventus, motus & ignis, qui montes subvertit & petras conterit, tibi autem & tui similibus sibilus ille blandus, aura tenuis, qui refrigeret, obtigit. Nec Thuanus hunc tantum virum silet, Libro XXXV. Haud multò post Johannes Brentius, Wila, Imperiali Suevia oppido natus, magni nominis inter suos Theologus, diuque ob id variâ fortunâ jaçtatus, Stutgardia in Agro Würtebergico, septuagenario major, fati concessit.

Imaginem exhibet & scriptorum catalogum Jo. Jac. Boiffardus, Paræ quartâ lc. XV.

XVIII.

JUSTUS MENIUS.

Natus Fuldæ in Buchonia, 13. Decembr. 1499.
 Literis imbutus VVittebergæ; ex commendatione Philippi Melanth. Gothanæ Ecclesiæ inservit, ubi hostibus suis cedens Lipsiæ ætate ingravescente per annum amplius integrum conciones habet: mortalitatem ibidem exiit, 11. August. 1558.

Reliquit Filium Eusebium, Philosophiæ VVittebergæ Professore.

XIX.

LUDOVICUS RABUS.

Natus Memmingæ in Suevia, alias Günzter dictus. 1524.
 Literas ediscit in patria, excolit Tubingæ, testimonium ibi publicum adeptus. Argentorati in pastoratu summi templi Zellio succedit. 1544.
 Saluta-

- Salutatur Theologiæ Doctor, Tubingæ, una cum D.
Jac. Andr. 1553.
Inspector sit Collegii VVilhelmitani, post mortem He-
dionis. 1553.
Ulmam vocatur, ad reformandam Ecclesiam & munus
Superintendentis obeundum. 1556
Relinquit filium Johannem Jacobum, ad Pontificiorum
castra transfugam, cujus contra Parentem scripta re-
futavit D. Vappus, ut videre est ex Epistolâ Part. IV. 37.
Moritur

*de hoc refer. Et. Hasenmüller's Hist. Jesuitic. 1572.
Ordo p. m. 425. cap. 21.*

XX.

MARTINUS CHEMNITIUS.

- N**atus Brizæ, veteris Marchiæ oppido, parentibus
honestis, sed tenui sorte. 1522.
Fundamentâ literarum partim in patria, partim Magde-
burgi jacit. Philosophiæ studia Francof. ad Oder.
Præceptore Georgio Sabino amplexus, VVittebergæ,
inprimis sub Melanthane, absolvit. Regiomonte in
Borussia Scholæ præfectus, Philosophiæ magister crea-
tur, Bibliothecæ Principis præpositus. 1552.
VVittebergam regresso commendata Locorum com-
munium lectio. 1555.
Brunsvigam vocatur primò ad Adjuncturam, dein ad
plenariam Ecclesiæ curam, expetitus frustra à Rege
Daniæ, ab Electoribus Palatino, Saxone, Brandebur-
gico: à Principibus item Joanne Brandenb. Alberto
Boruss. Julio Brunsvic. ab ordinibus Austriæ & Re-
busp. quibusdam.

Moritur 8. April. 1586.

I

Martii

Martinus Chemnitius Theologorum post Martinum Lutherum non immeritò maximus salutatur. In eo viro mira methodi facilitas, in locorum præcipuè Theologicorum concinnatione demonstrata. Profunda interpretandi S. Literas eruditio, ex Harmonia Evangelistarum (quo in opere cæteris omnibus in eodem labore occupatis palmam præripuit) cum primis elucescens. Stupenda totius antiquitatis cognitio, in examine Concilii Tridentini diffusa. Singulare controversias difficiliorens enodandi & explicandi artificium, in libris de Duabus in Christo naturis & de Fundamentis præsentia Christi in S. Coenâ ostensum. Verè de eo Georgius Calaminus :

*Magnum terra virum, magni post fata Lutheri,
Si quem felici Teutonis orbe tulit:
Certè Chemnitius fuit is; monumenta librorum,
Hercule vel dignus quod labor ille probat.
Impia dum Latia decreta examinat Hydra,
Fæta Tridentino qua parit illa solo.
Enthea fiderei tutans & jura senatus,
Pugnando Christi pro grege victor ovat.
Et benè habet, monstrum vires quodcunque resumat,
Pestis Chemnitium vincere nulla potest.
Ecquis erit semper Martinus in arma paratus?
Alcidenque dabunt sæcula quæque suum.*

Hujus tanti viri eruditio ipsismet adversariis admirationi in tantum fuit, ut *Gasmarius* in ejus vita prodat, Cardinalem quendam Tridenti ad Legatum Erici, Ducis Brunsvicensis & Luneburgensis, dixisse: *neminem inter Germania Theologos hætenus fuisse, qui Ecclesia Romana post Lutheri obitum plus nocuerit, quam Chemnitius scripto Examine Concilij Tridentini.* Hoc se ingenuè confiteri, virum se admirari, ei se eruditionis palmam præ omnibus Theologis Germania tribuere, nihilque magis optare, quam ut illum videre aliquando & cum ipso de toto religionis negotio conferre possit. Non tamca

suo Apologeticum, à M. Friderico Petri, A. 1585. in lucem editum, Praefatione ornatum, hac memorabili confessione, velut extremae voluntatis testamento, obsignaverit: *Ad me quod attinet, ne quid mihi mortuo suo more affingant, hac praefatione, (quam in Archivis ministerij mei deposui) coram Ecclesiâ DEI testatum volo, me in eâ simplicitate, qua annis jam triginta sententiam meam de articulis inter Sacramentarios & nos controversis & vivâ voce & scriptis exposui, ad extremum usque vita halitum per Domini gratiam perseveraturum, in eaque gloriosum Filij DEI adventum intrepide expectaturum esse; quem ut acceleret, & ita diuturnam ac tristissimam hanc de suâ personâ ac cœnâ controversiam dirimat, seris votis, miser ac imbecillis senex, ad ipsum ingemisco. Cumque multorum jam annorum usu didicerim, adversarios Zwinglianos mendacium posuisse spem suam & pertinaciter ac obstinatè contra veritatis stimulum calcitrare, omnem de ipsis, praesertim dogmatistis, jamdudum justissimo DEI judicio induratis, ad sanitatem revocandis spem abjicio: & proinde meam Ecclesiam, cui Dominus me praefecit, oro atque obtestor, & DEI loco etiam hortor ac moneo, ut juxta D. Pauli praeceptum, Tit. III. haeticos hosce homines, non semel, sed millies, non ab hominibus tantum, sed ab ipso etiam DEO, multis tragicis dogmatistarum exemplis admonitos, tanquam subversos & proprio judicio damnatos, devitent, & à venenatis ipsorum libris, auctoritate pij magistratus sui prohibitis, caveant atque abstineant. Quod postremum meum consilium, ab animo optimo atque paterno profectum, si alia quoq; Ecclesia & magistratus sequantur, & Zwinglianos dogmatistas, tanquam cornupetas bestias, & homines in majestatem Filij DEI blasphemos, à suis finibus arceant, absque omni dubio Ecclesias & Scholas atque respublicas, de quibus turbandis isti homines dies noctesque cogitant, perpetuò benè constitutas atque florentes habebunt. Videbitur forte quibusdam, praecipuè politicis viris, hoc meum consilium aliquanto durius, & à solitâ moderatione meâ, cui per omnem vitam studui, alienius: sed coram ipso Domino testor, adversarios Zwinglianos nunc eò processisse audacia.*

aque

atque blasphemie, ut, nisi pij magistratus auctoritate reprimantur, secta illa, (quod Philippus Melanthon in libello de sententiâ veterum patrum vaticinatus est) tristissimam toti Germania ruinam allatura & tandem Turcicam atque Mahumeticam impietatem attractura sit. Quod ut ipse Filius DEI, cujus majestatem Zwingliani superbè conculcant, glorioso suo adventu impediatur, & ab insidiosis conciliationum technis, quas dogmatistæ veneni sui disseminandi gratiâ passim instituunt, Ecclesiam suam conservet, toto pectore ipsum oro atque obtestor. Brunsviga: Anno 1584. Cal. Septembr.

Martinus Chemnitius, D. Superintendens.

Imaginem Chemnitii, quem J. G. Dorschæus, Dissertatione de reâ etâ studii Theologici conformatione, Theologum accuratissimum & planè incomparabilem; D. Georg. Calixtus, Tractatu de Baptismo, S. 19. virum merito suo magnum; D. Jo. Mufæus, libro exactissimo de usu principiorum rationis, p. 507. Theologum de Ecclesiâ Christi meritissimum, vocant, cum operum ab ipso scriptorum syllabo exhibet parte IV. Jc. VIII. Jo. Jacob. Boissardus, Nec reticendum est incorruptum Jac. Aug. Thuani judicium, lib. LXXXIV. Hist. f. f. Abstulit hic annus, qui fuit illi climactericus, Martinum Chemnitium, Brizæ, cui fideli cognomentum, in Vandaliâ natum, qui literas primas sub Philippo Melanthon & Georg. Sabino Witeberga & Francofurti ad Oderam imbuir, dein se totum Theologicis studiis mancipavit, in quibus assiduo labore tantum profecit, ut post Philippi Præceptoris obitum Theologorum Aug. Conf. facile princeps inter suos habitus sit: à Friderico II. Daviæ Rege, Ludovico Palatino, Augusto Saxonia, Jo. Georgio Brandenburgico, Septemviro, Julio Brunsvico, aliisque principibus ac civitatibus & ordinibus, huic doctrina addictis, in consilium super Ecclesiasticis negotiis semper adhibitus, aut absens consultus. Tandem Brunsvica, in quâ XXX. totos annos docuit, tot laboribus defunctus ac scriptis multis editis, VI. Id. April. debitum naturæ persolvit.

XXI.

ERASMUS A VENNINGEN.

M. Dav. Pistorius, in Conc. Funebri Ottoni Henrico, Erasmi F. à Venningen habitâ, hæc de eo habet:

1. 3

Hæc

Herr Erasmus von Benningen / zu Künspach und Neidenstein. Ein sonderlich Gottesfürchtiger / erfahrner vom Adel / in Gottes Wort trefflich wohl gegründet / so wegen seines hohen Verstandes und Kundigung vieler Sprachen / bey hohes und nidriges Standes Personen hoch und wehrt gehalten worden. Wie Er dann dem Weiland Durchleuchtigsten und Hochgebohrnen Fürsten und Herren / Herren **F R J D E R J C H E N** / PfalzGraffen bey Rhein / Chur. Fürsten / *ic.* Dises Nahmens dem Andern / in seinen fernem Reisen / sonderlich die Er in Spanien gethan / vor einen Marschalck ; hernacher zu Heidelberg vor einen Hoff. Richter / und dann zu Brettheim vor einen Jaut / gedienet. Auff welches Er durch sonderliche Schückung Gottes in das löbliche Herzogthum Württemberg zu einem Geheimen Rhat und Mit. Regenten des Landes beruffen / wegen seines Verstandes / Fleiß und Treu / bey damahlen noch minderjährtigen Herrschafft in großem Ansehen und Ehren gehalten / auch lehlich in seinem alter umb mehrer Ruhe willen auff das vornehme Ampt Neuenbürg versetzt worden / da Er nach vieler aufgestandener Mühe und Arbeit endlich in seinem Heiland Christo verstorben.

D. Dav. Chytræus, Orat. continente descriptionem regionis Greichgææ, ad Neccarum sitæ, familias nobiliores, Menzingensem, Gemmingensem, aliasque recensens: *apud inlytum Electorem Palatinum Rheni, ait, omnibus controversiis forensibus, qua in aula disceptantur, Judex Principis loco praefectus est, ERASMUS A VENNINGEN, quam functionem singulari cum laude gravitatis, sapientiae, aequitatis & in omni officio diligentiae & fidei administrat.*

XXII. Jo.

XXII.

JO. UNGNAD, BAR. A SONNEK.

Natus in Stiriâ 19. Nov. 1496.

De isto Jac Aug. Thuanus, Historiarum libro XXXVI. hæc habet: *Extremo anno Joannes Ungnadius Sennekius, vir & natalium splendore & virtute propriâ clarus, jam atate gravis, satis concessit, in Vintriciâ, Suevia arce, & inde Tubingam translatus atque ita, jubente Christophoro Wûrtembergico, prope Ulrici parentis sepulcrum conditus. Is cum antea Stiria & Carinthia sub Ferdinando præfuisset, religionis causâ patriam reliquit & oblata à Christophoro Wûrtembergico hospitio usus, aliquandiu Uraci substitit. Ubi cum incredibili propaganda religionis desiderio arderet, immensis quoque sumptibus Biblia sacra & Theologorum aliquot scripta in linguam Turcicam & Croaticam converti, & ad gentes illarum linguarum peritas transferri curavit; laudabili sanè & digno, quod ad posteritatem transmittatur, pietatis exemplo, quodque principes, & qui majoribus opibus subnixi sunt, deinceps imitentur.*

Matrimonium contraxit cum Magdalenâ, VVolfgangi, Comitis Barbiensis Filiâ, nuptiæ celebratæ sunt Calend. Jul. 1556.

Militari etiam arte clarus & ideò aliquoties summus Christianorum dux contra Turcas electus.

Mortuus apud Affinem, Comitem Sliccium, VVinterricii in Boemiâ, 27. Dec. 1564.

Addo Cyriaci Spangenbergii in Chronico Sax. ad hunc annum verba: *Ist ein grosser Liebhaber Christlicher Lehrer und Prediger / und ein fleissiger andächtiger Zuhörer des Göttlichen Worts gewesen. Hat sich hart bemühet / ob Er könnte helfen Mittel und Wege finden / die beschwehrlichen Religions Streiten zwischen denen / so sich von allen Theilen zur Augsp. Conf. bekennen*

bekennen / aufzuheben und hin zulegen. Derohalben Er auch
 viel reysens gehabt. So hat Er auch grossen Fleiß und nicht
 geringe Unkosten angewant / auch die Kayf. Maj. die Chur-
 Fürsten zu Sachsen / die Herzogen zu Württemberg und Preuss-
 sen / 2c. darzu stattliche Steuer zu geben / angelangt und be-
 wegt ; damit das Neue Testament / desgleichen die Augsp.
 Confession , der Catechismus Lutheri , die Loci Communes
 Philippi , Eine Postilla / und dergleichen Bücher / in Crabatische
 Sprach gebracht und mit Cerulischen und Slagolischen Buch-
 staben zu Linwingen getruckt worden. Darzu die treuen
 Diener Gottes / Herr Primus Truber , Ein Crayner / Stephanus
 Consul ein Oesterreicher / und Antonius Dalmata fleißig ge-
 holffen. Und das darumb / das durch solche Arbeit den armen
 Christen / und durch Gottes Gnade auch den Türcken in Strif-
 fen und Bosnen / und anstossenden Landen / da die Crabatische
 Sprache im Brauch / möchte gedienet / und sie zu wahrer Er-
 kandnuß / Glauben und Religion dadurch gebracht werden.
 Es hat wohlgedachter Herr Ungnad auch seine Christliche
 Glaubens-Bekandnuß artlich / formlich und wohl gestalt / die
 ich auch S. Gnd. kurz vor dero Tod wieder zugesand. Wäre
 nützlich und gut / auß vielen Ursachen / das sie in Druck gege-
 ben würde / wie dann solches auch sein Fürsatz und Meinung
 gewesen / sie noch einmahl zu übersehen / und zu unterschreiben /
 und mir wiederumb zuzustellen / damit sie nach seinem Abschied
 andern einfältigen Christen / und sonderlich seinen Landesleu-
 ten / den Kärndern und Steyern / die er auch darinnen / war-
 umb er auß dem Lande entwichen / berichtet / und auß seiner
 Widersacher Verleumdung antwortet / zu Nutz und Trost in
 Druck gegeben werden möchte. Wie dann auch wohl solte
 geschehen seyn / wann mir nach seinem seelichen Abschied / ver-
 mög des letzten Schreibens und verlassens / das Exemplar wä-
 re wiederumb zukommen und überschickt worden. Aber die
 es billich hätten befördern sollen / habens nicht gethan.

XXIII.

TILEMANNUS HESSHUSIUS.

- N**atus Vefaliæ ad Rhenum. 1526.
 Literis imbutus cum variis in locis variis muneribus
 perfunctus fuisset, utpote Goslaræ, Rostochii, Mag-
 deburgi, Jenæ, Neoburgi, Heidelbergæ Ecclesiæ Pa-
 stor & Academiae Professor constituitur. Ortâ inter
 ipsum & VVilh. Clebitium de Sacramento Cœnæ
 dissensione, requisitâ Melanthonis sententia, tandem
 ab Electore dimittitur. 1559.
 Vefaliæ docens à Pontificiis ejicitur. vid. Ep. 62. Part. III. 1564.
 Fit Aulicus concionator VVolfgangi Ducis Bipontini. 1565.
 Postea & Jenæ & Regiomonte docet, ortoque inter
 ipsum & VVigandum dissidio, cedere coactus, Helm-
 stadium evocatur. 1576.
 Quedlinburgensi colloquio ex parte Brunsvicensium
 interest. 1583.
 Multis contra Calvinianos aliosque polemicis scriptis
 clarus finem vivendi facit, 15. Septembr. 1588.
 Cui succedit Dan. Hoffmannus.

Vir fuit excellenti, sed vehementiori & inquieto ingenio,
 quem *Wolfg. Kötterizius*, Ep. xci. Part. III. vocat *einen vortrefflichen
 Mann in dem Predigen / schreiben und Reden*; Sed alibi ni-
 mium animi fervorem non dissimulat. Quare de eo rectè *Sim.
 Sulcerus*, Ep. XXXVI. Part. IV. judicat: *Optandum esset, ut
 Hessusij Zelus intempestivus spiritu mansuetudinis temperaretur,
 & magis accommodarentur, qua habet vir ille, illustria dona ad
 Ecclesiæ adificationem*. Quas ille post editam & ubique receptam,
 immò à se quoque subscriptam, Concordiæ Formulam turbas
 moverit, Hutteri Concordia Concors uberrimè edocet.

JACOBUS RUNGIUS.

- N**atus in Pomeraniâ, 15. Jul. Anno. 1527.
 Adeptus gradum in Theologiâ summum VVormatiensi colloquio interest, ut Pastor Gryphisvvaldensis. 1557.
 In Synodo Stetinenſi Generali cum M. Paulo à Rhodâ & D. Georg. Veneto Corpus doctrinæ Pomeran. conscribit, 1561.
 Partim professionem in Academia Gryphisvvaldensi, partim inspectionem Ecclesiarum generalem Stargardiâ per annos 47. obit. Moritur anno ætatis 67. Calend. Jan. 1595.
 Reliquit quinque Filios, in honoribus publicis constitutos: Joannem, Med. D. & Archiatrum Stetinenſem; Jacobum, ararii publici magistrum; Fridericum, Th. D. Ernesti Ludovici, Ducis Pomeraniæ, concionatorem Aulicum, post Pastorem, Professore & Superintendentem Stetinenſem; Daniele, U. J. D. & Prof. Gryphisvv. & Davidem, Theologiæ primum Gryphisvvaldiæ, deinde VVittebergæ Professore, scriptis clarum.

XXV.

BASILIUS MONNER.

- J**uris-Consultus, Tractatu de Matrimonio à se conscripto & edito notus: Obiit in Academiâ Jenensi, 16. Jan. 1566.

XXVI.

JOANNES WIGANDUS.

- N**atus, Patre Joanne VVigando, Hesso, Mansfeldiæ. 1523.
 Eruditus primum in Scholâ patriâ, ad Academiam Witeber-

- VVittebergens. mittitur, ibique audit Lutherum, Melanthonem, Jonam, Crucigerum & VVinshemium : Exinde ad Scholam Laurentianam Noribergæ regendam vocatur. 1541.
- Redit VVittebergam ad studiorum cursum. 1544.
- Magistri titulum assumit & totum sese Theologiæ dicat. 1545.
- Exorto in Germaniâ bello Mansfeldæ in ministerium à Spangenbergio ordinatur. 1546.
- Ibi varia in lucem scripta edit, Interimistis cum ministerio Mansfeldensi, habitâ ibi Synodo, sese opponit, & Gallo Ratisbonam revocato, Ecclesiæ Magdeburgensis præfecturam suscipit. 1553.
- Ibi varios labores, in conficiendis imprimis Magdeburgensibus centuriis, exantlat; & ob eruditionis famam Jenam ad novam ibi Academiam exornandam vocatur. 1560.
- Orto inter VVigandum & Stosselium dissidio, functione suâ cum Flacio & Judice exuitur. Remigrans itaque Magdeburgum paulo post, vocantibus Ducibus Megap. in locum Frederi, ut Superintendens, VVismariæ sufficitur. 1562.
- Doctoris titulum assumit Rostochii. 1563.
- Jenam revocatur, ad instaurandam Academiam & colloquio Altenburgensi interest. 1568.
- Cum Duce VVilhelm. ad Comitiam Spirensiam abit & Jenam revertitur. 1570.
- Mortuo Jo. VVilhelmo ab electore jubetur intra quatuordecim dies ex territorio Saxonie discedere. Abit igitur Brunsvigam. 1573.
- Ad Professionem Academiae Regiom. vocatur eodem anno : in eademque biennio exacto Episcopus Pomezaniensis proclamatur. 1575.
- Moritur 21. Octobr. 1587.

VVigandi opera in lucem edita longo ordine recenset Melch. Adam. In vit. Theol. p. 616. s. Eum excellentem & sincerum Theologum vocat D. Luc. Osiand. Cent. XVI. lib. IV. c. XXXIV. Et Jac. Aug. Thuanus, lib. LXXXIIX. Hist. *Johannes Wigandus, magna doctrina inter Protestantes Theologus, qui Matthia Flacio in concinnandis Ecclesiastica historia centurijs operam olim navavit & postea Pomesanensis in Borussia Episcopus à Stephano Rege juxta pacta, cum Borussia Principibus & ordinibus inita, dictus est.*

XXVII.

JACOBUS ANDREAE.

Natus VVaiblingæ, VVürtenb. oppido, patre Jacobo **Endris** & matre Anna **Weisköpffin**: cumque parens faber ferrarius fuerit, ipsi in pueritia nomen habuit **Schmidlin**: natus verò 25. Martii.

1528.

Ope Erh. Schnepffii primùm Stutgardia deinde Tubingæ literis incumbit, primâ laureâ ornatus in monasterio Hirsaugiensi, quo ob pestem Academia secesserat.

1544.

Fit magister artium.

1545.

Diaconus Ecclesiæ Stutgardianæ ordinatur.

1546.

Ducit uxorem eodem anno Annam Entringensem, ex eademque octodecim suscipit liberos, novemque superflites.

Ob repudiatum Interim Tubingam secedit, ibique postea in Ecclesiæ Diaconum cooptatur.

1548.

Doctor Theologiæ renunciatur & in Pastorem atque Superintendentem Gœppingensem promovetur.

1553.

Ad reformationem Ecclesiarum Comitatus Oetingensis vocatur.

1555.

Ad reformationem Ecclesiarum comitatus Helffenstei-

nensis.

- nenfis, quamquam deinde Comes ad Papatum relapsus fuerit. 1556.
- Ad reformationem Ecclesiarum Marchionatus Badensis, una cum D. Heerbrando. 1556.
- Rotenburgenfes Ecclesias, in ritibus dissidentes, emendat, eodem anno.
- Cum Duce Christophoro ad comitia Ratisbonensia, itemque ad conventum Francofurtensem abit. 1557.
- Colloquio VVormatiensi, ut notarius, interest. 1557.
- Contra Frid. Staphylum, apostatam, scribit. 1558.
- Ad conventum Augustanum, unâ cum Legatis politicis, mittitur, ut publicationi actorum colloquii VVormat. interesset. 1559.
- Ad instaurationem Ecclesiæ Lauinganae adhibetur à Duce VVolfg. 1560.
- Ad conventum Theologicum Erfordienssem abit. 1561.
- Ad colloquium Possiacenum in Gallia, cum Jac. Beurli-
no & Balt. Bidembachio proficiscitur, sed priusquam
advenissent, colloquium abruptum fuit. 1561.
- Colloquio Tabernis Alsaticis, auspiciis Caroli Lotharing. & Christoph. Ducis, habito, cum Brentio & Bidembach. interest. 1562.
- Fit Cancellarius & Præpositus Academiae Tubingensis: atque eodem anno Jenam in Thuringiam abiens, propositâ formulâ litem inter Flacium & Strigelium, qui nimium liberi arbitrii viribus tribuere videbatur, obortam componit. 1562.
- Argentoratum cum D. Sulcero vocatus, turbas ab Hier. Zanchio motas conciliat. 1563.
- Nobilem VVachendorfium cum Ecclesiâ sua convertit & reformat. 1564.
- Hagenoensem Ecclesiam reformat, eique pastorem dat Phil. Heerbrandum. 1565.

- E**slingæ, quorsum ob pestem Academia Tub. secesserat, petente magistratu, Ecclesiæ Pastorem agit per integrum annum, & Pontt. Calv. Anab. atq; Svencfeld. refutat. 1567.
- A**. Julio, Duce Brunsvicensi, rogatus, unâ cum Chemnitio, Ecclesias reformat, ordinatione Eccl. conscripta. 1568.
- A**d privatum colloquium cum Electore Palatino Heidelbergam accersitur. Atque postea Ecclesias Brunsvicenses, itemque, Saxonicas, & vicinas, in Daniam usque, peragrat, voluntates ministrorum de consensu in doctrina exploraturus. 1569.
- I**ter in Saxoniam & Misniam suscipit & vicinas regiones. Pragæ cum Imperatore Maximilano in colloquium venit, qui concordiæ in eo studium laudat. Synodo VVolfenbytelanæ & Conventui Servestano interest. Brunsvigæ Formulam quandam concordiæ inter Ecclesias Sax. & Suev. adornat, cui plurimi Saxoniarum Ecclesiarum ministri subscribunt, domumque redit. 1570.
- M**ompelgardum ad inspectionem Ecclesiarum bis abit. Intransitu Argentorati cum Flacio colloquitur, ejusq; errorem refutat. 1571.
- M**emmingæ cum Clebero, Calv. disputat, qui cum cedere veritati nollet, ab officio motus est. 1573.
- H**agenoensi Eccles. novum ministrum, Georg. Volcmarum, sistit; & Urbem postea Alenensem reformat. 1575.
- L**indaviæ cum Tob. Rupio, Flaciano, disputat, eumque refellit. 1575.
- A**pod Philippum Ludovic. Palatinum negotia quædam Eccles. expedit: & controversiam de excommunicatione, Ratisbonæ obortam, petente magistratu componit. 1576.
- A**b Electore Augusto ad concordiæ negotium perficiendum denuò avocatur. Conventui Theologorum

Torgæ

- Torgæ interest, cum Musculo, Cornero, Chemnitio, Chytræo, Selneccero. Liber scribitur, qui postea Bergæ recognoscitur. Mittitur ab Augusto ad Julium Brunsum, Ludov. Hassiac. Georg. Brandeb. Academiæ VVitteb. Lips. & Jen. reformantur. Formulæ subscriptiones conquiruntur, labore quinquennii. 1576. f.
- Concordiæ Formulâ constituta & ab 8000. ministris subscripta, magna cum gratiæ & favoris contestatione ab Electore Augusto domum dimittitur. 1580.
- A VVolfgango, Comite Hoënloensi, ad Ecclesiastica negotia adhibetur. 1581.
- Alteram uxorem ducit, Reginam Prenzingerin. 1585.
- Orthodoxum consensum, à Calvinianis ita appellatum, refutat, publica autoritate jussus. 1583. f.
- In colloquio Montisbelgardensi cum D. Theod. Beza colloquitur. 1586.
- Nordlingæ controversias quasdam Ecclesiasticas componit. Cum febris diuturna conficitur. Ratisbonæ controversiam de usuris decedit. Onolsbachii causas Ecclesiasticas cognoscit & componit. 1587.
- Editis Colloquii Montisbelg. Actibus, Sam. Huberus Bernæ quasdam Bezæ assertiones, de inamissibilitate fidei, &c. refellere cœpit. Cæteris itaque ibi Theologis renitentibus, & Jac. Andrea mendacii arguentibus, (quod illa in actis illis Bezæ falso adscripsisset) jussu Principis cum consiliar. Politicis Bernam proficiscitur, in pleno Senatu de injuria, Principi suo & sibi illata, conqueritur, conventum petit, in quo ^{veritas} Bezæ cum editis actis conferrentur, quem à Senatu impetrat, sed refragantur & impediunt ubiq; Calvinianorum Theologi. 1588.
- Colloquio interest Badæ, cum Joanne Pistorio, Niddano, instituto. 1589. Mori-

96
 Moritur ex pleuritide, repetita prius publica confessio-
 ne, 7. Jan. 1590.

De D. Jacobo Andrea, tria circumferri judicia, manifestum est. Primum Pontificiorum, Calvinianorum, aliorumque, quos, utpote à vera Ecclesiæ doctrina devios, vel voce vel calamo persecutus est. *Rodolphus Hospinianus*, parte altera Historiæ Sacramentariæ p. 664. magno studio & ingenti opera, quicquid ad denigrandum hunc virum facere poterat, exquisitissimè corrasit. Hic inquit, *ut presens historia, præterea multa resp. Ecclesiæ, Academia, ad hæc docti pariter & indocti testantur, infelicissimo quodam totius Germaniæ fato Theologus factus est. Fuit homo monstruosissimè audax & impudentissimè ambitiosus.* Refert deinceps, interdum summam summi Theologi gravitatem præ se tulisse, interdum summæ levitatis & scurrilitatis documenta dedisse. In Academia multis invitis & ipso longè doctioribus principatum sibi & venditasse & insolenter usurpasse. Exterarum Ecclesiarum, scholarum & rerum. *in negotiis suis* egisse, in iisque magnas & periculosas turbas excitasse. Eundem summum quendam Pontificatum affectasse, falsum pro vero, fabulas pro historiis narrare, pro ludo habuisse. In totâ sua vitâ, etiam in manifestissimâ fraude deprehensum, nunquam tamen erubuisse. Doctrinam & sententiam suam de religionis capitibus sæpius, unoque ostiduo termutasse. Convitiis, calumniis, mendaciis, sarcasmis impudentibus potius, quam firmis & solidis rationibus, cum adversariis certasse. De seipso magnificè sensisse, reliquos omnes præ se contempsisse. A suismet, erronem, levissimum scurram, nominatum, qui, ut ex dictis & factis ejus cognoscatur, neque religionem neq; conscientiam ullam habeat, qui petulantissimâ sua linguâ omnes infectetur & calumniando mentiendoque sese apud principes & quoscunq; alios insinuare studeat. A Selneccero, individuo ejus comite proditum, quod nullum omninò habeat Deum, si Mammonem & Bacchum excipias; nam se nunquam audivisse,
 vel

vel conjectura aliqua saltem animadvertere potuisse, toto illo tempore, quo venalem ubiquitatem circumvexerit, quod vel cubitum iturus, vel de lecto surrecturus, aut orationem Dominicam recitaverit, aut ullam DEI mentionem fecerit. In reliqua verò vita dictis, factis, consiliis, nullam pietatis scintillam, summam verò levitatem semper deprehendisse. Augustum verò Electorem sanctè coram aliquot principibus testatum esse, se quatuor tonnas auri daturum, si polypragmona & garrulum istum Suevum in suam ditionem nunquam vocasset, aut vocato non adeò se præbuisset credulum. His ille elogiis, aliisque, quæ ex Jo. Sturmio diligentissimè describit, Jacob-Andreas manes exornat. Quæ miror, virum, antiquitatis & historiarum non imperitum, potuisse tam temerè effutire. Noverat ille, ad rei veritatem historico non sufficere quamcunque, vulgò circumlatam, narratiunculam, sed documenta requiri, omni exceptione firmiora. Nec vellicari posse aut debere hominis honesti famam, nisi publica indubiaque argumenta vitiorum scelerumque eundem non suspectum tantum sed convictum reddant. Jam quæ Respublicæ, quæ Academiae, quæ Ecclesiæ, qui docti, qui indocti, nisi ex juratorum hostium numero, quibus hoc ipso fides meritò abjudicatur, testantur, infelici fato natum esse Germaniæ Jacobum Andream? Producantur edita in publicum testimonia, eaque incorrupta. Quot verò rerumpublicarum, quot Ecclesiarum, quot Scholarum, quot doctorum indoctorumque vel in solis his Theologorum Epistolis, testimonia comparent, quibus natum publico bono & salutari Ecclesiæ concordie restituendæ virum, liberrimè libentissimeque profitentur? Famosorum certè libellorum scriptori verius, quam genuino cordatoque Historico, congruit, quæ vulgi incertis rumoribus & confictis inimicorum criminationibus feruntur, de quibus solenne istud ingeminatur: *dixisse fertur, meminere aliqui, referunt nonnulli*; viro integræ famæ, qualem Jacobo tot Electorum & Principum literæ & amplissima elogia, ab Leonhardo Huttero in Concordia Concorde

adducta, vindicant, tam impudenter impingere. Cum à Julio Brunsvicensi & Augusto Saxone ad Ecclesias ipsorum reformatas vocatus, ab aliisque Ecclesiis passim, ut supra vitam ipsius percurrendo recensimus, expetitus, operam iis utilem præstiterit, qui ἀδοτεροπίασιν, agere potuit? Ægrè habet Hospinianum, quod imposturas Calvinianorum VVittembergensium detexit, quod Hieronymi Zanchii, Argentoratensi Ecclesiæ subdolè sese insinuantis, fraudes in lucem protulit, quod Memmingensem Ecclesiā à fermento Cleberiano expurgavit, quod per Concordiæ Formulam aditum Calvinianis in Lutherana ministeria præclusit, quod in Montisbelgardensi Colloquio nova Calvinianorum de prædestinatione ἐκλήρωται manifestavit, quod in pleno senatus Bernensis confesſu de erroribus Calvinianorum & subdolis eorundem technis conquestus, colloquium impétravit. Et quia hæc omnia Lutherana Ecclesiæ bono non infeliciter pro connata sibi παρήρηται perfecit, ἀδοτεροπίασιν est, quamlibet ubique vocatus, & turbas excitat, quamquam turbas à Calvinianis moras componat. Sed frustra sum in vindicando Andrea, cujus accusator hostis est, nec fidem ullam eo ipso meretur. Addo Saxonis elogium, Jacobo tributum, idque geminum. Judicent, qui veritatem pensi habent, verumne sit, quod de quatuor auri tonnis fabulator ἀνόμιμῳ & pronus in calumnias tenebrio Hospiniano in aurem infusurravit, potius quam quod & epistolâ, sigillo suo munita, & inscriptione αὐτοῦ, ἐξ. φ. contestatus est Elector, æterna memoria dignus. Ita ille ad Ludovicum VVürtembergiæ Ducem: Unser freundlich Dienst / und was wir liebs und guts vermögen zuvor / Hochgeborner Fürst / freundlicher lieber Oheim und Schwager. E. L. werden sich zweiffels ohn freundlich zu erinnern haben / welcher gestalt wir anfänglich / als auff Rath und gutachten vieler Fürsten im Reich / eine Christliche Einigkeit zwischen der Augspurgischen Confessions Verwandten Ständen und derselben Lehrern / vermittelt. Göttlicher verleiung zustifften / auch unser Kirchen und

und Schulen / darinnen der leidige Satan durch etliche unruhige und unreine Theologen / allerley zerrüttung anzurichten sich unterstanden / wiederumb zur Ruhe bringen / und mit guter Ordnung zufassen entschlossen und in fürhabens gewesen / E. L. freundlich angelangt / daß Sie uns hiezu den Würdigen und Hochgelehrten / unsern lieben und andächtigen und besondern / Herren Jacobum Andreae, der H. Schrift Doctorn / vergönnen und auff eine zeitlang erlauben wollen. Daß nun in dem E. L. so freundlich und gutwillig erzeigt / daß sie uns denselben etliche Jahr vergönnnet / hierinn haben sie uns und männiglich im Werck erwiesen / wie sie zu beförderung dieses Christlichen Fürhabens sonderlich geneigt / und zu gutem angenehmen gefallen gethan. Sonderlich weil diese Zeit über / welche jetzgedachter D. Jacob bey uns gewesen / gespürt und vermerckt / daß Er ihme obbemeldte zwey Christliche Werck mit Fleiß und Ernst angelegen seyn lassen / und neben andern Gottsfürchtigen / frommen und gelehrten Theologen / so zu Berathschlagung des Christlichen Concordien Buchs gezogen worden seynd / das seine gethan / und sich keiner Mühe noch Arbeit beschweret. Wann es aber nunmehr / Gott lob / sein gewünscht End erreicht / und E. L. an uns mehrmahlen freundlich begehrt / da wir gemeldten D. Jac. Andreae hiezu weiter nicht bedürffen würden / daß wir Ihme wiederumb erlauben wollen / so haben wir Ihne mit E. L. ungelegenheit nicht länger auffhalten wollen / sondern sich wieder zu Deroselben zu begeben mit Gnaden erlaubt. Thun uns demnach gegen E. L. bedanken und seynd erbiethig / solches umb E. L. mit aller freundlicher Willfahung hinwiederumb freundlich zu beschulden und zu verdienen / und da wir Gelegenheit haben / solches im Werck zu erweisen / wollen wir an uns keinen Mangel seyn lassen. Möchten wir E. L. freundlicher Meynung nicht bergen / und sind deroselben freundliche genehme Dienst zuerzeigen willig. Datum Dresden / den 2. Decemb. Anno

1581. Et in Bibliotum Antvverpiensium opere Complutensi, quod pulcrè compactum D. Jac. Andreae donavit, actiones ejusdem approbavit, commendavitque, ejusmodi inscriptione frontis operis præfixâ:

D. O. M.
G R A T I A

D.

AUGUSTUS, DUX SAXONIAE,
S. ROMANI IMPERII ARCHIMARE-
SCHALLUS, ET ELECTOR, LANDGRA-
VIUS THURINGIÆ, MARCHIO MISNIÆ ET
BURGGRAVIUS MAGDEBURG.

H Æ C

SACRO-SANCTA BIBLIA

*SUMMO VIRO, PIETATE, DOCTRINA ET
VIRTUTE ORNATISSIMO,*

D. JACOBO ANDREAË, S. THEOL. D.
CELEBERRIMO, DOCTRINÆ COELESTIS AB
ULTIMI ELIÆ D. D. LUTHERI MORTE, IN HIS
REGIONIBUS, AB HOMINIBUS LEVISSIMIS CORRUPTÆ,
INSTAURATORI INTEGERRIMO, DE ECCLE-
SIA CHRISTI OPTIME MERITO

OB GRATI ANIMI MEMORIAM SEMPITER-
NAM DONO DEDIT, ANNO S.
M D LXXIX.

Tandem bona causa triumphat.
Augustus Dux Saxoniae Elector.

Cæterum alii Jacobum Andreae, ut incomparabilem Eccle-
siae Doctorem & alterum quasi Lutherum laudant, in coelumque
vehunt.

vehunt. Lucas Osiander Centuriâ XVI. libro IV. caput quadragesimum tertium ita exorditur: *Die septimâ Februarij, Anno Christi, 1590. ex hac mortali vitâ in patriam cœlestem vocatus est, vir clarissimus, D. Jacobus Andrea, Præpositus & Cancellarius Academia Tubingensis, cum vixisset annos sexaginta unum.*

A teneris in Scholis educatus, in Academiâ Tubingensi linguis, philosophiæ & Theologiæ operam dedit & dexteritate ingenij omnes condiscipulos longo post se intervallo reliquit. Fuit latinè, græcè & hebraicè doctus, in philosophia, Theologia & in artibus dicendi ita exercitatus, ut disputando nulli cederet. Naturalem facundiam tantam habuit, ut etiam extemporaliter propè, post brevem meditationem, conciones doctas & nervosas daret. Sub periculoso tempore Interimistico, cum adhuc Diaconum Tubinga ageret, in concionibus suis graviter in AntiChristum Romanum est invecus.

Ab omnibus hæresibus & sectis vehementer abhorruit & pio Zelo præditus vitam etiam honestam & irreprehensibilem duxit, tametsi à Pontificijs & Calvinianis adversarijs calumnijs fuerit sæpe, sed injustè tamen, impetitus. (Quibus nempe ipsè, dum viveret, obviam ivit, scripto libro, cui titulum præfixit: Spiegel der offenbaren unverſchamten Calvinischen Lügen/ wider reine Lehrer der Augsp. Confession und greulicher erschrecklicher Låsterung wider die Göttliche Majestet der menschheit JESU Christi. Tübingen/ Anno 1588. Ubi in præfatione & convicia passim in se jacta refutat) Multas Ecclesias præ reformavit, easque vel à Papistico vel à Calvinistico fermento repurgavit. Multis Colloquijs Theologicis interfuit & collocutionem magnâ dexteritate præstitit. Lectiones etiam Theologicas in Universitate Tubingensi & Lipsiensi cum admiratione & profectu auditorum dedit & concionandi methodum tyronibus Theologiæ monstravit. Multas & magnas præfectiones, à magistratu suo jussus, suscepit & quidem in longinquas regiones. Nam & Daniam, Saxoniam, Misniam, Turingiam, Franconiam & Sueviam perlustravit. Quin etiam in Galliam usque, legatus eò missus, penetravit. Concordiæ

negotium magno studio & felici successu promovit. Tandem magnis laboribus debilitatus decumbere capit & destillationibus crebris vexatus, cum moriturum se ex morbo intelligeret, senatum Universitatis Tubingensis ad se vocavit & decumbens fidei suae piam confessionem edidit & fidem suam sacrâ cœnâ Dominicâ confirmavit, & dispositis etiam rebus domesticis post biduum piè & placidè in Domino expiravit, magno post se omnium bonorum desiderio relicto. Sepultus est Tubinga honorificentissimè multis cum piorum lacrymis.

Duo fuerunt in hoc viro prorsus singularia, profusa eloquentia & inusitata parrhesia. Poterat enim, quicquid animo conceperat, aptissimo verborum profluxu, citra omnem difficultatem, etiam nihil aut parum praemeditatus, in publicum effundere. Quâ re magnam sui admirationem passim excitavit, nec minorem sibi acquisivit auctoritatem. Hac sine si fuisset, non potuisset tot ubique frequentare colloquia & in plerisque potiores sibi fumere partes, nec cum tot adversariis congregari, nec tot in lucem protrudere, quæ vel proprio vel integrorum collegiorum nomine ederet, scripta. Tantâ præterea fuit loquendi agendique libertate, ut Imperatoribus, principibusque immergi, cumque iis sermones confidentissimè serere, perinde haberet, ac colloqui cum sui similibus, aut in auditorum suorum cœtu versari. Quâ liberâ, ut Cicero alicubi loquitur, contumaciâ atque animi magnitudine, post Lutherum sibi quasi propria, dici non potest, quam sibi apud nonnullos, (cujus rei in nostris quoque epistolis vestigia comparent) invidiam, quod apud alios, Calvinianos in primis, odium, quam denique apud plerosque nomini suo existimationem venerationemque pepererit. Jo. Hoornbeekius, Hospiniani plenum livoris iudicium secutus, libro IX. Summæ controversiarum, p. 658. *Virum vocat inquieti tumultuantisque ingenij, arrogantis magis, quam docti & qui haud leve lucrum familiae ex novis semper varijsque tumultibus, quibus ut plurimum praefuerit, attulerit.* Florimundus verò Ræmundus, Pontificiarum partium scriptor, isthoc Jacobum ornat encomio, in Synopsi histor. memorab.

L.V. cap. XI. *Jacobus Andreae, rara doctrina & magni ingenij homo, profectus ad Augustum Electorem, cui praeceteris Formula Concordiae placuit, liberaliter admodum receptus est.* Quamquam verò in accurata solidaque rerum Theologicarum eruditione, praecipue profanarum pariter sacrarumque historiarum scientiâ, magnum & inestimabilem Germaniæ Theologum, Martinum Chemnitium, cujus luculenta opera toties iterata editione typis impressa, cum aliorum exiguo temporis tractu in oblivionem abierint, hodieque omnium manibus teruntur, non fuerit assecutus, istis tamen, quæ antea laudavimus, ingenii sui donis Ecclesiæ equidem non parum profuit, perfecto imprimis Concordiæ opere, quo si nihil aliud, hoc certe distracta miserè & majores quotidie scissuras minirans Ecclesia obtinuit, ut sepe quadam ab heterodoxis societatibus separata atque munita, ex eo tempore insidias Calvinianorum, sub specioso Augustanæ Confessionis nomine ubiq; in orthodoxorum cœtus sese intrudentium, feliciter effugere & fovere concordiam, quam antea, majorem firmioremq; potuerit. Atque in eo opere conficiendo, non apertis fraudibus, non clanculariis technis usum esse Jacobum, quod totiens Hospinianus & Calviniani declamitant, sed inexhaustum, impigrumque subiisse laborem & suffragia legitimis mediis, quæ Christianorum nemo jure culpâre possit, requisivisse, etiam præsentis Epistolæ nostræ Theologicæ luculenter testari poterunt. Fuerit denique Jacobus non ab omni labe alienus, (nam & ejus intempestivas cum majore se & doctiore Chemnitio similtates, quarum epistolæ nostræ meminerunt, & controversias alias, ob quas & Elector ei aliquando infensus fuerat, non diffitemur) commune id ei cum maximis viris fuit. Nec enim angeli sumus immaculati, sed thesaurum donorum Divinorum, nobis concreditorum, in testaceis vasis gerimus, ut virtus supereminens DEI sit & non ex nobis.

De Jacobo Andreae *Jac. Aug. Thuanus*, libro historiarum nonagesimo nono, postquam Hieronymi Zanchii moderationem laudas-

!

laudasset, qui extremo vitæ anno fidei confessionem ediderit, testatus: se à Romanâ Ecclesiâ non simpliciter & in omnibus defecisse, sed in illis tantum rebûs, in quibus ipsa defecit ab Apostolicâ, atque ad eò à seipsâ veteri & pura Ecclesiâ, neque alio discessisse animo, quam ut si correctâ ad priorem Ecclesiæ formam redierit, ipse quoque ad illam revertatur & communionem cum ea in suis porrò cæribus habeat, hæc subdit: *amarior eò Romana Ecclesiâ & Pontificij nominis oppugnator, Jacobus Andreas, qui Johanni Brentio in Tubingensi Academiâ successerat, sapius cum Genevensibus Pastoribus congressus, & ante quinquennium cum Theodoro Beza ad Pelicardi montem, nuper verò, Badæ coram Jacobo Marchione, cum Johanne Pistorio, (quem mirum est, Hoornbeekium, non Reformatæ sed Romanæ sententiæ addictum fuisse, potuisse ignorare, qui tamen recentiore Ecclesiæ historiam non vulgariter calluerat) disputatione sub anni superioris exitum instituta, cum res illi ex voto non successisset, sive ex mærore, sive jam annis ac laboribus fractus, domum reversus Januario proximo incunte decessit.*

Imaginem viri exhibet Erh. Cell. in Imag.

XXVIII.

JOANNES STREITBERGERUS.

Nascitur. 1517.
 Antistes primum Naumburgi, tum Brunswigæ, porrò
 in patria Curia Variscorum, postea Pastor ac Superintendens Culmbacensis.
 Argentoratum ad Professionem Theologiæ vocatus, à
 Marchion. Brandeb. non dimittitur. 1563.
 Moritur 10. April. 1612.
 Elogium viri lege Part. III. Epist. 48.

XXIX. DA-

XXIX.

DAVID VOITUS.

Natus Ronnenburgi, Thuringiæ oppido, patre Jo-
anne Theologo & lociInspectore.

1529.

Studiis innutritus in Academia VVittebergensi, docto-
ribus Luthero, Melanthono & eorum *magistris*, &
in Academia Jenensi, præceptoribus Sneffio & Stri-
gelio, VVittebergæ magister renunciatur, Jenæ verò
Græcas literas, magnâ cum nominis sui famâ docet.
Regiomontem deinde ad Academiam & aulam vo-
catus, Doctõris gradum VVittebergæ, Præfide Me-
lanthono, assumit.

1560.

Quindecim annis ibi exactis, & mortuo Principe Al-
berto, Dantisci per integrum annum docet.

1576.

Ex quo Jenam vocatus Professore Scholæ & Ecclesiæ
ministrum agit.

1577.

Denique in Academiam VVittebergensem translatus
Ecclesiæ pastorem & Professionem Academiae su-
scipit.

1587.

Lites Theologicas, Herzbergæ ob Zvvinglianismum
obortas, componit.

1589.

Moritur *Crypto-Calvinianorum artes & imposturas toto
animo detestans*, 26. Novembr.

1589.

Hæc *Melchior Adami*, homo reformatæ religioni addictus,
in vitis Theologor. Germ. p. 633. quod unde hauserit, mihi non
constat. Sed de eo Lucas Osiander, Cent. XVI. lib. IV. c. XXXVI.
*Theologus Semi-Calvinista, qui de majestate hominis Christi non fuit
satis informatus.* In eundem Balth. Mentius hoc scripsit epi-
gramma:

*Conditur hac urnâ Voitus, qui maximus arte,
Maximus ingenio, maximus eloquio.*

In scri-

*In scriptis dictisque, sacro quæ flamine sparsit,
 Exhibet ingenij dona videnda sui.
 Testis Najadum tutor, qui succina gignit,
 Brægela, Pieris conspiciendus aquis.
 Succinæ factores pellunt succensa: sed ille
 Arte suâ pepulit nubila ab arte sacra.
 Testabuntur idem Tua Sala sedilia Musis
 Sacrata & vero templa dicata DEO.
 Leucorea tandem mystes præponitur ara,
 Ensisseri accitus principis imperio.
 Pulpita, Lutherum quæ sustinere docentem,
 Agnoscunt similes, hoc resonante, modos,
 Non illum sedes quondam tua, doctæ Melanthon,
 Arguit à Domino degenerare suo.
 Talis erat: quo vis, nunc perge, viator, & opta:
 Producant pariles secla futura viros.*

XXX.

HIERONYMUS WELLERUS.

Natus Fridbergæ in Misniâ è Nobilium à Mollsdorff familia, die Jovis post Ægidii.

1499.

Admotus studiis è Lutheri cumprimis conversatione doctrinam pariter atque pietatem singularem haurit, & idè Ecclesiæ patriæ Fridbergensi, tanquam Superintendens, præficitur, in quo officio magna cum auditorii sui ædificatione, licet gravissimis haud rarò tentationibus à Satana vexatus, ad mortem usque perseverat, quæ ei apoplectico obtigit 20. Martii.

1573.

Uti Lutherò, dum viveret, carissimus fuit VVellerus: ita vicissim VVellerus Lutherò ita adhæsit, ut quasi unum præ cæteris omnibus

omnibus Ecclesiæ doctoribus æstimaret. Quod & tertiæ partis quinquagesima nona epistola manifestat. Quare eundem *D. Luc. Osiander*, Cent. XVI. lib. III. cap. LXX. hoc ornat elogio: *In patriam cælestem evocatus est hoc anno Hieronymus Wellerus, Theologus eximius, cujus scripta spiritum Christi & D. Lutheri spirant fragrantissimè, plena pietatis veræ & solida consolationis, que omnis generis tentationibus utiliter opponi possunt. Obijt autem vir ille optimus anno ætatis suæ LXXIII.*

XXXI.

CYRIACUS SPANGENBERG.

Natus Northusæ in Thuringiâ, Patre Joh. Spangenbergio, viro erudito, 17. Jun. 1528.

Literas excoluit VVittebergæ, magister ibi philosophiæ factus. Tum per quadriennium Theologiæ studio, magistro cumprimis Luthero, incumbit. Quo ad cœlites translato, scholæ primum, postea Ecclesiæ Illebiensi operam suam addicit. Quam cum præstitisset per triennium, Mansfeldensi Ecclesiæ ut Decanus præficitur. Interimistis adversus cum Flacio Lutheranam fidem acerrimè propugnat, cæteris ideò invisus; sed cum Flacii de originali peccato sententiæ acriter inhareret, loco ejectus, cum Volrado Comite Argentinam abit, ibidemque eidem demortuo funeris exequias cohonestat. 1578.

Hinc Schlitsæam Buchoniæ vocatur, sed paulò post iterum ejectus, Fachæ aliquandiu durat, dum à Mansfeldensi Comite, Ernesto, Argentoratum accersitus, cum Bibliothecâ suâ eò migrat. Cujus liberalitate usus est, donec ex hac vitâ Argentorati excederet, 10. Febr. 1604.

Non

o 2

Non videtur alienum à veritate de Cyriaco Spangenbergio Jo. Wigandi iudicium, libro de Manichæismo renovato, qui vivente Spangenbergio lucem vidit, proditum; quod cum plurimæ in hoc opere Epistolæ sine eo intelligi nequeant, integrum apponemus. *Involvitur, inquit, eidem reti Illyrici Cyriacus Spangenbergius, pastor in oppido Mansfeld. Is quoque omnium primus Germanicâ linguâ hunc errorem spargit, & quidem ad vulgus, in quarta parte cythara sua, omnibus bonis id improbantibus & Spangenbergij vicem dolentibus. Nam pro iudicio multorum bonorum in comportandis sermonibus ad populum linguâ vulgari non malus est scriptor. Sed ad controversias religionis tractandas, quæ exactius iudicium & majorem dexteritatem requirunt, parum videtur esse idoneus. Variant enim dona DEI, id quod notissimum est. Postea autem plura Germanica scripta de eodem errore proferens Spangenbergius, simplicitatem suam, cui tamen malitia post plurimas commonefactiones, quibus nihil relinquit loci, accedit, miserabiliter prodit. Nam neque ipse argumenta contexere, neque ad objectiones ordine atque perspicuè respondere valet, & scopum plerumque negligens in fallaciam plurium propositionum pueriliter delabitur, in iisque maximos clamores edit, de quibus nulla est controversia. Principale verò negotium sublati pedibus vix stringit, ac planè super aristas graditur. In criminationibus autem & mendaciis fingendis, quibus deformare rectè sentientes nititur, effrenis est, suæque conscientia obliviscitur. Nam hoc est catholicum: omnis erroris spiritus est etiam maledicentiæ spiritus. Existimant autem plerique, Spangenbergium partim stoliditate quadam ad Manichæorum dogma defendendum accensum esse, quia existimaret, Illyricum non esse deserendum, cum is antea contra Interimisticas molitiones rectè egisset & benè de Ecclesiâ Christi meritis esset, partim verò ambitione demeratum, quia & ipse ex Teutonicis scriptis Ecclesiâ aliquo modo notus jam in hoc errore exornando vellet inclarescere. Sed Illyricus hac in parte à veritate Divinâ defecerat, nec habebat causam priorî similem. Deinde non bonum, sed pessimum nomen gignit, errores*

pinger

pingere fucis, eâque de re sæpius est monitus Spangenbergius, ipsum nomen suum bonum, si quod antea habuisset, hac controversiâ amissurum. Quia non sit eadem ratio, compilare concionem vulgo proponendam, & gravissimas controversias publicè coram Ecclesiâ Christi explicare, ac præsertim errores tetros ac vetustos hinc inde conquisitis pigmentis exornare. Hæc ille.

Quid turbarum in Ecclesia Mansveldensi ista tam importuna Illyrici defensio, calamo & ore præcipuè hujus Cyr. Spangenbergij & post eum Christophori Irenæi suscepta, excitaverit, Hieron. Mencilii Epistolæ, Part. iv. Epist. CXI. CXLIV. CLXIV. & aliorum testantur. Quæ tamen eadem simul insinuant, eâ animi bonitate Spangenbergium fuisse, ut errorem, nisi eundem seduxisset Irenæus, facile abjecisset. Sperabamus, ait Mencilius, nos lenitate & moderatione Spangenbergium ab isto conatu & proposito retracturos esse. Ideò longo tempore tacuimus & levissimis scriptis, placidè cum ipso, tanquam fratre carissimo, egimus. Sed sefellit nos spes & expectatio nostra & flabella illa, quibus circumseptus est, consiliis salutaribus & actionibus moderatis locum nullum relinquunt. Quare & officio suo exutus, A. 1575. cumque Comite suo, quasi in exilium, Argentoratum secedens, in eo quoque sedatum & abhorrentem à Flacii, Præceptoris sui, importunitate & tumultibus animum demonstravit, quod toto illo tempore, Flacio turbarum auctore rebus humanis exempto, quietissimè pientissimèque egessit, donec in Domino, Servatore suo, obdormiret.

XXXII.

HULDERICUS COCCIUS.

Natus Friburgi Helvetiorum, Patre Ulrico Röchlein; unde latinâ terminatione Cocci sibi nomen sumpsit. 1525.

Institutus primum à Vitrico, Nicolao Essig, cui mater vidua, Barbara VVingartina, Basileæ nupserrat, qui

hunc

- hunc suum privignum, bonæ indolis puerum, cæleste
 adoptavit & studiis adplicuit, ut cognomen Essig suo
 subjungeret, quod etiamnum gerunt, qui ex familiâ
 hac hodie sunt superstites. Admissus ad lectiones
 publicas. 1542.
- Primâ laureâ ab Joanne Hospiniâno donatur, 13. cal. Apr. 1544.
- Magisterii gradu ab Ulrico Hugobaldo, d. Mutio, 4. cal.
 Mart. 1546.
- Linguam Græcam publicâ professionis auctoritate in
 Pædagogo Basil. proficitur, quam tamen certis de
 causis cum Thomâ Grynæo permutat, ad VVillichii
 Dialecticam transiens, quo nomine etiam in concili-
 um facultatis receptus. 1547.
- Pædagogi præfectum agit usque ad annum. 1555.
- Pastor Suburbicanus, antequam in Pædagogo cœpit
 docere, deinde Ecclesiastes Martinianus, in locum
 Joh. Gastii. 1552.
- Lóracum in Marchionatum Bad. missus primam habet
 Evangelicam cõncionem, 12. cal. Febr. 1556.
- Pastor Ecclesiæ Petrinæ eligitur. 1562.
- Novi Testamenti ei Professio demandatur. 1564.
- Ducit Margaretham Merianam. 1540.
- Et hac demortuâ Ursulam Feschiam.
- In Doctorem Theol. promovetur à Sim. Sulcero. 1570.
- Obit ex aqua intercute 5. Id. Febr. 1585.
- Reliquit duos Filios, Academia Basileens. Professores:
Samuelem Coccium, Dialect. P. & *Thomam Coccium*,
 Moralium P.
- Huldericum* hunc *Coccium* Matthæus Mejerus, Græcæ quon-
 dam linguæ in Acad. Basil. Prof. hoc ornat elogio: *Verè erat, quod*
dicebatur, Huldenreich. Nam sive illud ipsum ita, quod aliorum
gratiam, favorem & benevolentiam sibi meritis suis conciliaverit,
intelligas, sive eum in modum, quod singularem animi promptitudi-
nem,

nem, occasione gratificandi quibusvis oblatâ, declaraverit, accipias, omninò nomini, fato indito, respondebat. Elucebat in eo singularis patriæ amor & indefessum erga Academiam studium, cujus præter alia evidens indicium fuit, quod ^{Bernardus}, sub finem Rectoratus D. Felicis Plateri feliciter institutum, ex quo lampada ab ipso accepit, plurimum augeri curaverit. Aptus, non Mosis modo, sed & Aaronis provinciam sustinere pariter & exornare.

Epitaphium ei Basileæ statutum tale legitur:

DEUS IPSE CHARITAS EST.
EJUSDEMQUE

*In Ecclesiâ atque Scholâ
fidus verusque minister*

HULDRICUS COCCIUS,

Theologus Basileensis,

OVES PETRINAS PETRINA CURA

Annos XXIV. pavit.

*Theologicam Cathedram illustravit.
Spiritus pacis Christi amantem auctori
suo sexagenarius reddidit,
Reliquias ex hydrope ossi carniq̄ue sua.*

MARGARETÆ MERIANÆ

&

URSULÆ FESCHIÆ,

Cum quibus seorsim an. p. m. XL. in
sacro vixit conjugio,
contumulari voluit.

ANNO SAL. M. D. XXXV.

Fuisse

Fuisse *Huldericum Coccium*, &, qui ei intima familiaritate conjunctus fuerat, *Simonem Sulzerum*, ut in aliis fidei dogmatibus, (in quibus dissensus inter Lutheranos atque Zvinglianos nondum adedò in aperta luce fuerat) ita præcipuè in articulo de substantiali præsentia corporis & sanguinis Domini in sacrosancto Cœnæ Sacramento, Lutheranae prorsus opinioni addictos, canique tum communem & publicè receptam Ecclesiæ atque Academiae Basileensis fidei professionem fuisse, adedò dilucidè Epistolæ nostræ produnt, ut pudori vix inferat, qui hoc sit inficiaturus.

Nam I. uterque ad *Marbachium*, tanquam ad domesticum fidei, inque religione prorsus *ἀμειψόμενος*. scribunt, eumque fratrem & symmistam in Domino conjunctissimum, colendissimum atque carissimum vocant. Nec id suo tantum, quasi ab aliis separati, sed communi ministerii Basileensis nomine, ut habet partis secundæ epistola vicesima quarta, faciunt. Cæterum in epistolis eum subinde erga *Marbachium* atque Ecclesiam Argentoratensem affectum, amorem, curam, sollicitudinem testantur, ut neque flagrantior neque intensior erga ejusdem sanguinis animique fratres exeri possit. Quo in scribendo candore neque Calvinus unquam, neque Beza, erga nostros, in confessione fidei circa SS. Cœnæ negotium ab ipsis dissentientes, usi esse leguntur.

II. Eos nostrarum partium Theologos, qui contra Calvinianos tum in acie steterant, Joannem Brentium, Jacobum Andreae, Martinum Chemnitium, Joannem VVigandum, Tilemannum Hesshusium, Lucam Osiandrum, Joannem Pappum, aliosque, ubique laudant & in cœlum vehunt, eorumque scripta in officinis Basileensibus imprimi distrahi que procurant. *Scriptum Wigandi*, ait Sulzerus, ep. LVII. Part. II. *cum obiter tantum inspexissem, Coccio symmistæ perlegendum exhibui. Quia enim inscriptio Wigandum profitebatur, animo jam præsumebam, nihil in eo contineri, quod ullâ ex parte à veritatis regulâ deflecteret, aut consensio- nem sanctam lederet; eademque fiduciâ præjudicioque etiam Coccius,*

icum legisset exemplar, Oporino nostro utriusque nomine potestatem excudendi fecit. Quod vero Tiguri atque alibi, ubi Zwinglianismus dominabatur, nunquam factum esse, experientia edocuit.

III. Calvinianos seu Zwinglianos, à Lutherò sive in articulo de Coenâ, sive in dogmatibus aliis recedentes, passim improbant, rejiciunt, damnant. Cum Petrus Martyr, Angliâ expulsus, peregrinis doctrinis ministrorum Argentoratensium concordiam turbaret, Ministri Ecclesiæ Basileensis uno eos ore hortantur, ut apud magistratum instent, sui ut muneri probè memor curet repurgandam, ut ep. XXIV. Part. II. loquitur, *ab impietate Ecclesiam.* Martyrem verò per literas officii sui fraternè commonent. Cum Jo. Piscator serere Zwinglianæ doctrinæ semina cœpisset, suadet *Sulcerus*, Part. IV. Ep. XLVII. ut per Marbachium, uno alteroque ex Symmistis adhibito, sanatio privata interpellatione, si forte in viam revocari queat, adhibeatur. Quâ non succedente agatur per Conventum; utcunque autem res cadat, quia in Professione Theologicâ specimen parum auspiciatum præbuerit, expedire ait, ut vel ad aliam professionem transferatur, vel, nisi resipiscat, à Schola prorsus absit, ne pergat negotium facere, consensumque & pacem Ecclesiæ perturbare. Animum verò à Piscatore alienissimum istis sancto affectu plenius verbis explicat: *Afflictio tua, Marbachi reverende & carissime frater, certè nostra est, ob quam gemimus ad Dominum. Quam enim perturbetur quamlibet etiam forte peccatus, quando ex sinu nostro procedunt, qui non solum spem fallant nostram & expectationem, sed in apertos etiam hostes degenerent, ex meipso & alijs conjecturam facio. Et talem se certè ausu inconsulto M. Jo. Piscator præstitit, qui tantum non bellum apertum professione publicâ denunciavit, posteaquam ausus est eam doctrinam convellere, qua non solum à Tuâ dignitate publico scripto, sed totius etiam ministerij Argentinensis liquidâ testificatione approbata est, ac pridem à pientissima memoriæ viro, communi nostro Præceptore, Bucero, præter alia maximè in Epistolâ ad Comandrum ostensa. Nec Sulcero proprius fuit hic dolor, eadem pro Argentoratensibus curâ*

bus curâ angebatur Basileense ministerium. Quamobrem Piscatore à Senatu Argent. ab officio remoto, communi manu ad D. D. Scholarchas scribunt, *eosque*, ut Sulcerus Ep. LIV. Part. IV. loquitur, *in piâ sententiâ, quantum in ijs erat, confirmant.* Calviniani verò ab omni errore Piscatorem absolvunt, & turbarum culpam in Marbachium in solidum transferunt.

Nec Zvingliani tantum dogmatis apertos sectarios, sed & IV. crypto-Calvinianos, id est, eos, qui Calvinianam mentem sub Lutheranis verbis simulabant, quales tum præcipuè Theologi VVittebergenses fuerant, detestantur, eosque ad Lutheranum sensum redire toto pectore optant & lætantur. *Ceterum*, ait Sulcerus, Ep. CLXXI. Part. IV. *quod Wittebergenses Theologos attinet, videre licet mirandum DEI iudicium, qui cum peregrinam doctrinam, (ita nempe Calvinianorum placita vocat) inducere & astu obliterare atque convellere veritatem à Luthero traditam, (cui nempe opponuntur errores Calviniani) Ecclesiarumq; Saxonicarum confessionem tentarint, maximo sint conatu frustrati, patefactis aperte nimis ipsorum studiis, non sine ipsorum confusione. Paroxysmus certè gravis fuit, sed forte necessarius & non sine singulari fructu, quod soleat Dominus mala nostra ad sui nominis gloriam & Ecclesia adificationem convertere.* Quod iudicium in sequentibus verbis denuò toti ministerio Basileensi commune facit: *communicavi*, inquit, *hac fratribus, qui pariter mecum hac rei gesta historiâ afficiuntur.* Præterea irascitur iis; qui Lutherum atque Bucerum, antequam ad cœlites abirent, mutasse sententiam & in Zvinglii opinionem concessisse clamitabant. Quamquam enim Lutherus propensus pro sua pietate ad piam conciliationem fuerit, ob Ecclesiæ adificationem, veritate tamen doctrinæ circa hoc sacrum intactam esse voluisse; *ut multo minus ipsi defectio imputari queat, quam Herculi pusillanimitas, Catoni avaritas, Phocioni animi à sincero justitia studio declinatio.* De Bucero verò hæc memoratu prorsus dignissima subjicit, Ep. CXXXII. Part. IV. *Ceterum quod inconstantia vir optimus, deque Ecclesiâ præclarè me-*

ritus, Bucerus, arguitur ab importunis quibusdam, non est nova calumnia, sed inde orta, quod sequestri munus parum reputatur, cui necessum est, utriusque partis, quas compositas velit, durius in speciem dicta candidâ interpretatione mollire & in utraque aliquid desiderare: quod qui levitati imputant, declarant, quam ipsi procul absint à vera edificationis studio, quo hic vir DEI cum constanti SINCERÆ doctrina circa hoc sacrum, ut alia, professione flagravit usque ad finem, non semel testatus, intempestivo se zelo eoque provecum, ut veram Lutheri doctrinam unâ cum aliis impugnaret. Unde factum, ut quotquot per ipsum circa hanc controversiam edocti sunt, eandem doctrinam & confessionem cum ijs teneant Ecclesiis, qua Augustanam sinceriter sequuntur. Qua in re, cum ad Conr. Hubertum provocasset, concludit: Deploranda sanè sunt hæc tam sinistra quorundam studia, qui, ut apertam lucem obscurent, ad sua præjudicia detorquere conantur, quamlibet sincerè dicta & acta. Hæccine homo Calvinianus pro Bucero scriberet?

V. Libros adversus Calvinianorum corruptelas à nostris in publicum editos approbant, laudant, commendant; Scripta Calvinianorum, Ecclesiarum nostrarum doctrinæ opposita, rejiciunt, condemnant, execrantur. De Tractatu D. Marbachii de Cœna, quem contra Calvinianos dedita opera scripserat, H. Coccius, Ep. LXXX. Part. III. Hunc ego, inquit, ubi primum accepi, inspexi sedulo, judicavi que statim, quod res videbatur postulare, & diligenter & circumspicè omnia tradita, nec minore, quantum negotium ferre potuit, modestiâ. Porro quid tibi expectandum sit, cum ex superioribus, (Helveticis nempe, imprimis Tigurinis) tum ex inferioribus (Palatinis, nominatim Heidelbergensibus) terra partibus, Doctoribus scilicet Calvinianis, pro tuâ prudentiâ dudum conjicere potuisti, fulmina, tonitrua. Sed te solatur vicissim, quod pro VERITATE & in ac salubri secundum sensu certasti. Et hac in parte tibi fideliter adsunt D. Christi, cujus res agitur, expressum verbum. Accedunt & tot hodie passim Ecclesie, à qua nimirum suam, hoc est, Basileensem omnium minimè ex-

cludit. *Sulcerus* verò sequente epistola: *probo valde pietatem, studium & diligentiam tuam, quâ effecisti, ut habeantur multa explicatiora, quam apud alios ullos inveniuntur. Et spero, Dominum daturum, ut sit fructuosus hic labor tuus, cum ad instructionem, tum ad confirmationem multorum. Tanto autem infestius conjicio insurrecturos, quod peti sua fundamenta machinis non levibus perspiciant. Quod jam ante nimirum, quam in lucem dares opus, abundè providisti, ac te defensionem legitimis armis paras. Aderit Dominus ipsius causam agenti & ejus praelia depugnanti. Cumque Calviniani Heidelbergenses alique virulentis scriptis hunc tractatum impetissent, *Erasti* libellum, Epist. XCII. vocat parum consideratè scriptum, splendidam bilem egregiè redolentem, quo tantum absit, ut vel apud mediocriter imbutos causa veritati detrahat, ut eam potius confirmet. Reliquorum, ut *Oleviani*, *Sylvani* & *Lagi*, si cum *Erasti* paria faciant, daturus delicias iis, quibus aures pruriunt, cordatis verò omnibus displicituros. Te verò hortor, inquit, ut cum te ad defensionem justam comparas, ne facias cum illis paria, sed & gravitate & modestiâ Theologicâ causam agas Christi, non tuam, quod ut possis, non desinam tecum serio ardentèq; precari. *Coccius* verò conciones *Marbachii* de ascensione Christi, postea à *Johanne Sylvano*, *Lauterensi*, impugnatas, hac crisi profectitur, in Epistola, cujus partem *D. Jo. Schmidius* Præfationi ad sermones de Divinæ pacis conditionibus habitos inferuit: Priores duo sermones videntur mihi præter id, quod suaves sunt, etiam perutiles, eò quod attigerunt capitâ maximâ contentionis præsentis. Semper enim somniant aliqui, nos transsubstantiationem Papisicam introducere, inclusionem localem, venerationem extra usum & cibum potumque ventris. Quæ sicut à nullo unquam fuerunt proposita, ita à te probè diluuntur. Quantum autem postremam seu tertiam orationem attinet, *Zwingliani*, (vide, quomodo se & nomine tenus à Calvinianis disjungat!) multa negabunt & tuam antea sapius lesam patientiam in furorem, (ut ita dicam pace tuâ) conversam clamabunt, cum tamen ipsi, quemadmodum Heidelbergensium, Lauterens-*

terensium & aliorum scripta testantur, histrionum scurrarumque more erumpant. Fuit apud nos D. Rod. Gualterus, Tigurinus, ac Fratrum Tigurinorum nomine, proposuit consilium, quo ex petitione illustrissimi Principis Palatini sententiam suam de cœnâ aperire brevi Libello & Casarea majestati transmittere ad comitia velit. Petijt, ut nos, quod & alij Helvetij purioris doctrina fecissent, ipsis jungeremur. Nos autem & Magistratus noster (adeoque duo principes Ecclesiæ Basil. status) priorem suam jamdiu editam confessionem, in sacramento corporis & sanguinis Christi nihil ab Augustanâ dissentientem, multò minus ab Evangelistis & Paulo, simpliciter retinet. Hac te, clarissime vir, ac fratres Argentinenses scire volui, ut videatis, quam subinde tentemur, quia non castris vestris relictis in aliorum transimus. Placebit vobis procul dubio Magistratus nostri & fratrum, (licet non omnium) constantia, qui nihil aliud cupimus, quam ut verbo DEI suus relinquatur honos ac omnibus humanis cogitationibus & artificio preferatur. Quâ in re vos hæcenus laborastis & laborabitis posthac feliciter. Quamquam verò idem Coccius in responsione à Marbachio adornata loquendi quasdam fórmulas emendatas cupiat, (qua censura & conciones de ascensione notaverat Epist. c. III. Mörlinus) sentum tamen in Marbachio Lutheranum, Epist. c. IX. dilaudat, & partem nostram, cujus & ipse se membrum profitebatur, à parte adversa, hoc est, Zvingliana, separat, adeoque Lutheranum se esse apertè insinuat, Calvinianum esse negat.

VI. Cum operâ Balthasaris Bidembachii Ecclesiæ in Palatinatu ad normam Augustanæ confessionis, exulare justâ, quæ hæcenus obtinuerat, Calvinianâ religione, reformarentur, Sulcerus Electoris moderationem, Ep. CCXXV. Part. IV. commendat, quâ circa ejus operis initia utebatur, si forte, ait, sanabiles in viam reducantur & reformatio minore cum scandalo obtineatur. Precaturque DEUM ut pientissimos sanctorum conatus, in destruendis nimirum & expurgandis Calvinianorum erroribus occupatos, misericorditer provehere & prosperare dignetur. Cumque Senatus

Argentoratensis, civilibus rationibus motus, consentire quidem in subscriptionem formulæ consensus recusaret, profiteretur tamen, *nolle se Zwinglianorum confessioni annumerari*, id sapientissimè pronunciatum *Sulcerus* asseverat. Quippe quod argumento sit, *VERAM doctrinam Senatam amplecti & tueri constituisse*. Ep. CCXXXV. Part. IV. Quo quid clarius, quidque magis adversum Zwinglianis dici poterat?

VII. Ecclesiam Basileensem eas doctrinæ formas, ex quibus ^{deinde} ita dicta concordix Formula concinnata est, ipsamque denique Concordix Formam approbare atque servare, quam verò Calvinianis potissimum oppositam esse nemo nescit, aliquoties disertè testatur *Sulcerus*. De Formulâ Servestæ constituta: Ep. XXXVI. Part. IV. *non dubium est*, ait, *quin cordati omnes sint approbaturi. Nos certè hic eam doctrinam rationem observamus. De subscriptione polliceri nihil possumus*, ob politicas nempe rationes, quibus & Argentoratenses inducti subscriptionem detrectaverant; *interea verò NOSTRUM CONSENSUM* apertè, publicè privatimque declarare pergimus. Quo sensu Epist. XLI. *Pergimus in Domino constanter & veram de S. Mystero*, (præsentix carnis & sangv. Domini in Cœna) *doctrinam notissimam & testatissimam facere conatu serio studemus*. Eandem doctrinæ formam, à Chytræo, Chemnitio, Jacobo Andræ, aliisque Theologis in Saxoniam conscriptam, cum Maulbrunnæ delecti ad eam rem Theologi, Jac. Andræ, Jac. Heerbrandus, Theodor. Snepffius, Luc. Oslander, Balt. Bidembachius, Theologi Hennebergici duo, & Marchionicus Rupertus Dürr, examinarent, ad eosque forte *Sulcerus* accederet, & amanter, ut frater, exceptus, &, ut collationi interesset, rogatus est. De eo verò scripto pronunciat Part. IV. Ep. CCXII. *ea que examinata sint, visa sibi fuisse solida & pia, ut speret, apud pios & cordatos approbationem habitura*. Ipsum Concordix opus, quod spisso volumine incessit R. Hospinianus, unâ cum præcipuo ejusdem auctore, Jac. Andræ, ingenuè dilaudat. Ep. C. Part. IV. *Quod concordia negotium*, ait ad Jacobum, *aussi-*

*eijs optimis opera tuâ indefessâ ceptum feliciter procurrit, merito latamur omnes, qui Ecclesiâ adificationem querunt, qua in tanta distractione nulla certè potuit esse. Eoque magis precor Dominum, ut, quod cepit, opus bonum, per te, suum ad id electum organum, ad finem usque perducatur salutarem, quo desinant aliquando & Papi& & fanatici de infelicibus nostrorum certaminibus gloriari & confusionem reportent, sua debitam impietati. Cumque Formula Concordiæ in publicum edita varia & inprimis à Crypto-Calvinianis, qui ubique latebant, seque dolebant ista prodi & ex Ecclesiis rebusque publicis excludi, sinistra experiretur judicia, Ep. XXVI. Part. IV. graviter ea reprehendit, speratque, non cariturum fructu hoc opus, quo tam enucleatè multa religionis capita explicentur & refutentur errores. Additque: *Insurgent indubiè complures, allatraturi & arrosuri librum, sed in propriam confusionem. STABIT ENIM IMMOTA CHRISTI VERITAS.**

IIX. Cum anno seculi superioris LVI. Ecclesiâ Marchionatus Badensis, quantum ad lineam Serenissimorum Principum Durlacensium spectabat, ad Augustanæ Confessionis fidem traducerentur, Jacobo Heerbrando & Jacobo Andreæ, Theologis Tubingensibus, quorum operâ Carolus Marchio utebatur, Simon quoque Sulcerus, tanquam ejusdem cum illis confessionis confors, adjunctus, atque ex Academiâ Basileensi, tanquam ex seminario quodam, Ecclesiæ ministri, qui Lutheranam in Marchionatu fidem profiterentur, desumpti fuerunt. De quo negotio Sulcerus ipse, Epist. xxxi. Part. II. *Marchionatus nobis vicinus, inquit, nos ferè exhaustis, quod ministros attinet. Complures enim, ultraque opinionem nostram dedimus, qui eam nobis esse copiam non credebam piorum & cordatorum hominum. Neque infeliciter illi prasunt Ecclesijs. Perfamiliariter mecum D. Heerbrandus egit, quo me amico esse auctum, ex animo mihi gratulor. Quis credat, ex Academia vel Ecclesiâ Calviniana ministros Lutheranos, immò Lutheranorum ministrorum copiam potuisse depromi? Quid ministris illis, in Academiâ atq; Ecclesiâ Basileensi natis factisque,*

in Marchionatu nostro docendum fuerit, Agenda nostra Ecclesiastica exponunt. Postquam enim præfatus fuerat Princeps de diffidiis, inter Ecclesiæ reformata doctores obortis, hunc in modum præcipit: So wollen und erfordern wir / daß unsere Pfarrer / Prediger und andere unsere Kirchendiener ihre Lehre und Kirchenhandlung / in diesen zwispaltigen auch andere Punkten / nach Inhalt / Anweisung und Erklärung der bemelten Augspurgischen Confession und Articul Christlicher Lehre / so da hätten sollen auff's Concilium zu Mantua überantwortet werden / verrichten und vollziehen. In ordinatione verò de Cœna Dominica errores Pontificiorum & Calvinianorum nominatim perstringit: Dann auff der einen Seiten ist es nicht ein Auftheilung des verordneten Nachtmahls Christi blieben / sondern ist zu einem Schauspiel und fürnehmlich dahin mißbraucht worden / daß es solt seines Wercks halben ein Verfühnopffer seyn für die Sünde der Lebendigen und der Todten. Auff der andern Seiten ist es dahin gedeutet / als ob darinnen der warhafftige Leib und das warhafftige Blut Christi nicht gegenwertiglich aufgetheilet würde. Quibus rejectis jubet, daß die Lehre von dem Sacrament stracks nach vermögd des Worts Christi im Nachtmahl / wie solches in der Augspurgischen Confession und in der Apologia erkläret / gereichet werde. Nehmlich daß in dem Nachtmahl Christi der wesentliche Leib und Blut Christi warhafftig und gegenwertiglich mit Brod und Wein aufgetheilet / empfangen und genossen werde. Nec ministros tantum Lutheranos in patria nostra instituit Sulcerus, sed in eorundem quoque doctrinam & mores, obita subinde, quæ ex illo instituto adhuc hodie apud nos superest, accurata Ecclesiarum visitatione & celebratis solennibus Synodis, quarum in his Epistolis non raro meminit, inquisivit. *Durlaci*, inquit, Epist. XLII. Part. IV. *reperi per DEI gratiam doctrinam sinceram*, id est, qui tum loquendi mos fuerat, fermento Calviniano non infectam, & in eâ consentientes ministros,

Princi-

Principem pientissimè erga religionem affectum, apud quem non difficulter, quæ petebam, obtinuisse mihi videor, quia benignè promisit favorem & curam eorum, quæ ad Ecclesiam & Scholam pertinent.

IX. In Academiâ Basileensi Erasmus & Philippus Marbachii, Theologi magno contra Calvinianos Spiritu præditi filii, qui in Academiis Tubingensi atque Rostochiensi & ipsi frequenter contra Calvinianos disputaverant, inque hac per consueta examina Licentiam, ut vocant, Theologicam adepti fuerant, in Theologiæ Doctores solemnibus ceremoniis fuerunt promoti. Quod eruditionis decus & postea, A. D. M D LXXXIII. Joanni VVinkelmanno, postquam pro inaugurali disputatione veram Christi in cœna præsentiam contra Batavum quendam defenderat, in eadem Basilea collarum fuit. Id verò non potuisse fieri, nisi in Academia publica professione Lutherana, rectè asserit loco allegato *Jo. Schmidius*. Eos se, *ut germanos filios agnoscere & diligere*, Epist. CCLV. Part. IV. ait Sulcerus & Coccius, tum Decanus, hoc eos testimonio, Academiæ nomine, prosequitur: *Dn. Philippus Marbachius*, (id verò, quod Erasmo impertit, paucis ab hoc verbis differt) *clarissimi viri, Domini D. Marbachij, Argentinensis Ecclesia Superintendentis, Filius, cum ab in eunte atate se studijs Philosophicis ac sacris, parentum voto supremo ac exoptatione, consecrasset, in patriâ per celebri ingenij ac cognitionis, modestiæ, pietatisque felicia documenta dedit. Mox Basileam missus artium ac S. Scripturae cursum sic continuavit præclarè, ut magisterij Philosophici testimonium amplissimum ab ordine publicè obtinuerit. Inde se recipiens Tubingam, seracem institutionis, ceu Athenæ in illis, agrum audiendo, exercendo, in divinis potissimum, usque adeo Theologis eruditissimis, Dn. Jacobo Andrea atque Jacobo Heerbrando, juxta alios placuit, quod ipsum sine publico instrumento, omni laude & commendatione pleno, dimittere noluerint. Contulit autem se, quo & alias Ecclesias & Academias cum ipsarum DOCTRINA VERA ac vixit, justâ videre, cognoscere, nec non uberrimum fructum percipere possêt, Rostochium, (alias rosarum urbem dictam) in cujus*

Gymnasio frequenti ordinarios Doctores, (è quibus honoris ergo Davidem Chytraum, Simonem Pauli nomino, viros de literis & pijs omnibus bene meritos) audivit ac eo usque profecit, ut Licentias, sic vocant, adipiscendorum ornamentorum cum titulo supremi gradus, ubicunque terrarum deinceps universitate privilegij instructa adlubesceret, obtinuerit. Ne verò affectu juvenili potius quam maturitate ad hac contenderet, visum est ipsi, Parente ^{et} ^{id} ^{est} prudentissimo sic consulente, diutius expectare, totoque sexennio Gracia Stiria, quo legitimam vocationem habuit, privatis studijs, meditationibus & prælectionibus publicis ac exercitiis incumbere, ut, quæ antea laboribus multis percepta, nunc non minoribus vigilijs confirmarentur, cumularentur. Jam verò cum ad obeundam functionem iterum certam in Scholâ vocationem habeat, cupit ei tanto majore existimatione præfici, quo pluribus profit, quanto probatorum hominum & doctorum testimonia, ^{et} ^{id} ^{est} ^{est} instar, apud rectè sentientes de ordinibus, valere novit. Repedavit ergo ad nos, quos olim habuit Præceptores, (in quorum numero clarissimum virum, Dn. D. Simonem Sulcerum, etiam in hospitem elegerat, ^{et} ^{id} ^{est} ^{est} Ecclesiarum ac Scholarum nostrarum; Quomodo autem præfici poterat Ecclesiis & Scholis, publica professione Calvinianis, caput, professione publica Lutheranum?) ac DOCTORÆ nomen, & quæcunque potestate concessâ à Dn. Cancellario gradui huic competunt universa ac singula, declarato novo quæstionis proposita specimine, hic & ubique terrarum valitura, facile impetravit, accepit. Quod felix faustumque velit DEUS P. aternus Domini nostri JESU Christi, Filij aterni dilecti, ^{et} ^{id} ^{est} ^{est} Spiritus S. Acta sunt hæc magnâ solennitate in Collegij nostri aulâ novâ, d. 12. Maji, 1579. Quid? Quod idem Coccius ex eo, quod iidem Marbachii, auctore Parente, posthabitis aliis Academiis Basileensem elegerint, ubi insignia Doctoralia susciperent, utriusque Scholæ & Ecclesiæ conjunctionem sibi & Ministerio Basileensi gratulatur, eamque perpetuam fore & optat & sperat. Nobis, inquit, pergratum est, quod, ut omni hæctenus tempore, & Ecclesiam & Scholam nostram

in sin-

in sincerâ doctrinâ conjunctam cum vestrâ voluisti, ac quantum potes, potes autem plurimum, id ipsum adhuc studes. Nec dubites, quin verè promittas tibi, nos idem precibus flagitare à Domino & oblatâ occasione reipsâ declaraturos, donec noster non tantum naturalis sed divinus spiritus hos reget artus ac quadraginta annis multis confirmatam fovebit. Verba ex epistolâ Calendis Majis Anno MDLXXIX. scriptâ exhibet Joannes Schmidius.

Quæ cum ita se habeant, falsum citra dubium est, quod non-nemo quondam B. Schmidio opponere non dubitavit: à principio reformationis in Ecclesiâ Basileensi nullam aliam de sacrâ Domini cœnâ doctrinam, quam qualis hodiernum viget, floruisse. Si enim ea Ecclesiæ alicujus doctrina non immeritò censetur, quæ ore ministrorum pro suggestu vel cathedrâ publicè prædicatur, quam cateri vel non repugnando vel apertè consentiendo probant, tunc certè à tempore reformationis ad mortem usque Sulceri atque Cocci, quando Jo. Jac. Grynæus & Amandus Polanus, juxta Epist. LIIX. Part. VI. *Basilea singulari fato prætoria & prope regiam in Ecclesiâ & Academiâ obtinere auctoritatem,* nulla alia viguit de SS. Domini cœnâ doctrina, quam qualis Lutheri fuit, qualis Argentinensis Ecclesiæ, vivente Marbachio, erat, qualis denique in patriâ nostrâ, quæ inde primos ministros desumpsit, hodieque sonat, id est, Lutherana, non verò talis, qualis hodie ibi viget, Calviniana.

Quamquam verò viventibus Sulcero & Coccio quidam etiam Calvinianarum partium ministri clam se in Ecclesiam & postea etiam in Academiam insinuaverint, (inde enim est, quod in Epistolâ supra allegata Coccius ad constantiam quidem fratrum suorum, NON TAMEN OMNIUM, provocat) inde tamen Ecclesia atque Academia ipsa perinde Calviniana non redditur, ac reddita non est Calviniana Argentoratensis Ecclesia, ob unum alterumque Martyrem, Zanchium, Piscatorem, pluresque in Senatu, Zwingliano errori faventes, reclamantibus cæteris, ut & Basileæ factum est. Fuerat enim Sulcerus Theologorum Basileensium

leensium princeps, miti equidem moderatissimoque, ut omnes ferè epistolæ produnt, ingenio, adeò ut non facile, nisi apertos & contumaces sectarios, è cœtu suo excluderet. Unde factum est, ut Confessionem de Cœnâ Lutheranam, juxta Epist. cclvi. Part. IV. *temporum, loci & personarum rationi quidem, sed ita attemperatam, ne veritati deesset*, transfusam in plura exemplaria, senatui quidem exhiberet, non tamen excuderet typis, ut, (quod vir optimus sperabat) & *minus occasionis esset adversarijs eam arrodendi & avidius expeteretur & perlegeretur diligentius*; quam equidem evulgari & ex publicâ luce auctoritatem dogmati accedere fatius fuisset. Joannem etiam Jacobum Grynæum, qui Calvinismum Heidelbergæ palam professus fuerat, ex amore, quo parentem patrumque persecutus erat, in tantum foveret, ut & in Ecclesiam atque Scholam Basileensem ascisceret, & postea pro ipso apud Electorem, ut habet Ep. XV. Part. V. sollicitè intercederet. Sed isthac ratione effectum est, ut suppressâ paulatim Sulcerianâ atque Cocciana doctrina, Calvinismus, post mortem in primis Sulceri, cui successit Grynæus, plenè emergeret, (vide epistolâ xcvi. part. v.) divisasq; antea Helveticas ecclesias reduniret. Nam antea Sulceri, tanquam primarii Lutheranae confessionis Helvetiorum Theologi, (quo sensu eundem Mart. Frechtus, *Bonum Nathaneelem*, integræ nempe fidei inter tot alios, haud recto pede incedentes, Helveticarum Ecclesiarum ministros, Doctorem appellat, Ep. XVI. Part. II.) opera communio cum Tigurinis, tanquam impura dogmata sectantibus, nulla, cum Argentoratensibus verò, tanquam ejusdem doctrinæ sociis, sancta semper & inviolata culta fuerat. Finem itaque Lutheranae fidei professio publica, (privatim enim plurimos longo post tempore mansisse Lutherò addictos, in vulgus adhuc notum est, & amplius ex Præfatione enitescit, quam libello suo: *Gründlicher und warhaffter Bericht* / contra Grynæum atque Polanum, A. mdc. *Joannes Weiningerus*, superioris Marchionatus nostri quondam Generalis Superintendens, præfixit) cum morte religiosissimi
Theologi

Theologi, SIMONIS SULCERI, accepit, cui haud immeritò Ecclesia Basileensis hoc in Epiraphio scripsit encomium :

SIMON SULCERUS,
ÆDIS HUIUSCE PER ANNOS XXXV. VERUS
VIGILANSQUE ANTISTES.

UTRAQ. MANU VINEAM DOMINI SUI EXCOLUIT.
 SCHOLAM THEOLOGICAM EREXIT ATQUE REXIT.
 FIDA DOCENDI ASSIDUITATE SUSPICIENDUS.
 VITÆ SANCTIMONIA ET PROBIS MORIB.
 IMITANDUS.

XXXIII.

JOACHIMUS MORLINUS.

- N**atus, 6. Apr. 1514.
 Institutus VVittebergæ, variis in locis Ecclesiastica officia obit, VVittebergæ, Illebiæ, Julini, Arnstadii, Gottingæ, Schleussingæ. Donec ab Alberto Borussiæ Regiomontem in Scholam publicam vocaretur. 1551.
 Cum Osiandri novæ doctrinæ contradiceret, invitâ plebe ejecit. 1552.
 Ad regimen Ecclesiæ Brunsvicensis vocatur, collega M. Martino Chemnitio. 1553.
 Revocatur in Borussiam & fit Episcopus Sambienfis. 1566.
 Regiomonti coastâ Synodo, ipse cum D. Chemnitio & Georgio Veneto, de reliquiis Osiandrismi cognoscunt & pronunciant. 1567.
 Moritur ex calculo sub initium anni. 1571
 De eo D. Luc. Osiander, Cent. XVI. lib. III. cap. LXVII.
Joachimus Mörlinus, Theologia Doctor, vir Divino Zelo præditus & veritatis cælestis propaganda & defendenda flagrantissimus. Meminit & ejus lib. 50. Jac Aug. Thuanus. XXXIV.

XXXIV.

LUCAS OSIANDER,

Natus Patre Andrea Osandro, Norimbergæ, in Decembri, anno

1531.

Dedit sese studiis Norimbergæ primum, deinde Regiomonte Borussorum, vocatus primum ad Diaconatum Gœppingensem, sub Pastore Jacobo Andrea.

1552.

Biennio post Pastor & Superintendens Blavifontanus, tum Stutgardianus ad S. Leonhardi, porrò concionator aulicus & Ecclesiastici Consistorii Adseffor, Iterum Abbas Adelbergensis, & denique Pastor Imperialis Esslingensis factus,

Edidit Commentarium in S. Scripturam, Institutiones Christianæ religionis, Epitomen Historiæ ecclesiasticæ, Postillam Evangelicam & Cateheticam, variaque contra Pontificios, Calvinianos, Svencfeldianos, Pucium, Huberum, Sturmium,

Interest Colloquio Maulbrunnensi, ut Notarius,

1564.

Montisbelgartensi item,

1586.

Ratisbonensi,

1594.

Reliquit Filios in publicis officiis constitutos, privignum D. Polycarpum Leiserum, ex prima conjuge: D. Andream Osandrum, Abbatem Adelbergensem; Johannem, Pastorem Marpacensem; & Lucam, Leobergensem.

Dimissionem Esslingæ ab officio suo ob languorem corporis impetrat & Stutgardiam concedit,

1603.

Moritur 17. Septembr,

1604.

Hæc *Jo. Magirus*, in concione funebri, Laudant Osandri ingenium, industriam, excellentem doctrinam, labores utilissimos, dexteritatem insignem, magnum studium, judicium accuratum, Decanus & Facultas studii Theologici in Academiâ Tubingenfi,

bingensi, in Judiciis, cum S. Bibliorum illustrationi, tum Epitoma Historiæ Ecclesiasticæ præfixis.

XXXV.

JEREMIAS HOMBERGERUS.

- Ritissariæ natus, anno. 1529.
 Postquam ad maturitatem studia sua deduxit, gradumque in Theologia summum consecutus est, primum Scholæ Francofurtanæ Rector factus, sed ibi à Calvinianis, quibus juxta Epist. CXV. Part. III. se singulari vehementia opposuerat; expulsus, partim in Suevia, partim in Misnia Ecclesiasticas functiones obit, vocatus denique Lauinga Græcium in Stiriam, Jesuitas inimicos habet, variasque ibi persecutiones & calamitates à Pontificiis sustinet. 1581.
 Subscriptiones Form. Conc. ministror. Carinth. procurat. 1582.
 Tandem pulsus Ratisbonæ privatam agit vitam & in variis lucubrationibus senectutem consumit. 1589.
 Græcium non sine periculo revertitur, sed non diu toleratur. 1591.
 Quo anno, aut non multo post, Philippo Marbachio Argentoratum translato, arthriticus vitam cum morte commutat.

Eruditione viri motus Jo. Marbachius, auctor Petro Patienti fuit, ut in locum Hartmanni Beiery, Ministerii Francofurtani Senioris, vocaretur. Atque is quidem à ministris, ut habet epistola CCXXXII. Part. IV. Senatui nominatus, sed *ob spiritus vehementiam*, & quod ministri quoque *metuerent, ne ministerio gravis accideret ea, quam præ se ferebat, auctoritas*, receptus non est.

est. In Stiriâ quoque & Carinthiâ, atque passim alibi tantum omnium in se odium expertus, ut de seipso scribat, ep. LXXIII. Part. V. *Est alioqui singulare fatum meum, quod ab ipso die, quo in hanc terram vocatus veni, ferè omnibus cum Stiris, tum eorum socijs, invisus sum, quod implacabile odium quidam ex fratribus & consortibus semper oleo igni infuso augere & ad summum vigorem evehere studuerunt & adhuc impia huic opera omnium diligentissimè incumbunt. Patientiâ meum animum cohibeo, fructum laborum ex DEI benedictione expectans.* Quare ultimò ad magnam paupertatem redactus, inque molestissimo exilio, ab omnium penè hominum consortio, vivere coactus, ingemuit, epist. xcvi. Part. V. *Juvenis manere nolui, senex ubi maneam, non invenio. Lacrymis meis conscientia justum DEI judicium obijcit. Verum de his satis.*

XXXVI.

EBERHARDUS BIDEMBACH.

Natus Grunbergæ in Hassiâ, 2. Jul. anno . . . 1528.
Cum diligentia atque dexteritate studiorum Doctoris titulum promeruisset, Pastor primum Vayhingensis in Ducatu VVürtembergico, deinde primus Abbas Evangelicus Bebenhusanus factus, per XXXVI. annos id officium administrat.

Colloquio cum Samuele Hubero Ratisbonæ instituto, una cum Christophoro Bindero, Lucâ Osiandro & Jacobo Heilbronnero interest. 1596.

XXXVII.

WILHELMUS BIDEMBACHIUS.

Grunbergæ in Hassiâ natus, 2. Novembr. anno . . . 1538.
Theo-

- Theologiae Doctor creatus, primò artium in Academia Tub. Professor, deinde Pastor ad S. Leonhard. Sturgardiae, tum cathedralis Ecclesiae Sturgardianae Antistes, Synedrii Ecclesiastici Adfessor & Sereniss. Ducis Consiliarius factus. 1563. f.
- Argentoratum in ministerium & ad professionem Theologicam vocatur, sed à Principe non dimittitur. 1569.
- Moritur Bebenhusii apud fratrem 6. April. 1572.

Eximium huic Bidembachio præ cæteris ingenium obtigerat, cui cum multa lectio & acre circa lecta iudicium jungeretur, fieri non poterat, quin quæ in publicum emittebat, ab omnibus magni æstimarentur. Cumque ex iis, quæ contra Calvinianos disputaverat, facile appareret, si vita ei longior foret, quo successu errores ipsorum esset impugnaturus, nihil ipsis laude dignum totâ vitâ fecit, quam quod immatura morte hinc est sublatus. Quare *Rodolphus Hospinianus*, qui bonos doctosque viros, bellum cum Calvinismo gerentes, quasi dedita opera sibi sumpserat exagitandos, non poterat, quin & mortuo Bidembachio insultaret, objectans ei, quod melancholia correptus, (quasi is affectus nemini unquam Calvinianorum molestus fuisset) perierit: *Guilielmus Bidembachius*, inquit, *Sturgardianæ Ecclesie Antistes, Brentij successor, qui orationem funebrem in sepulturâ Brentij habitam, unâ cum infausto Testamento ejus in lucem edidit, melancholiâ mense Aprili correptus, ad fratrem suum, Abbatem Bebenhusanum, se contulit, ibique 6. Aprilis miserrimè periit, non sine suorum magno mærore, qui illum plurimi fecerunt, quod acerrimus Zwingliano- rum hostis fuisset; quo nomine quoque à Jacobo Andrea plurimum in oratione funebri laudatus fuit. Variæ autem multorum (Zwingliano- rum imprimis, quibus ægrè fecerunt viri lucubrationes) de mortis ejus genere fuerunt judicia. Quæ indigna homine Christiano, nedum Theologo, judicia à gravitate Historici longissimè debebant esse aliena.*

XXXVIII.

BALTASAR BIDEMBACHIUS.

N atus Grunbergæ in Hassia, à Parente studiis unâ cum fratribus, Eberhardo & VVilhelmo, dicatur, in quibus eos facit progressus, ut primo concionator aulae Stutgardianæ, deinde post mortem Brentii Ecclesiæ Præpositus constituatur.	1570.
Interest colloquio Maulbrunnensi.	1564.
Una cum D. Osiandro scriptum componit, quod Formulæ Concordiæ fundamentum futurum erat.	1568.
Ecclesias Palatinas ab erroribus Calvinianis iussu Electoris reformat.	1577.
Moritur.	1579.

Quod de *Wilhelmo* Hospinianus, idem de *Baltasare* Theologi Heidelbergenses ferunt iudicium, in der Gegenwarnung an D. Luc. Osiandrum: **Er hat einen elenden Ausgang gewonnen/nach dem er Anno 76. und 78. auß seinem Beruf geschritten und sich die unschuldige fromme Kirchen und Schuldicker in Chur-Pfalz zu verdammnen unterwunden.** Duo ei objiciunt: ἀδοξαριστίας & miserabilem vitæ exitum. Utrumque more Calvinianis jamdiu consueto. Cum enim ferre non possint, errores eorum detegi, publicè refutari, præfractè errantes rejici, eorumque locum, volente atque jubente magistratu, supplere orthodoxos, ἀδοξαριστίας ei est, quisquis operam huic rei suam locat, quantumvis centies vocatus & quasi compulsus accesserit. Intolerabile est, ἀδοξαριστίας crimen audire, ubi nihil egeris, nisi vocatus. Detestabile est, ἀδοξαριστίας flagitio infamare eum, quem Princeps, ut accederet, ut hoc faceret, rogaverat, requisiverat, jusserat. Poterat quietius domi suæ manere Bidembachius & rerum suarum, quas in amplissimo officio plurimas habebat, satagere. Poterat valetudinem suam, quam

infi-

infirmam jam tum expertus erat atque ideò, rebus Ecclesiæ nondum perfectè dispositis, ad suos discesserat, curare. Sed quis Calvinianorum, à Principe in Ecclesia Lutherana Calvinismum amplexo vocatus, sepositis aliquantisper ordinarii officii functionibus, nihil metuens ^{in d. o. t. c. i. o. t. i. o. n. i. s.} delictum, non accurreret & Ecclesiam, quantum in se est, veneno Lutherano liberaret? Quis in eo negotio pietatem suam DEO & industriam hominibus demonstrare renueret? Edidere equidem Calviniani diligentia suæ non in Hassia tantum, Anno 1605. sed in ipso Palatinatu, Jo. Casimiro imperante, ministros Lutheranos expellendo, memorabile specimen. Quod igitur illi dum faciunt, infami ^{in d. o. t. c. i. o. t. i. o. n. i. s.} peccato traduci ægerrimè sustinent; quæ frons est, aut quis candor nostris objectare? Irreligiøsæ verò & profanæ mentis est, criminari mortis genus atque ex ægritudinis mortem antecedentis horrore ferre iudicium de religione vel vitâ morituri. Quem enim in febribus ardentibus, aut passionibus colicis, aut affectibus melancholicis, horrorem viventibus non incutiunt etiam ii, qui dum moriuntur, totius mundi testimonio innocentissimè inculpatissimeque vixerunt? Sanctius piissimus Theologus, quem sibi libentissimè vindicarent Calviniani, *Simon Sulcerus*, epist. c. c. xxxviii. Part. IV. de Bidembachio ad Marbachium: *Nunc accipio Stutgardia laborare virum optimum & reverendum, D. M. Balt. sarem Bidembachium, gravi & periculoso morbo, & sicut die hodiernâ quidam nunciavit, etiam tentationibus turbari, ut sim in metu, ne melancholicis affectibus afficiatur. Unde dolorem etiam graviolem traxi, cum constet, quam eximium sit DEI organum, & proinde piorum omnium votis supplicibus debeat Christo commendari, vero sospitatori. Faxit Dominus Jesus, ut viri huius præstantissimi operâ, fide, dexteritate diutius frui Ecclesia possit.*

XXXIX.

FELIX BIDENBACHIUS.

1 2

Natus

Natus Studgardiae, Patre VVilhelmo Bidembachio,
cathedralis Ecclef. Antiftite.

1564.

Studiis Tubingæ operam locat, ex qua primo ad con-
cionatoris Ecclefiaftici munus Stutgardiam vocatur,
postea verò Abbas Adelbergensis, denique Maul-
brunnensis & quartus Generalium constituitur. In
quo ipfo officio Doctoris quoque titulum assumit.
Variis scriptis, imprimis collectis Consiliorum Theo-
logicorum decadibus, celebris.

Subitanea morte obit.

1612.

XL.

NATHAN CHYTRÆUS.

Natus patre Matthæo Chytræo, Pastore Menzingen-
fi in Craichgoia & matre Barbara Neubergin.

1543.

Educatus cum fratre Davide Chytræo, in studiis ita
proficit, ut in collegium Professorum Philosophico-
rum Rostochii allegeretur.

1568.

Moritur post editos varios ingenii sui, imprimis in Poësi,
foetus, anno.

1598.

XLI.

CHRISTOPHORUS FISCHERUS.

Quo anno vel natus fuerit vel mortuus, monumen-
tis, quibus id sciri queat, destituor. Ut ex epi-
stola CXLVIII. Part. III. apparet, A. D. M D LXVIII.
Ecclesie Smalcaldensi inserviit. Ex editis verò ab ipso
libris patet, eum postea Pastorem Cellensem & Du-
catus Lunæburgensis Generalem Superintendentem

factum

factum esse. Condidit enim Commentar. in Psalmos, Harmoniam Evangelistarum, Tractatum de Coena und Treuhertige Warnung vor denen falschen Propheten: Anno 1575.

XLII.

JOANNES PFEFFINGER.

- N**atus Belgræ in Bavariâ sub annum Christi . . . 1493.
 A prima adolescentia literis imbutus, repudiatis Pontificiorum superstitionibus, VVittebergam venit, ibique Lutherum atque Melanthonem audit. . . 1522.
 Mortuo Georgio Saxoniae Duce, eique succedente Henrico, Lipsiam vocatur, ibique Ecclesias ductu Lutheri in statum Evangelicum tanto successu & celeritate convertit, ut cum Paschali tempore Pontificii fuissent Lipsienses, Pentecostes festo Evangelium pleno ore profiterentur. . . 1539.
 Cum ibi inter varias turbas & bellicos motus, interque religionis dissidia, ut Pastor ad S. Nicol. & Ecclesiae Lipsiensis Antistes, docuisset, moritur anno ætatis octogesimo, quamquam alii septuagesimum & octavum nominent, ministerii quinquagesimo quinto, 3. Januar. . . 1573.

Fuerat & hic Pfeffingerus Melanthoni religiosissime addictus. Unde tempore religionis Interimisticae multa Pontificiis concedens, reliquorum Theologorum, imprimis Flacii, gravem censuram sustinuit. Quem proinde etiam Argentorati exulantem inimica epistola persecutus est. Ep. CLV. Part. III. Cui verò Epist. I. Part. III. (quæ ex errore in annum 1560. irrepit, cum inserenda fuerit anno 1569.) ita responderunt Ecclesiae Argentoratis

tensis ministri, ut haud obscurè Theologorum Lipsiensium in religione teporem perstringant, nec aliter fraternam in fide communionem cum illis colere paratos se esse ostendant, quam si doctrinam, in Aug. Confessione comprehensam, scriptisque Lutheri & aliorum Theologorum, quibus illo tempore cura & administratio Ecclesiae comissa sit, illustratam, pari, quo Argentoratenses, studio defendant. Qua viri moderatione effectum est, ut cum ob idolum Interimisticum genuini Ecclesiae antistites ubique pellerentur, ipse totos annos quinquaginta imperturbatus officio suo fungeretur, magnamque ista meritorum suorum diuturnitate sibi auctoritatem acquireret. Deserunt igitur demortuum par Poëtarum insigne, *Gregorius Bersmannius & Petrus Lossius*: è quibus ille hoc Pfeffingero carmen cecinit:

*Qui Pfeffingeri similes in imagine vultus
 Aspicias, Hospes, & haec perlege scripta memor.
 Bavaria dedit hunc tellus in luminis auras,
 Quem vitâ functum Lipsia condit humo.
 Dicere longa mora est, per quot discrimina rerum
 Hunc exercuerit demonis ira trucis.
 Finibus extorrem patria, pressumque suorum
 Invidiâ, atque odijs, turba profana, tuis.
 Dum venale Papa caelum, missamque perosus,
 Mavult esse tui portio, Christe, gregis.
 Cui se doctrinâ studio, sanctoque labore,
 Atque operâ curâ, consilijque fide
 Addixit, moderansque scholas & templa gubernans,
 Haud gravis imperij fulmine, pacis amans.
 Testis erit juveni vita sine labe peracta
 Leucoris & secli fama, Luthere, tui.
 Et tu religionis apex, Divine Melanthon,
 Et tu, qui clarum de cruce nomen habes.
 Postque hos consilij consors, sociusque laborum,
 Tu quoque adhuc nostra spes, Joachime, schola.*

Orba sui luget pastoris Lipsia fatum,
 Amissumque gemit Misnidos ora patrem.
 Salve, Sancte Senex, decus ô venerabile morum,
 Salve, caelestum consociate choris.

Hic verò sequenti eundem ornavit epicedio :

Eximium patriæ decus & pia fama suorum
 Ille ego sum populi, Lipsia clara, tui.
 Qui verbis potui mollire adamantina corda,
 Solvere qui curis tristitiaque graves.
 Exemplum fueram morum & pietatis honestum,
 Id quoque nunc culta posteritate probò.
 Invide, dic de me nunc quidlibet, ipse ego junctus
 Nunc Christo longè sum meliore loco.

Lucas verò Ostander Cent. XVI. libr. III. cap. LXX. his ei
 verbis parentat : Jo. Pseffingerus, Theologia Doctor, Ecclesia
 Lipsensis Pastor, atatis suæ LXXIIX. Hic sub Interim non præsti-
 tit constantiam Theologo dignam. Multa enim, secutus consilia
 Philippi, Pontificijs concessit, qua illis non fuerant concedenda. Ima-
 ginem viri, austerâ gravitate conspicui, exhibet & opera ab eo in
 publicum edita recenset Jo. Jac. Boissardus, Part. IV. Ic. XIII.

XLIII.

JOANNES PAPPUS,

Natus Lindaviæ, Patre Hieronymo Pappo, Consule
 & Barbara Funkia, 16. Januar. 1549.
 Institutus in schola patria, Præceptore Martino Bre-
 mio, Ysnensi, ad Academiam Argentoratensem pro-
 ficiscitur. 1562.
 Tubingam profectus mense Septembri primam in Phi-
 losophiâ lauream consequitur. 1564.
 Comitum

Comitum Falkensteinensium filios informat.	1566.
Revocatus in Academiam eos in Theologiâ progressus facit, Doctore præcipuè Joanne Marbachio, ut primo Diaconatus Reichenvillanæ Ecclesiæ, sub Pastore Nicolao Cancerino, ipsi concrederetur.	1569.
Deinde vocato Argentinam lectio Hebræa & concionatura, ut vocant, libera, atque paulò post Theologica professio demandarentur.	1570.
Philosophiæ magister proclamatur Basileæ.	1571.
Doctoris Theologi decus assumit Tubingæ.	1573.
Matrimonio sibi copulat Mariam Magdalenam Linsiam, ex qua unicum filium, paterna vestigia prementem, Joannem, suscipit.	
Occasione disputationis de caritate Christiana grave ipsi & multorum annorum bellum cum Jo. Sturmio, ex publicis scriptis notum, intercedit.	1578. f.
Pastor fit summi templi,	1578.
Conventus Ecclesiastici Præses,	1581.
Colloquio Emmendingensi interest.	1590.
Augustam ad componenda ibi cum Nicolao Selneccero disidia abit.	1591.
Pastoratu se summi templi abdicat.	1593.
Moritur, 13. Jul. anno.	1610.

Jo. Micralius in Syntagmate Historiarum Ecclesiæ, eo loco, quo catalogum doctorum in Lutherana Ecclesia recenset, de Pappo: *insignis Argentinensium Athleta adversus Rectorem Academicæ, Jo. Sturmium, Rhetora Calvinianorum, & ob turbas datas tandem ab officio remotum*, (turbonem verius quam Theologum ideò vocat *Jo. Hoornbeekius*, Summ. Contr. lib. IX. p. 653. quia nempe, quod officii ipsius fuerat, Calvinianos, Argenteratensem Ecclesiam turbantes, coercuerat.) *Epitome historiæ Ecclesiastica clarus*. Eum suo equidem merito *virum magnum* vocat *Jo. Contr.*

Conr. Dannhauerus, Part. II. Spec. Theol. Symb. Dial. III. cap. I. sive divinam prorsus ingenii excellentiam, sive acre iudicium, sive præcurrentem semper annos & vastam variarum rerum eruditionem, sive in legendo copiam, sive in scribendo elegantiam, sive prudentiam in agendo, sive in religionis sensu puritatem, sive in officio parrhesiam & dexteritatem, sive indefessam industriam, sive animi pietatem atque ex istis evalescentia in Ecclesiam Argentinensem merita, quam imperterrito animo adversus hostes veritatis acerrimos pariter atque potentissimos, post Joannem Marbachium, in veritatis confessione retinuit, quæ laudes huic viro quasi propriae sunt, spectes. Quæ omnia ex Epistolis nostris clarius, quam ex nitidissimo quovis speculo, elucent.

XLIV.

JACOBUS HEERBRANDUS.

- N**atus Gengæ Noricorum, Patre Andreâ, & Matre Barbarâ Martini, 12. Aug. 1521.
- Ludo commissus anno ætatis septimo, pietati & studiis operam dat. Tum Ulmam deducitur. 1537.
- VVittebergæ Lutherum atque Melanthonem audit, Joannem Bugenhagium item, Crucigerum atque Georgium Majorem, tantâ animi diu noctuque contentione, ut vulgo *Suevica Noctua* diceretur. 1537.
- Magisterii gradu ibidem ornatur. 1540.
- Quinquennio VVittebergæ consumpto in patriam redit, & ad Diaconatum Tubingensem promovetur. 1544.
- Ducit Margaritam Stammleriam, ex eaque undecim liberos suscipit. 1547.
- Dimittitur ab officio ob non approbatum Interim, eoque tempore Præceptore Osyv. Schreckenfuchsis Hebrææ linguæ dat operam. 1548.

Revo-

Revocatur à Christophoro Duce, & parochiæ atque inspectioni Ecclesiarum Herræbergensium præficitur.	1550.
Doctoris Theologi decus, competitore Jacobo Beurli- no, ei confertur.	1550.
Ad Concilium Tridentinum mittitur.	1551.
Marchionatum Badensem, à Carolo vocatus, cum D. Jac. Andreae & Sim. Sulcero, ad Evangelicum morem reformat.	1556.
Ad professionem Theologicam in Academiam Tubin- gensis vocatur.	1556.
Contra Petrum à Soto scribit.	1558.
Templi Tubingensis Decanus & Ecclesiastes constitui- tur.	1561.
Præpositus fit Ecclesiæ & Academiae Cancellarius, & Principis Consiliarius.	1590.
Resignat ob virium imbecillitatem officium.	1598.
Moritur 22. Maji.	1600.

Matthias Hassenrefferus, in Progr. funebri, viri pietatem insignem, præstantem eruditionem, humanitatem, justitiam, pacem, aliarumque virtutum nobilissimum chorum, dilaudat, eumque Jacobo Patriarchæ conferens: hic, inquit, fuit Jacobus ille, quem Dominus Ecclesiæ suæ, in Aegypto tristissimâ peregrinanti, singulare columen, gaudium & ornamentum dederat. Hic verus fuit Israël, qui non tantum sincerâ & constanti fide bonum certavit erga Deum certamen: sed & voce calamoque suo plurimos Ecclesiæ hostes & acerbissimos DEI adversarios, Jesuitas cum primis, fortissimus & felicissimus victor debellavit. Non enim vivâ duntaxat voce, per annos quadraginta tres, fidelissimam & longè utilissimam operam navavit, adeò ut dictis scriptisque suis doctissimis copiosissimam prolem DEO procreavit & gratiâ spiritusq. Divino etiam mortuus, in scriptis vivens, ad seros usque mundi annos sit procreaturus.

XLV.

HIERONYMUS MENCELIUS.

- N**atus Svidnicii Silesiorum, Patre Joanne Mencilio, pannifice, Matre Annâ Stenzelia, quæ gravida cum incidisset in Hieronymi historiam, ea delectata vovet, infantem se marem futurum Ecclesiæ ministerio tradituram. Quare & Hieronymi ei nomen imponit, 22. Febr. 1517.
- Septennis in scholam introductus, undecennis ob incendium paternas ædes corripiciens, schola abesse cogitur & pannificio admovetur. 1528.
- Scholæ iterum vindicatur. 1531.
- Ad pannificium rediturus singulari DEI providentia in scholam Goldbergensem ad Val. Fridl. Trozendorffium deducitur. 1535.
- Inde VVittebergam. 1539.
- Postea octo Juvenes nobiles Lipsiæ informat, in domo D. Bernh. Ziegleri. 1541.
- In scholam Islebiensem vocatur. 1542.
- VVittebergæ inter competitores ss. primus magisterii gradu ornatur. 1551.
- Eidem Scholæ, ut Conrector, præest. 1551.
- Constituitur Pastor Islebiensis. 1553.
- Ejusdem Ecclesiæ post discessum Erasmi Sarcerii Generalis Superintendens. 1560.
- Conjugium primum contrahit cum Helena Beichlingia. 1544.
- Alterum cum Anna Fuchsia. 1569.
- Tertium cum Catharina Schüzenia. 1579.
- Moritur 25. Februar. & in æde S. Andreae Islebiæ sepelitur. 1590.
- Cum Divinus Ecclesiæ repurgator Lutherus Islebia oriundus fuerit, ejus Ecclesiæ ministri sedulam semper operam dederunt, ut depositum verbi Divini, à fecibus Romanis purgati, integrum invio-

inviolatumque conservarent. Quare, duce Erasmo Sarcerio, Anno MDLIX. Confessionem ediderunt, nomine Comitum Mansfeldensium juniorum, wider alle Secten, Kotten / und falsche Lehren / wider Gottes Wort / die reine Lehre D. Luthers seeligen / und der Augspurgischen Confession, an etlichen Orten eingeschlichen / mit nothwendiger widerlegung derselben. Sunt autem sectæ illæ Anabaptistarum, Servetistarum, Stankatistarum, Antinomorum, Jesuitarum, Svencfeldistarum, Sacramentarium, Osiandristarum, eorum, qui abutuntur doctrina de libero arbitrio, reducentium doctrinam de necessitate bonorum operum ad salutem, & Adiaphoristarum. Hujus sui antecessoris vestigia secutus Hieron. Mencilius, congregata Mansfeldica Synodo, die Mercurii post festum S. Michaelis, anno MDLXIV. eandem confessionem unanimitate ministrorum confessione non tantum confirmavit, sed & contra recentiores quosdam impuriorum dogmatum assertores edito grandi libro adauxit. In ea judicium fertur, I. de libro D. D. Pauli Eberi; de SS. Cœna Dominica. II. De erroribus catechismi Palatinatus. III. De D. Georgii Majoris præfatione. IV. De renovatâ Joannis Agricolæ Illebii Antinomiâ & aliis erroribus. V. De Synergia & erroribus Victorini Strigelii. VI. De D. Joann Stosselii propositionibus. Cumque Stosselius huic censuræ apologiam opponeret, iidem responsionem adornarunt, Illebii excusam, anno MDLXVI. Erant Mansveldici genuini Matthiæ Flacii contra Adiaphoristas sectatores, nihil non agentes, ut Flacii causâ & doctrinæ Lutheranae puritas, rejecto Melanthonianæ moderationis Syncretismo, obtineret. Sed cum laudabile Flacii in asserendâ veritate institutum fœdo errore de peccati originalis substantia macularetur, ipsimet inter se Mansveldici, antea tam concordēs, dissentire, & pars, cujus ductores Cyriacus Spangenbergius & Christophorus Irenæus erant, sequi Flacium, pars, cujus auctor Hieronymus Mencilius fuerat, deserere eundem, imò refellere cœpit. Qua in re & judicium Ecclesiæ Argentoratensis, epist. c. XLIV. Part. IV. suo suorumque con-

fratrum.

fratrum nomine expetiit, multa de Spangenbergii & Irenæi pertinacia conquestus, & postquam id cum sententia sua congruens obtinuit, maximopere sibi gratulatus est, Epist. CLXIV. Part. IV. De quo verò Mansveldensium Ecclesiarum schismate latè informat, libro de Manichæismo renovato, p. 403. seqq. *Joannes Wigandus.*

XLVI.

SIMON PAULI.

Natus Sverini, anno:

1534.

Cum Theologiam in Academiâ Rostochiensi per multos annos professus fuisset, moritur 17. Jul.

1591.

De eo D. *Lucas Osiander*, Cent. XVI. lib. IV. cap. XLV. *Ad beatam patriam caelestem evocatus est, Doct̃or Simon Pauli, Theologus Rostochiensis, vir doct̃us & sincerus, Zelo DEI pradius, ab omnibus sectis, imprimis à Calvinismo, alienissimus, Cujus similes utinam multos haberemus Theologos.*

XLVII.

THEODORICUS SCHNEPFFIUS.

Natus VVimpinæ in Creichgæâ, Patre Erhardo Schnepffio, Theologo celebri, matrè Margarethâ, è consulari familiâ oriundâ, cal. Nov.

1525.

Traditus primo Marpurgi in disciplinam Chilianii Lingelsinii, deinde Stutgardiæ Alexandri Marcoleonis, atque comilitonibus Jac. Andreae, Jo. VVelling. Anast. Demlero, & Bidembachiiis fratribus, singulares in studiis progressus facit, atque ideò ad Acad. Tubing. mittitur.

1539.

Primâ

c. 3.

APPARAT. CAP. IV.

Primâ laureâ coronatur.	1543.
Secundâ magisterii.	1544.
In magistrum domus Ducalis stipendii eligitur.	1546.
Uxorem ducit Barbaram, Jo. Brentii filiam 2. Mart.	1548.
Derendingensis Ecclesiæ Pastor constituitur.	1553.
Postquam sub Jac. Beurlino de peccato originali disputasset, Theologiæ Doctor renuncietur.	1554.
Nürtingensis Ecclesiæ Pastor fit & Superintendens.	1555.
Theologiæ in Academiâ Tubingensi Professor.	1557.
Ad VVormatiense colloquium mittitur, è quo reversus Pastor & Superintendens Generalis Tub. salutatur.	1558.
A Borussæ Duce Regiomontum: ab Ernesto Saxone Eisfeldiam; à Brunsvicensibus ad ephoriam Ecclesiæ suæ; ab Hallensibus item & Heilbronnensibus vocatus, non dimittitur.	
Erfurtino conventui cum D. Jac. Andreae interest.	1561.
Maulbrunnensi.	1564.
Secundum matrimonium contrahit cum Julianâ Abrahami Spengleri, Ict. viduâ.	1573.
Moritur Nono Novembr.	1586.

Lucas Osiander, Cent. XVI. lib. IV. cap. XXII. de Theodorico Schnepffio: Theologus doctissimus & eloquentissimus, Professor Theologia in Academiâ Tubingensi celeberrimus.

XLIX.

CHRISTOPHORUS HERMANNUS.

Kirchhemiâ in Svevia oriundus, Eßlingensi Ecclesiæ inservit.
Mortuus. 1612.

Plura de eo non habeo.

XLIX.

XLIX.

VALENTINUS SCHACHTIUS.

Simoni Pauli in Professione Theologicâ Rostochii
successit. Catera me latent.

L.

PETRUS PATIENS.

- H**Errenroda, sed quo anno natus fuerit, non inuenio.
Argentorati studiis incumbit, & exinde testimonio
eruditionis & probatæ vitæ instructus, Ep. LXV. part.
II. Landaviam mittitur, ut Ecclesiæ ministrum ageret. 1558.
Landavia Francofurtum vocatus, primo Ecclesiæ pastor,
deinde Hartmanno Bejero è vivis sublato, Ministerii
Senior constituitur. 1577.
Ab Electore Palatino Heidelbergam accersitur, ubi
post acceptum Doctoris Theologiæ titulum, Profes-
soris in Academia & Ecclesiarum Generalis Superin-
tendentis munere perfungitur. 1578.
Demortuo Electore, cum Calvinismus iterum in Eccle-
sias induceretur, eiectus Francofurtum redit & priva-
tam vitam agit. 1583.
Obiit 19. Sept. mbr. 1584.
-

LI.

JO. BRENTIUS, JUN.

- N**atus Halæ Svevorum, Patre Joanne Brentio, Se-
niori, Theologo celeberrimo, & matre, Margaretha
Græteria, 6. Aug. 1539.
Erudi.

Eruditus Halæ & Tubingæ, in studiosorum numerum recipitur.	1552.
Primam adipiscitur lauream.	1555.
Magistri titulum.	1558.
Doctoris Theologi decus.	1562.
Professionem Theologiæ in Academia Tubingensi suscipit eodem anno. Et inspectionem Stipendii.	
Matrimonium inquit cum Barbara Roeschiâ, Stutgardia.	1563.
In Abbatem Hirschaviensem eligitur	1591.
Moritur apoplexia.	1595.

Ei *Martinus Crusius* hoc epitaphium crexit:

*Conditur hic, magnâ fidem qui voce peregit
Praconem Christi, reverendus Brentius Abbâ.
Non aliud verbis dixit, quam pectore sensit,
Contentitque ad idem centrum cor linguaque semper.
Ergo fide stabili Christum connexus in unum
Nunc magni latus gremio requiescit Abrami.*

LII.

LUCAS BACMEISTERUS.

N atus Lunæburgi Saxonum, Patre Joanne, matre Anna Lublingiâ, 18. Octobr.	1530.
Præceptore Luca Lossio primaliterarum rudimenta imbibit, & peste Lunæburgi grassante, Hamburgi D. Æpinum audit, donec VVittebergam missus sub Melanthonem, VVinshemio, Ebero, Reinholdo proficeret.	1548.
Ad informandum Regis Daniæ filium vocatur.	1553.
Redit ad Academiam & primo Juris scientiam, deinde ad se conversus Theologiam, duce Melanthon. Bugenhag. & Majore tractat.	1556.
	Summe

DE EPISTOLARUM SCRIPTORIBUS.

Summo in Philosophia gradu ornatur.	145.
Vocatur à Vidua Regis Daniæ ad concionatoris Aulici officium Coldingæ obeundum.	1558.
Ducit Joannam, Jacobi Bordingi, Medici regii filiam, eodem anno.	1559.
Invisus Aulicis ob oris libertatem, DEO res ejus adgubernante Rostochium in Ecclesiam & Academiam accersitur.	1561.
Vocatus à Bremensibus, à Daniæ Rege, à Lubecensibus, à Lunæburgensibus, à Duce Holsatiæ, à Regiomontanis, à Duce Brunsvicensi, in statione sua permanet, in Austria tamen, ab ordinibus accersitus, Ecclesias eorum ordinat.	1580.
Moritur ex scorbuto, 9. Jul.	1608.

Reliquit filium cognominem & in officiis successorem, cujus vitam in Theologorum Memoriis exhibet *Henningus Wittinius*.

LIII.

WILHELMUS HOLDERUS.

Natus Marpaci, in agro VVürtembergico, studiisque admotus ingenii bonitate singularem rerum Theologicarum scientiam brevi consecutus, promeruit, ut primò Ecclesiæ Stutgardianæ in Nosocomio, deinde cathedrali præficeretur, simulq; Principis Consiliarius & Consistorii Ecclesiastici Adessor; denique Abbas Maulbrunnensis & Generalis Superintendens fieret.

Mortuus anno. 1609.

Varia edidit adversus Calvinianos atque Pontificios scripta, è quibus eminent: *Mus exenteratus*, more & verbis scholasticobarbaris

barbaris, eleganti artificio, elaboratus; *Admonitio de Theodori Bezae adversus D. Pappum libello*, Anno 1580. quam collegium studii Theologici in Academia Tubingensi Praefatione exornavit, auctorisque pietatem & doctrinam egregiam collaudavit; *Candor Calvinianus*, id est, de eximia pietate, fide, doctrina & modestia Theodori Bezae Admonitio altera, Anno 1582. *Cuculus Calvinisticus*, sive de gratitudine & modestia Calviniana, adversus blasphemam Joannis Jacobi Grynæi apologiam, commonefactio. Anno 1585. Cumque cuculum hunc Falcone exciperet Marcus Beumlerus, *Labyrinthi Sacramentarij Prodrumus*, Anno 1586. Itemque *Asinus Avis*, id est, Metamorphosis nova, qua novitius Sacramentarius, Marcus Beumlerus, dum temerè in avem falconem transire voluit, ridiculo errore in asinum commutatus est. Anno 1587. *Ad Hieronymi Zanchij, Sacramentarij, virulentæ convitiae, quibus, ut ait, discessum ex hoc mundo meditatur, Responso*. Anno 1587. Et alia id genus. Tituli librorum acerbi & scriptio- nis genus vehementius bilem aliquoties Hospinianò movent, ut intemperantius in hunc Holderum invehatur, etiam eruditionis ei gloriam, quæ tamen ex scriptis contra Pontificios non obscure elucet, detrahens, eamque in Jacobum Andream, quem operum istorum auctorem absurdè facit, transferens. Sed asperitatem istam Beumleri non minus immoderatus calamus, quem tamen Hospinianus nullâ prorsus censura perstringit, viro, gloriæ Divinæ zelo ardenti, extorsit. Eratque ista ejus seculi consuetudo, ut ex utraque parte acrius, quam hodie fieri solet, dimicaretur, pugnantibus pro virili Lutheranis, ne nova præter eam, quæ à Luthero ad verbi Divini regulam constituta fuerat, doctrina in Ecclesias ab ipso feliciter reformatas ab intempestivis Zvingliano- rum errorum propugnatoribus inveheretur. Quam in re condonandum seculi genio & veritatis amori est, si qui videntur modum excessisse, cum & in antiquis Ecclesiæ patribus nonnunquam modestiam & lenitatem, nonnunquam verò Divinum, quo optimo animo æstuabant, impetum prædicemus.

LIV.

CONRADUS LAUTENBACH.

- N**atus Mutislaræ in Thuringia. 1534.
 Præceptore primo Iſenaci Barth, Roſino, & Nord-
 huſæ Baſilio Fabro Sorano uſus ita ingenii felicitate
 profecit, ut Argentoratum ad uberiorem ſtudiorum
 meſſem mitteretur. 1553.
 Ad lectiones publicas admiſſus. 1556.
 Moderatore in Theologia præ cæteris Jo. Marbachio
 uſus, primo Mundelsheimenſis Eccleſiæ Paſtor ordina-
 tur, deinde in urbem tractus Diaconus ad Prædicato-
 res primum, tum ſummi templi conſtitutus eſt. 1557.
 A Comite Hanoviænſi ad Paſtoratum Neuveilerenſem
 vocatur. 1662.
 Hunavillam in ſuperiori Alſatia. 1664.
 A Ludovico Palatino ad Eccleſiam Heidelbergenſem,
 ubi ſimul Bibliothecæ ad Sp. S. præſicitur & continu-
 andi Sleidani ipſi provincia demandatur. 1580.
 Mutato Heidelbergeni ſtatu Argentoratum redit, priva-
 tam acturus vitam, ſed Francofurtum accerſitus vo-
 cationi morem gerit. 1585.
 Mortalitem exiit 18. April. 1595.

Imaginem ejus, æri inciſam, exhibet *Boiffardus*, Part. II. p. 242.

LV.

TIMOTHEUS KIRCHNERUS.

- N**atus VVolfſtadii, ditionis Comitum Gleichenſium,
 6. Januar. 1533.
 Primum concionator Auſicus Nobilis Henrici de Aſſe-
 burg in Amphort. Deinde Paſtor in Herbeſleben,
 ſed

- sed propter cothurnum Stösselianum, cui ille subscribere noluit, ab illa parochia remotus, pauper & egenus. Post breve tempus restitutus, ac Jenam ad officium Pastorale revocatus. Ubi Doctoris Theologiae honorem suscipit. 1574.
- Jena VVolfenbytelam ad concionatoris Aulici munus obeundum, & inde Helmstadium venit, ubi Ecclesiae Pastor & Professor Academiae, tum primum à Duce Julio erectae, prima fundamenta docendo jacit, ejusdem primus Prorektor. 1576.
- Isthinc, quod collusionem cum Pontificiis ac Judaeis publicè pro concione acrius perstringeret, cedere & per integrum annum Erfordiae exulare cogitur. 1579.
- Ab Electore Ludovico Palatino Heidelbergam postulatus, Professore agit. 1580.
- Post Electoris obitum cedere denuò cogitur, venitque Vinariam. 1594.
- Interest colloquio Altenburgensi. 1568.
- Quedlinburgensi. 1583.
- Apologiae Form. Conc. Erfordiae concinnandae adest. 1581.
- Moritur 13. Febr. 1588.

Famam nominis sui à Calvinianis Heidelbergensibus, libro, cui titulum praescripserunt: *Warhaffter Bericht von der vorgenommenen Verbesserung in Kirchen und Schulen der Churfürstl. Pfaltz*; temerè traductam vindicat Kirchnerus ipse, libro, quem inscripsit: *Warhafftiger Gründlicher Bericht/was sich in der Churfürstlichen Pfaltz / sonderlich in der Stadt Heydelberg / mit veränderung der Religion und Einführung der Calvinischen falschen Lehre / abschaffung reiner Kirchendiener / und D. Grynæi Calvinischen Disputation daselbsten verlossen. Gestellt von etlichen Theologen / der Christlichen Augsp. Confession, so umb der reinen Lehre willen auß der Chur*

Churfürstlichen Pfalz aufgeschaffen worden. Gedruckt zu
Tübingen/ bey Georg Gruppenbach/ Anno 1583.

LVI.

POLYCARPUS LEISERUS, SEN.

- N**atus VVinendæ in Svevia, Patre Casparo Lyfero,
loci Pastore & Superintendente, 18. Martii. 1552.
- Cum patrem bimus amisisset, à vitrico, Lucâ Osiandro,
Doctore, in Scholam primò Blabyrensem, deinde
Stutgardianam, denique Tubingensem missus, eos in
studijs facit progressus, ut anno ætatis decimo octa-
vo, ipse annis minimus, inter competitores triginta
duos, ætate se majores, primum obtineret locum. 1570.
- Sacris initiatur, 8. Martii. 1573.
- Ecclesiæ Gellersdorfensi sub ditione Baronis à Buch-
heim præficitur, neque ab ea divellitur, etsi ad Pasto-
ratum Græensem vocaretur. 1574.
- Gradum in Theologia Doctoralem, à Facult. Theol.
Tubing. ipsi oblatum, cum D. Hunnio suscipit. 1576.
- Dimissis VVitteberga CryptoCalvinianis Pastor loci &
Superintendens manu D. Jac. Andreae & permissu Du-
cis VVürtembergici ordinatur, atque paulò post in
Professorum Theologiæ numerum cooptatur. 1577.
- Ducit in matrimonium Lucæ Cranachii, Consulis &
pictoris VVitteb. filiam, exque ea tredecim suscipit
liberos. 1580.
- Interest colloquio Quedlinburgensi. 1583.
- Conventui Dresdensi & Magdeburgensi. 1584.
- Colloquio Lipsiensi & Herzbergensi. 1585.
- Mortuo Augusto & imperante ap. Saxones Christiano,
Brunsvigam vocatus abit, primumque Coadjutoris,

deinde

APPARAT. CAP. IV.

159	deinde Superintendentis munere fungitur.	1586.
	Demortuo Christiano Electore VVittebergam ad pristina- nam functionem revocatur.	1593.
	In aulam Electoralem ut Concionator, defuncto Marti- no Miro, evocatur.	1594.
	Scripta Polemica contra Sam. Huberum, Jacobum Gret- serum & Glefelium, Capucinum, edit diversis annis.	
	Moritur ex febris; 22. Febr.	1610.

LVII.

WILHELMUS ZIMMERMANN.

Natus Neostadii in agro VVürtembergico, incertum,
quo anno. Cumque in studiis eos fecisset pro-
gressus, ut ad ministerium obeundum idoneus esset,
Diaconus primum Stutgardianæ Ecclesiæ ordinatur,
deinde Pastor in Imperiali oppido VVimpinâ, 1569.

Isthinc vocatus Heidelbergam Concionator & Consi-
storii Ecclesiastici Adfessor ac consiliarius designatur. 1580.

Mortuo Electore Palatino, Ludovico, ac Joanne Ca-
simiro administrationem suscipiente ac Theologos
Aug. Conf. ejiciente, ipse quoque dimittitur. 1583.

Hinc Græcium Stiria veniens in Ecclesiasten à Primo-
ribus adsumitur, ubi Evangelium ad finem usque vi-
tæ prædicavit,

De quo in Epistola ad Senatores ordinarios inclyti Ducatus
Styriae, quibus Commentarium Fratris in Pentateuchum inscrip-
sit, Anno D. MDXCVII. Philippus Marbachius: *WILHEL-
MUS ZIMMERMANN, Doctör Theologus, Pastor & Inspector
Ecclesie & Gymnasii Græcanici, cujus pietatis studium, veritatis
amor, laborum patientia, eruditio eximia, fidelitas singularis, do-
cendi*

*cedendi dicendique facultas & dexteritas, Heidelbergæ abundè mihi
perspecta, quin & vobis grata & jucunda, & Ecclesiæ atque Gymna-
sio vestro emolumento & ornamento sit, nullus dubito. Pro quo
judicio & gratias agit Marbachio Zimmermannus, Epist. LXVIII.
Part. VI. Eundem D. Sulcerus, Ep. CCXXXIV. Part. IV. vocat
virum optimum & doctissimum, qualem & Heerbrandus apud se
prædicavit.*

LIIIX.

AMBROSIUS REUDENIUS.

- N**atus Groitschii, illa Misniæ parte, quæ Libonotriâ
vocatur, Patre Alexio, Senatore & Judice oppida-
no, Matre Ursulâ Geisleriâ, die qui Brigitræ sacer est,
anno. 1543.
- Decimo ætatis anno in Scholâ Pegaviensi literarum
fundamenta jacit, Muchelæ profectitur, donec
adiret Salinas Saxonicas. 1558.
- Ex his celebrem frequentat tum temporis Magdebur-
gensium scholam. 1559.
- Lipsiam dehinc, ubi & summo magisterii gradu ornatur,
& collegia philosophica aperit. 1565.
- Uxorem ducit Altenburgi, Evam, M. Michaelis Chilianii,
Rectoris, filiam. 1570.
- Jenæ Dialecticam & Physicam docet, M. Jo. Rosæ suc-
cessor. 1571.
- Exacto sesquianno ob turbas Jenæ coortas officio abit
& privatam vitam per integrum septennium agit,
donec ad professionem Linguae sanctæ vocaretur. 1578.
- Wittebergæ Doctor Theologiæ creatur. 1586.
- Theologica professio ipsi Jenæ defertur. 1587.
- Moritur Calendis Junii. 1615.
- Scripta ab ipso edita recenset Henn. Witten. Memor. Theol. dec. l. n. VII. p. 91.

GEORGIUS OBRECHTUS.

- N**atus Argentorati, Patre Thomâ, Reip. Syndico, matre Elisabetha Rothin, festo conceptionis Christi, anno. 1547.
- C**um classicum studiorum cursum in Gymnasio Argentoratensi explevisset, Tubingam sese confert, ibique audit Scheggium, Lieblerum, Hizlerum, Hailandum, morumque philosophiam intimè imbibit. 1565.
- T**um vero Juris studio totum se tradit, doctoribus Varenbülero, Cappelbeccio, Hochmanno, Deblero, Horumoldo, Volkio. Porrò in Burgundiam progressus, Cyno, Campano, Romano, Mogioto, Musio, & in Gallia Rob. Fernerio, Contio & Molinæo præceptoribus utitur, ubilaniensem Parisiensem, librorum tamen factâ jacturâ, feliciter evadit. 1572.
- B**asileæ Doctoris titulum assumit 13. Maij. 1574.
- P**rofessio Juris in Academia Argentoratensi ei demandatur, mense Augusto. 1575.
- P**ræpositus fit Capituli Thomani. 1595.
- A**dvocatus & Consiliarius Reip. 1598.
- D**ucit Barbaram Marbachiam, & hac defunctâ Ursulam Chesiam.
- A** Rudolpho II. Imper. Nobilitatis insignia accipit & S. Palatii & Imper. Consist. Comes creatur, una cum filio, Jo. Thomâ Obrechto. 1604. 1609.
- A**ccersitur ad Academiam Heidelbergensem à Ludov. Pal. ad Helmæstadiensem à Julio Brunsv. à plurimis aliis Imperii Principibus in gravissimis causis consultus.
- M**oritur 7. Junii. 1612.
- De quo in Append. Chronol. ad Jubil. Argent. Melchior Sebizius: *vir gravissimus, Jureconsultus sui seculi maximus, doctor facili.*

facilis, perspicuus, brevis & methodicus, cujus nomine scripta ejus plurimi hæcenus facta sunt.

LX.

JOHANNES FABER.

- N**atus Herbslebii in Thuringiâ, ignotum, quo anno.
 Adultis in Academia Argentoratensi studiis ad
 Diaconatum Jun. Petri vocatur. 1561
 Melchiori Speccero in Pastoratu & Canonicatu Tho-
 mano succedit. 1569.
 Professor Theologiae designatur. 1581.
 Peste vitam finit, rude aliquot ante vitæ finem annis do-
 natus, non solum ob ætatem ingravescentem, sed
 etiam infirmitatem corporis, cujus non minima cau-
 sa fuit fulminis ictus, pridie Cal. Septembr. 1596.
 Reliquit Filium, Joannem, Theol. Lic. & ejusdem Pro-
 fessorem.

LXI.

JACOBUS HEILBRONNERUS.

- N**atus Eberdingæ, in Ducatu Württembergico, Pa-
 tre Hieronymo, Hallensi, Pastore ac Superinten-
 dente Vayhingensi, Matre Barbara Dikin. 1548.
 Eruditus in Scholis Enzvveihinganâ, Vayhinganâ &
 Stutgardianâ, in numerum alumnorum Albirspa-
 censium recipitur. 1561.
 Translatus Maulbrunnam sub Val. Vannio proficit, do-
 nec tandem in stipendium Ducale & Academiam
 Tubingensem reciperetur & Magistri titulum assume-
 ret.

- ret. Tractatus feliciter studiis Theologicis sub præceptoribus Andrea, Heerbrando & Schnepffio, cum Polyc. Lysero in Austriam discedit & Viennæ concionatur. 1573.
- Cum aliquot annis variis in locis prædicando Evangelium operam suam locasset & cum Flacianis etiam publice esset collocutus, à Johanne Pal. Bipontum ad Concionatoris Aulici munus vocatur. 1575.
- Ducit Tubingæ Catharinam VVikers. 1575.
- Doctor creatur Tubingæ, unâ cum Philippo Fratre, & Joanne VVesenbecio. 1577.
- Biponto post varias cum Pant. Candido pugnas, cum Jo. Palat. Calvinianæ religioni nomen dedisset, oblati variis vocationibus, utpote Hagenoam, Ulmam, Heidelbergam, & in loca alia, Benshemium concedit, Pastorem ibi & Superintendentem agens, & post decimum mensem superioris Palatinatus Generalis Superintendentens, abdicato ob Calvinismum Schallingio, constituitur & Pastor Ambergensis. 1581.
- A Johanne Casimiro, Elect. ab officio removetur. 1584.
- Detinetur tamen ab ordinibus, Cæsareum diploma, ne quidquam innovaretur, impetrantibus, donec civibus vi coactis, ut discedere eum permetterent, Neoburgum ad concionaturam Aulicam suscipiendam discessit, Cal. Octobr. 1585.
- Pontificiis præsentate Jac. Andrea Ratisbonæ in aula Episcopali colloquitur. 1588.
- Ratisbonensi solenni Colloquio ut Disputator interest. 1600.
- Expeditur ad Professionem Tubingensem à Ludovico Duce, ad professionem primariam Regiomontanam, ad inspectionem Ecclesiarum Græcii in Stiria, ad officium Superintendentis in Ecclesia Ratisbonensi, sed à Philippo Ludovico Palat. non dimittitur.

Wolfgang

VVolfango VVilhelmo Palatino ad gubernacula veniente, eoque à Jesuitis, ut Romanam religionem sequeretur, seducto, tandem & Heilbronnerus cedere necesse habet, fitque Abbas Monasterii Anhusensis. 1615.
Paulò post ad Abbatiam supremam Bebenhusanam & Generalem inspectionem promotus, non desinit contra Jesuitas scribere; tandem apoplexiâ correptus moritur, 6. Novembr. 1619.

De eo in Oratione funebri D. Theod. Thummius: *Vir, si Theologia spectemus cognitionem, in omnibus tam felicis, tam exacti, tam exquisiti judicij & dexteritatis, ut nihil supra. Sive enim ex ipso S. Literarum codice quaestio mota fuerit, ita solidè sedem & indolem veræ & genuinae sententiae animadvertere potuit, ut vix secundum habuerit; sive ex Patrum scriptis definiendum aut decidendum aliquid fuerit, rursus talem se praestitit, ut illum nobis admirandi, adversariis verò indignandi materiam praebuerit. Si vitam verò examinamus, vir, qui in simplicitate prudentiam, in adversitatibus patientiam, in veritate constantiam, in parsimoniâ temperantiam & frugalitatem exercuit; in rebus gravissimis deliberandis matura & benè cocta dedit consilia, in agendis & expediendis eâ promptitudine & dexteritate, ut integritati animi auctoritatem & comitatem adjunxerit. Habuit generum, nominis Heilbronneriani, inprimis scripti illius: Das Uncatholische Pabstthum/ strenuum defenforem, Georgium Zeamannum, Theologiae Doctorem & Ecclesiae Campidonensis Antistitem,*

LXII.

STEPHANUS GERLACHIUS.

Natus ex honestis parentibus, die Stephani, Knitlingæ, primario monasterii Maulbrunnensis pago.

1546.
Primas

Primas literas in Meckmühlensi schola, Præceptore Mel. Heroldo discit, inde Stutgardiam atque postea Maulbrunnam translatus, Valentinum Vannium doctorem habet, donec Tubingam in Stipendium Theologicum duceretur.	1563.
Prima laurea donatur eodem anno & magisterii honore. Cum Oratore Cæsareo, Dav. Ungnadio, ad Portam Otomannicam proficiscitur, ut ejus concionator.	1567.
Constantinopoli cum Græcis utiliter versatus, Tubingam redit, & summum in Theologiâ gradum suscipit, simulque matrimonium cum Brigitha Schvvarzia contrahit.	1573.
Professionem in Academia Tubingensi primò extraordinariam, deinde defuncto Theodor. Schnepffio ordinariam suscipit.	1579.
Inspectio Collegii Illustris & munus Superintendentis ipsi commendatur.	1587.
Moritur 30. Jan.	1590.
	1612.

EXIII.

ANDREAS OSIANDER.

Natus Blabeuræ, in agro VVürtembergico, Patre Lucâ Osandro Doctore, 27. Mart.	1562.
Receptus in Stipendiariorum Tubingensium numerum & prima laurea ornatus.	1576.
Magisterii titulo.	1578.
Diaconus Ecclesiæ Uracensis ordinatus.	1584.
Ducit Barbaram Hailandinam atque ex eâ octodecim liberos, novemque sibi superstites, suscipit.	
Gigligensis Ecclesiæ pastorem adit.	1587.
Concionator Aulicus Ducis Ludov.	1590.
	Colle-

DE EPISTOLARUM SCRIPTORIBUS

	1577
Colloquio Badensi interest.	1589.
Doctōris nomen consequitur.	1592.
Abbas Adelbergensis & Generalis Superintendens declaratur.	1598.
Colloquio Ratisbonensi interest.	1600.
Præpositus Tubingensis & Academia Cancellarius.	1605.
Vocatus frustra à Lipsiensibus, Rostochiensibus, Jenensibus, VVittebergensibus	
Moritur 21. April.	1617.

LXIV.

JOANNES WESENBECIUS.

T heologiae Doctor renunciatur in Academia Tubingensi una cum duobus Heilbronneris.	1577.
Comperet in eorum numero, qui è Professoribus Tubingensibus Formulæ Concordiæ subscripserunt. Cæterum Ecclesiarum Ulmensium Superintendens, commentario in Epist. ad Rom. à se edito notus.	

LXV.

JOANNES MAGIRUS.

N atus, 26. Martii, Backnangæ, oppidulo agri VVürttembergici, Patre Joanne Koch, carpentario, & Magdalena Kürzin, matre.	1537.
Præceptorē in patria primum habet Joannem Breunlinum, abductus deinde in illustre stipendium Tubingense.	1553.
Baccalaureus creatur Calvæ.	1555.
Magister artium.	1557.

Cum Theologicæ se scientiæ, Præceptoribus Beurlino, Heerbrando & Schnepffio totum deditisset, Dia- conus Ecclesiæ Stutgardianæ renunciatur.	1559.
Decanus & Superintendens vicinarum Ecclesiarum.	1561.
Pastor & Superintendens Vayingensis.	1562.
Superintendens Generalis & Abbas Maulbr.	1563.
Angelbergensem Ecclesiam ab erroribus Pontificiorum reformat.	
Fit Præpositus Stutgardianus post Baltasarem Bidem- bachium.	1578.
Ducit in matrimonium primo Annam Frizin.	1559.
Deinde Veronicam Grafeciam.	1585.
Ex quibus Filios paternarum virtutum hæredes habuit, Joannem, Præpositum Denkendorfensem, Jacobum, Præfulem Lorchensem, Davidem, Jct. & Professo- rem, Samuelem, Pastorem Bessigheimensem, & Lu- dovicum; pluresque filias, honestissimè elocatas.	
Moritur 4. Jul.	1614.

LXVI.

JACOBUS SCHOPPERUS.

Natus Biberaci.	1545.
Professor in Academiâ Heidelbergensi, tum Luthe- ranâ & Theologiæ Doctor.	1580.
Dimissus cum cæteris Ambergensis Ecclesiæ curam gerit.	1583.
Fit Pastor & Superintendens Heideccensis in Palatinatu Neoburgico atque inde ad Professionem Theologi- cam, Altorfi obeundam, vocatur.	1598.
Cum varia Theologica & Historica edidisset, finem vi- vendi facit, 12. Sept.	1616.

LXVII.

LXVII.

LEONHARDUS HUTTERUS.

- N**atus Ulmæ Svevorum, patre, Leonhardo, Ecclesiastâ, mense Januario. 1563.
 Adolefcens in Scholâ patriâ, juvenis Argentorati institutus, totos annos decem hic hæret, & magisterii titulo ornatur. 1583.
 Argentina Lipsiam discedit. 1591.
 Heidelbergam & paulò post Jenam. 1593.
 Doctör Theologiæ renunciatur ibidem. 1594.
 VVittebergam ad professionem Theologiæ vocatur. 1596.
 Barbaram Mannlichiam, Augustanam, in matrimonium ducit. 1599.
 Moritur 29. Octobr. 1616.

Scripta viri ordine recenset Henning. Witten. Memor. Theologor. Decad. I. n. IX. p. 92. f.

LXIIIX.

PAULUS CHERLERUS.

Elsterburgâ Variscus. Studia sua in Academiâ Basileensi magno doctorum applausu prosequitur. Hospes D. Sim. Sulceri acceptissimus. Elegias funebres Oetlingæ, in monte Susenhardo, loco ad Marchionatum nostrum spectante, (quo ob pestem confugerat, cum è Germania, juxta Ep. LIIIX. part. III. reversus esset) scripsit virorum illustrium & juvenum studiosorum, qui in urbe Basilea & in agro tractuque Basileensi peste interierunt, non sine magno & Ecclesiæ & reip. detrimento, à Cælio Sec. Curione & Henr. Pantaleone laudatas.

1564.
Uxorcm

Uxorem quoque, dum in convictu Sulceri esset, ducit, de quo Sulcerus, Ep. XCII. Part. III. *Cherlerus noster Uxorem duxit consilio meo, interventuque, & spero, ex DEI gratiâ benè illi esse prospectum; amatur à me juvenis vehementer, sic enim merentur virtutes ipsius.*

1565.

Paulò post constitutus Pastor Binzheimensis, in districtu Roetelano Marchiæ nostræ, de quo suâ manu in Protoc. Ecclesiæ illius his verbis testatur: *concionem primam habui Anno 1565. ipsâ Dominicâ Quasimodogeniti, proximo anno post horribilem & magnam pestem, quâ Basilea circiter 6000. homines extincti sunt & in agro plus minus XIII. Pastores occubuerunt.* In illo officio, cum quo & Secretarium Synodalem Roetelanum egit, ad finem usque vitæ perstitit, qui ei obtigit anno.

1600.

Poëseos amantissimus fuit Cherlerus, nec inelegans scripsit carmen, melius atque politius scripturus, si per facultatas suas ad solidiorem veterum lectionem & imitationem ei adspirare licuisset. Quæcunque autem edidit, Poëtica sunt, pleraque inserta secundo deliciarum Germanicarum Tomo. Versantur in publica luce ejus libri IIX. De JESU Christo, DEI patris & Mariæ virginis Filio *in quibus majestas persona Christi & officij dignitas atque amplitudo, tum ligatâ, tum solutâ oratione, ex vivo DEI verbo piè & perspicuè docetur.* Quod opusculum summis tum patriæ nostræ proceribus & Ecclesiæ præfulibus, Martino à Remchingen, Proprincipi, Christophoro Friderico Kirchnero, Icto & Vice-Cancellario, Ruperto Dürrio, Theologiæ Doctori & Durlacensium Pastori atque Superintendenti, Benedicto Ungero, Concionatori Aulico, & VV olfgango Mummio, Secretario, inscripsit. Anno MDLXXXIV. Ad quos inrer alia: *Liceat mihi hoc loco mentionem facere rei cujusdam, pro quâ sepe DEO meo gratias ago, hujus nimirum: Fui clarissimorum Theologorum*

60717077-

incommensalis & contubernalis, Dn. D. Simonis Sulceri, Basilea, & Dn. D. Joannis Marpachij, Argentina. Apud utrumque totum quadriennium. Nactus deinde sum singulari DEI beneficio doctissimum, optimum & vera pietatis studiosissimum, socerum, Dn. Joh. Baubinum, Medicina Doctorem, (qui & ipse filios, Medicina Doctores, moriens patriæ reliquit, pauperibus verò 800. florenos legavit testamento, cujusque ex filiâ habeo jam superstites liberos XII. omnes robustos, salubri corpore & bona spei) sed illorum nullus, hoc est, nec Dn. D. Marpachius, nec optatissimus socer meus unquam me à studio & amore poeseos, (ad quam arcanâ inclinatione à teneris unguiculis semper me rapi sentio) vel uno verbulo dehortati sunt aut deterruerunt. Fortasse quod sentirent, Poësin DEI donum esse & dari quibusdam ingenijs, non omnibus ; idque donum non suffocandum esse, sed excitandum, non odio prosequendum, sed diligendum. Sed & Eclogæ ejus de Christo extant, Bas. Amerbachio, Fr. Hotomanno, Adamo Petri & Sam. Grynæo dicatæ, & impressæ Anno 1582.

LXIX.

CHRISTOPHORUS SCHLEUPNERUS.

Natus Drumsdorfii in Marchiâ superiore. Primum in Stiriâ, hinc apud Hildesheimenses, tum apud Islebieneses, Comitum Mansveldicorum Superintendens, denique Beruthi, in Marchionatu Brandenburgico, Generalis Ecclesiarum Superintendens, ministerium obiit. Cujus avus, Dominicus Schleupnerus, primus præco Evangelicus Noribergæ fuerat. Quæ particulatim de ipso dicenda essent, mihi ignorantur.

LXX.

BALTASAR MENTZERUS.

- N**atus Allendorffii, in inferiore Hassiâ, Parente Justo Menzero, Præfecto fontis Salinarum, Matre, Margarethâ Zaniâ, tertio Calend. Martii, anno 1565.
 Missus anno duodecimo in scholam Herzfeldensem, decimo octavo Marpurgum, lauream magisterialem consequitur. 1584.
 Receptus in numerum Stipendiatorum majorum, brevi tempore ita proficit, ut Professorum publicorum vices, si illumunere suo fungi haud poterant, legendo expleret; & Pastoratui Kirtorfensi postea præficere-
 tur, ubi Sadeelem refutat 1589.
 Vocatur ad Professionem Theologicam & Ephoriam alumnorum, in locum D. Arcularii. 1596.
 Primò conjugem ducit Julianam VVolfiam. 1589.
 Secundò Margaretham Orthiam. 1594.
 Tertio Elisabetham Struppian. 1603.
 Vocatus Francofurtum, bis à Principe Schaumburgico, ter à Duce Brunsvicensi, semel ab Academiâ Juliâ, bis à Rostochiensibus, in statione suâ permanet.
 Editis plurimis operibus & fama viri latissimè dispersa moritur. 1627.

Catalogum scriptorum exhibet: *Hennig, Witten*, in Memor. Theologor.
 Dec. II. p. 264.

LXXI.

GEORGIUS HERDENIUS.

- A**Rgentorati primum, Præceptore Philippo Marbachio, operam studiis locat, dein Marpurgi, Doct. oar

DE EPISTOLARUM SCRIPTORIBUS.

169

Doctore Baltasare Menzero, ubi & Doctoris Theologi nomen impetrat, 27. Aug. 1601.
 Ex quo Pastoris primo Echcellani, deinde Superintendentis Marpurgensis officium obiit. Cætera me fugiunt.

LXXII.

JOHANNES BECHTOLDUS.

Natus Argentorati 7. Febr. 1580.
 Baccalaureus. 1596.
 Magister artium. 1598.
 Post susceptas peregrinationes Theologiæ Doctor Tubingæ. 1607.
 Ecclesiastes summi Templi. 1608.
 Professor Theologiæ & Præses Ecclesiastici Conventus in locum D. Pappi. 1610.
 Primus in nova Academia Argent. Doctoris Theologi promotor. 1621.
 Naturæ debitum solvit 2. Mart. 1621.

LXXIII.

HELVICUS GARTHIUS.

Natus, Patre Baltasaro, artium Magistro, Alsfeldiano Pastore, Matre Catharinâ Hultscheriâ, 18. Decembr. 1579.
 In Academia Marpurgensi Baccalaureatum & Magisterium maturè nactus & post editis tam publicè quam privatim Argentinæ industriæ speciminibus, censurâ Tubingensium Theologorum ætatis anno vicefimo tertio summo eruditionis titulo, Doctura, insignitus. 1602.
 Ducit

Ducit Sabinam, Æg. Hunnii Filiam, & ex ea quinque
 suscipit liberos.

Electoris Saxonici auctoritate primum Ofsadiensium,
 deinde Fribergensium Superintendens constitutus,
 denique Pragam vocatus, Templi Salvatoris Germa-
 nici Antistitem & Consistorii Assessorem agit.

Moritur 5. Decembr.

1619.

Quorundam vitam levi, quod dicitur, brachio perstrinxi-
 mus, partim quod destitueremur idoneis ad uberiolem enarra-
 tionem monumentis; (Nam si ullum eruditionis historice ge-
 nus parcè excultum est, vitarum id certè recensionem esse, quis-
 quis rem recto iudicio consideraverit, fatebitur, quæ tamen ni-
 rum quantam in omnem solidæ doctrinæ partem utilitatem dif-
 fusura esset, si accuratori studio tractaretur) partim, quod pau-
 cæ eorum in hoc opere epistolæ conspicerentur, eæque non no-
 bile argumentum, sed materiam vulgarem complexæ. Cate-
 rorum verò eò copiosius vitam signavimus, quo & plures &
 argumento graviores exararunt epistolæ, uti monumentis publi-
 cis, utpote vitis *Melchioris Adami*, Iconibus *Jo. Jacobi Boissardi*,
 Syntagmate historiarum Ecclesiæ *Joannis Micralij*, Libello Sy-
 noptico *Augustini Brunnij*, Memoriis *Henningi Wittenij*, oratio-
 nibus & sermonibus, in cujuslibet funere recitatis & publicæ
 postea luci expositis, semel etiam iterumque communicatis mi-
 hi ex locorum Archivis vitæ descriptionibus. Atque hunc In-
 dicem non exiguum in lectione harum epistolarum usum habi-
 turum esse, prorsus sum persuasus.

Quas in octavum librum conjeci, Epistolæ, non ex Mar-
 bachianâ Bibliotheca manant, sed industriæ debentur clarissimi
 quondam viri, *MATTHIÆ BERNEGGERI*, magni Argentoraten-
 sium πολυγράφου, qui aliunde acceptas fideliter conservavit, è cujus
 libro

librorum supellectile nuper mihi communicata fuerunt. Quis-
 quis eas sine affectu inspexerit legeritque, dignas iudicabit, quæ
 publica luce donentur. Quippe scriptæ à doctissimis ejus-
 ætatis viris, de rebus longè gravissimis, quæque haud contem-
 nendum usum, si non præcipuè in Ecclesiam, in rem tamen
 literariam & solidioris eruditionis diffundant. Complectuntur
 illæ nonnulla, quæ orthodoxas aures offendere possunt & qui-
 busdam videbuntur omittenda fuisse. Sed ego iis annumerari
 nolo, qui scriptores, ubi quid dicunt, quod scenæ non inservit,
 liberè castrant, aut nihil eruditum tolerare possunt, quod à placitis
 nostris deviat. Cum ii scribunt, qui religionis nostræ hostes
 sunt, pro religione nostra scribere non posse ultrò intelliguntur.
 Iniquum tamen est, nolle eos audire, cum scriptioni suæ ea simu-
 admiscent, quæ pulcra sunt, quæque utilitate sua in alio eruditionis
 genere non destituuntur. Ubi inprimis, quæ contra nos dicunt,
 ita comparata sunt, ut eorum vel error vel vanitas cuilibet, hi-
 storiarum non profus rudi, facile patefeat, aut ex monumentis
 jamdiu editis possit retundi. Ideò enim & gentilium & Judæo-
 rum libros ex Christiana Ecclesia non expurgamus, quod, licet
 mysteria fidei nostræ propria inde non firmentur, sed multa sæ-
 pe parte labefactentur, de aliis tamen rebus, in ipso quoque
 Christianismo necessariis, utiliter admoneant.

Pleræque Epistolæ *Erasmus*, illud omnis eruditionis mira-
 culum & renascentium literarum parentem commendant. Quod
 vitio omni carere, nemo hodie negaturus est. Quamquam
 enim, ut rectè de eo judicavit *Philippus Melanthon*, quod prima-
 rium religionis Christianæ caput, justificationem fidei, concer-
 nit, minus intellexerit *Erasmus*, quam omnis Sophistarum scho-
 læ sciverunt, eoque non immeritò *Lutherum* fuerit expertus ad-
 versarium; qui in Epistola ad amicum, V Vittebergæ MDXXII.
 feria quarta post Urbani scripta: *non est*, ait, *Erasmus in hac re*
formidabilis, sicut neque in summâ fermè tota rerum Christianarum.
Potentior est veritas, quam eloquentia, potior spiritus, quam inge-

xium, major fides, quam eruditio. Et ut Paulus ait: stultum Dei sapientius est hominibus. Ciceronis eloquentia sapius superata est minore eloquentiâ in iudiciis fori. Julianus eloquentior est Augustino. In summâ, victoria est penes balbutientem veritatem, non apud mendacem eloquentiam. Non provocabo Erasmus, sed neq; provocatus semel atque iterum, mox referiam. Tamen non videtur consultum, ut vires eloquentiæ suæ in me instituat. Metuo enim, non inveniet in Luthero Fabrum Stapulensem, neque possit gloriari, sicut de illo gloriatur: omnes gratulantur mihi, victum esse Gallum. In re tamen morum, inquit porro Philippus, Erasmus nihil dubitarim, veteribus omnibus præferre. Quantum uni Erasmo sacra antiquitas debeat, quam ille propemodum totam doctissimis commentariis illustravit, non potest ullo satis calamo deprædicari. Nemo hodie per totam vitam tantum veterum librorum legit, quantum ille & typis commisit & accuratissimis iudiciis ornavit & vastis sæpe dissertationibus exposuit. Nemini cuiquam obligamur, qui nunc in emetiendo veteris historiæ mari felici velo provehimur, si illius non toti debitores sumus. Fregit ille simul in istâ scholæ caligine glaciem & veterem simul sapientiam ad quoddam fastigium deduxit. Cætera quoq; omnia in hoc viro ad eò eximia fuerunt, ut vix ullus hominum memoria inveniatur, in quem liberalius dona sua profuderit natura. Idem encomium Urbano Regio veri tenor expressit, Ep. XII. In religione verò, quamquam Lutheri in plerisque partes potiores verioresque iudicaverit, institutum tamen ejusdem, sive metu cujusdam infamiæ, (nam, ut ait Sleidanus, lib. IX. a. 1534. omnium rerum maximè timebat, ne gratiam & auctoritatem amitterent sua scripta) sive spe præmii & honoris, (nam, dicente eodem Sleidano, lib. XI. Paulus III. eum in Cardinalium numerum adsciturus erat, ni morte fuisset præventus) nunquam apertè secutus est: Monachorum tamen & Scholasticorum, qui tum regnum ubique in Ecclesiis & scholis obtinebant, barbariem, corruptissimos mores, hypocrisin, defloratam religionem & à veteri instituto lapsum ita acriter traduxit, inque

cæteris

cæteris à Pontificiorum communibus sententiis adeò frequenter deflexit, ut & illos infensissimos haberet per omnem vitam hostes, & hodie quoque Romanæ sedis addicti nihil minus æquè ferre possint, quam Erasmus, Semi-Lutheranum quippe & Semi-Pontificium, ipsis objectari. Quamquam nonnulli inter eruditiores, ut Epistolæ præsentis documento sunt, forte ne scribendo ipsis gravis esset, palpo eundem, dum viveret, permulcentes, sibi vindicaverint, illumque ut catholicum, imò ut catholicorum Theologorum suo sæculo principem, in cælum vexerint.

AMBROSIUS BLAURERUS, Constantiæ anno 1520. natus in patriâ & Augustæ pleramque vitæ suæ partem consumpsit, nisi quod sub vitæ suæ finem ob Inretim Constantiâ pulsus in Helvetiâ delituit, donec naturæ debitum exolveret, A. 1567. Melanthoni & Calvino, (cujus ad ipsum aliquot epistolæ extant) adhæsit: ex quo facile licet conjectare causam, cur Tigurinorum modestiam tantopere extollat. Habes ejus quoque mentionem Ep. XXIX. Part. II.

VVOLFANGUS FABRICIUS CAPITO Hagenoæ natus, A. 1478. admirandis per omnem vitam fatis obnoxius fuit. Nam primo ex parentis, deterrimos ejus sæculi Ecclesiasticorum mores exosi, voluntate medicinæ operam dedit, ejusdem Doctor solenni Academiaeum more declaratus, A. 1498. vicesimo ætatis anno. Defuncto parente naturæ quadam bonitate ad studia Theologica tractus tantâ diligentâ iisdem insudavit, ut & Theologiæ Doctor A. 1504. renunciaretur, ætatis vicesimo sexto. Hinc summo amore Evangelicæ doctrinæ captus, Brusselæ, Spirensis Episcopatus oppido, & Basileæ semina veræ doctrinæ jecit. Vocatus autem ab Archiepiscopo Moguntino, ut & Concionator ejus & Cancellarius esset, (nam juris quoque prudentiæ, Zafii per quadriennium auditor, operam dederat) tertium quoque Doctoratus gradum in jure adsumpsit, anno 1520. ætatis quadragesimo secundo. Causam ejus rei aperuit ipse in Epistolâ ad Huttenum: *Juris Pontificij, ait, ut vocant, Doctoratum suscipiam, propter auctoritatem*

toritatem

*poritatem videlicet comparandam. Scopum subolefcis, pra cateris
 multis sacrosanctum. Licet interim sint aliqui, qui vitio vertunt,
 Theologum esse & unâ simul civilem. Quasi Theologus necesse
 habeat omnem exuere humanitatem. Non multò post Carolus V.
 Imperator, prudentiâ viri & eloquentia motus, nobilitatis ipsi &
 posteris insignia contulit, Anno 1523. Verum omnem istam
 pompam & in hoc mundo splendorem nihil moratus Capito,
 stupentibus Aulicis, Bucerum Argentoratum secutus, Templo
 D. Thomæ Præpositus datus est, anno 1523. De quo Nic. Ger-
 belius ad Jo. Svvebelium, Ep. XXII. Hesternâ die Capito, Præpo-
 situs noster, innumerabili conveniente turbâ, Colossensium epistolam
 enarrare capit, apud S. Thomam. Interim Papiſta in calceos &
 caligas, &c. Non credis, quantum auctoritas Capitonis efficiat.
 In Sacra verò functione, quam à teneris amabat, ad finem vitæ
 perſtitit, quem beatum habuit, anno 1541. Ut in Capitone
 pleraque singularia erant: ita rarum fuit, quod uxor ejus
 VVIBRANDA ROSENBLATTIA, quatuor viris, iisque singulis ob
 eruditionis & meritorum famam celeberrimis, juncta fuit, Ludo-
 vico Cellario, Doctore & Philosopho Basileensi, VVolfgango
 Fabricio Capitoni, Joanni Oecolampadio & Martino Bucero.
 Extinctam peste Basileæ anno 1564. carmine deflevit *Paulus
 Cherlerus*. Quamvis autem reformatæ per Lutherum religioni
 ex toto animo deditus eſſet Capito, moderationem tamen, ut
 erat placidissimi ingenii, ita, ut ad vitium ſapiculè defleſſeret,
 amabat. Cujus rei & in Epistolis præſentibus, ſecunda & trige-
 ſima quarta, documenta cernuntur. Nam in priore Erasmus
 ad Lutheranæ quidem religioni adjiciendum calculum, ſed ad-
 modum timidè frigideque cohortatur. In poſteriore Anabap-
 tiſtis tantum abeſt, ut patrocinetur. Atque hunc in Capitone
 timorem gravi & cordata epistola, ut ſolebat, reprehendit
Lutherus, quæ Luthero vivente ſeparatim edita digna eſſet, quæ
 huc transcripta legeretur. Sed quia illa prolixior eſt, excerpta
 ejus quædam in eorum gratiam, qui adhuc hodie moderatorum
 Theolo-*

Theolo-

Theologorum nomen affectant, dabimus. Ita autem Theander ad Capitonem, quem, ut Evangelio portam apud Cardinalem aperiret, rogaverat, quique responderat, moderatè in eo negotio agendum, atque ad multa connivendum esse: *Quantum litera Cardinalis Tui, (Electoris Moguntini) animum meum erexerunt, tantum tua dejecerunt, mi Fabrici. Dejicit forte & vultum tuum exordium hoc triste & ingratum; sed tuâ culpâ, qui & fidem & auctoritatem literis Cardinalis tam intempestivâ Rhetoricâ ademeris. Inter multa enim, quae moverunt, hoc erat unum, quod scribis, te juvandarum Evangelij partium diversam à nobis inijsse rationem. Hoc enim quid aliud est, quam aut tuam aut nostram rationem damnabilem esse? Cum necesse sit, ministerium spiritus sibi ipsi quam minimè pugnare. Atque ego quidem pro meo in te candore verbum hoc diversitatis leniissem, nisi tu ipse, tuus interpret, coegisses sic intelligendum esse: Evangelium tunc promoveri, si Principibus conniveatur, parcat, eorum facta excusentur, & ut tua verba sonant, ne pugnam procaces provocemus. Hac tua ratio est & veritatis Christiana abnegatio est. Ego nec inimicis optarim hunc animum probari, tantum abest, ut optem, hac ratione juvari Evangelium, ut nihil vehementius deprecet. Et faxit Christus, non, ut nihil promoveas, sed ut servet te nobiscum, ne noceas. Mansuetudinem & benignitatem exigis, scio. Sed quid Christiano & adulatori? Res est aperta & simplicissima Christianismus. Rem sicut habet, & agnoscit & fatetur. Male valere volunt etiam gentiles eos amicos, qui vitis amicorum blandiuntur: & veritas Christi vitis & impietati simul blandiri poterit? Igitur nos sic sapimus, omnia prorsus esse reprehendenda, arguenda, confundenda; nihil parcendum, nihil connivendum, nihil excusandum, ut medio stet campo & libera & pura & aperta veritas. Aliud est, quos corripueris, summâ mansuetudine suscipere, tolerare, invitare. Hoc jam ad charitatis & officij exemplum pertinet, non ad ministerium verbi. Caritas omnia sustinet, omnia suffert, sperat. Fides verò seu verbum nihil sustinet prorsus, sed arguit, devorat, seu, ut Hieremias*

dicit, evellit, destruit, dissipat, & maledictus est, qui facit opus Domini fraudulenter. Aliud est enim, Fabricij vitium laudare vel extenuare, aliud benigniter & suaviter curare. Primum omnium dicendum est, quid rectum & non rectum sit. Deinde, ubi auditor susceperit, tolerandus, & ut Paulus ait, infirmus in fide suscipiendus est. Tua verò ratio id efficit, ut nunquam veritas agnoscat, & tamen interim blanditiâ & fictâ humanitate præsumat vitium sanari. Obsecro te, mi Fabrici, cur exigis Lutherum, qui ad omnia vestra conniveat, solis literis blandiusculis palpat? cum sint tam infanda, qua vos molimini, & non estis contenti, quod parati sumus ignoscere & tolerare per charitatem. Quin expostulatis, ut justificemus quoque, hoc est, ipsam doctrinam abnegemus per impietatem. Satis & plusquam satis tentatis me, optime Fabrici. Et ego satis & plusquam satis benigniter respondeo, cum longè severiorem responsionem merueritis, qui non modo non facitis, quod toties luditis & irridetis fucis, sicut vobis videtur, egregiis, sed sicut ego video, insigniter ineptis. Nos doctrinam pietatis tuebimur, quantis viribus possumus, offendat sive cælum sive tartarum. Habes itaque Lutherum, sicut semper habuisti, obsequentissimum mancipium, si modo pietatis amicus fueris. Rursus egregium contemptorem, si perrexeris cum tuo Cardinali ludere in re sacrâ. Summa esto. Charitas nostra pro vobis mori parata est. Fides verò si tangitur, tangitur pupilla oculi nostri. Charitatem expositam habetote omnibus, sive ludibriis, sive honoribus. Fidem & verbum adorari à vobis volumus & sanctum sanctum haberi. De charitate nostrâ nihil non præsumite, fidem verò nostram nusquam non timete. Ex eremo meâ, die Antonij M^D XXII. Isti aculei animum Capitonis, religioni faventissimum, ita fauciarunt, ut cum, quod sperarat, apud Cardinalem obtinere se non posse cerneret, abire ex aulâ & liberiore loco servire DEO maluerit. Quamquam nec postea mutare prorsus animi indolem valuerit, & assuetæ æquabilitati nuncium mittere.

JOHANNES COCHLÆUS, VVendelsteinii in agro Noribergico

gico natus est, anno Christi 1503. Ab adolescentiâ Luthero restitit, Philippo, quod ipse Lutherus scripto, ut vocat, viro armato, Cochleæ, opposito, testatur, adulatus est. Catholicorum partes, ut & hæc epistola tertia testatur, acerrimè tutatus, Moguntia primùm ad S. Victorem, post VVormatiæ Canonicus factus. Ubi anno M D XXI. sua sponte Lutherum accessit, atque ei ad ignem usque disputationem obrulit. Huic cum Lutherus respondere vellet, Comes quidam assidens suam auctoritatem interposuit. Postea & Augustæ Vindelicorum unâ cum Eccio contra Protestantes disputavit. Hinc factum, ut Francofurdienfis Decanus in monte B. Mariæ Virginis constitutus sit. Erasmo semper familiarissimus. Obiit 1552. Longum scriptorum ejum catalogum necit *Boissardus*, Dec. II. Ic. XXVII. Ubi & imaginem ejus depictam repræsentat. Inter opera ejus Liber de actis & scriptis Lutheri, ex puris putis mendaciis totus confusus, quem tamen vulgares Pontificiorum sacrificuli pro meris oraculis ubique adorant, omnem viro, cæteroquin non indocto, existimationem abrogavit. Paraphrases, ad quas Erasmus hortatur, quibus singulis judicia valdè temeraria præmisit, graves censuras à Lutheranis pariter atque Pontificiis Doctoribus meruerunt. Mellitissimis scilicet verbis Romanæ sedis addicti Erasmus, dum viveret, lætarunt, saltem ne Lutheranus fieret, qui Pontificiis jamdiu esse desierat. Addo encomium Thuani lib. XI. *Joannes Cochleus, insignis Theologus, & multis atque eruditis pro canonica scriptura & Ecclesiæ catholica auctoritate scriptis editis clarus, præterea acer in disputando & in comitiis ac colloquiis Augusta, Ratisbona ac Wormatiæ sapius cum Principum Protestantium Theologis magnâ cum laude congressus.*

Petrus Curtius, Leonhardus Casperotus, (alias Casimbrotius) Henricus Botteus, Legum Doctor, (ad cujus epistolam responsio extat in Erasmanis, lib. XIX. p. 663.) Joannes Benedictus, aliique, dum pro indole sectæ, cui addicti fuerant, Lutherum nonnunquâ acerbè feriunt, barbaricam tamen simul scholarū & monachorū fatalem eo

tempore incitiam pariter atque malitiam graphicè depingunt, quam cum Erasmo Roterodamo, Martinus Lutherus & Philippus Melanthon, quamquam in coeteris diversam viam ingressi, magno successu felicissimè expugnarunt.

URBANUS REGIUS ad lacum Brigantinum natus est. Audivit Friburgi Ulr. Zasium, summæ eruditionis Jureconsultum, Ingolstadii Eccium, ubi & laureâ Poëtica Maximiliani Cæsaris manu coronatus & in Professorum numerum receptus est. Invitavit Anno D. M D XVI. adhuc Pontificiis erroribus immersus, Principis sui jussu Erasmus, ut Ingolstadium concederet, sed frustra. Epistola extat inter Erasimianas, lib. II. p. 90. Orta inter Eccium & Lutherum de religione controversia, Lutheri partes veriores ducens, Augustam, Anno M D XXI. discessit, ubi A. M D XXX. Melanthoni fideliter adstitit, & ab Ernesto Brunsvicensi ad gubernandas Ecclesias suas Cellam abductus est. Qua in functione ad finem vitæ perseveravit. Fatalis ei hora illuxit 23. Maji, M D XLI. Quam Erasmo laudem, epist. XII. admetitur, illa ei ex vero certè conveniebat. Primus enim bonarum literarum, cum saniore, quam qualis hæctenus Scholasticorum Theologorum fuerat, Theologia conjunctarum auctor in Germania, immò in Europa, erat Erasmus, magnamque ea in re Luthero atque Melanthoni lucem prælucebat. Sed, ut supra diximus, in pandendis intimioribus veræ Theologiæ recessibus & mysteriis, Luthero palmam cessit, quippe in implantandis mitioribus barbaro scholarum cœtui moribus potius occupatus. Scripsit autem Urbanus hanc epistolam inter initia animi cum Papismi superstitionibus colluctantis, Eccium, Præceptorem suum, nec sine merito ejus, adhuc magni faciens. Nam postea, ubi in accuratiorem Lutheri notitiam penetravit, eundem aliis omnibus longè antetulit. Cui rei duplex subjicimus Regii de Luthero judicium, ab Ernesto, Filio, in secunda Operum parte nobis conservatū, quorum prius è quadam Epistolâ ad amicū quendā, Augustæ tum agentem, è Lunæburgo, A. D. MDXXXIV. data, hoc

hoc est: Cum Saxoniam peterem, Coburgi integrum diem solus cum Lutthero, viro Dei, transegeram, quo die nullus in vita mihi fuit jucundior. Talis enim ac tantus Theologus est Lutherus, ut nulla secula habuerint similem. Hoc magis execror stultitiam & arrogantiam Carolstadianorum, (quibus nimirum, à Zvvinglio seductus, faciliorem antea, quam debebat, aurem præbuerat, conquerente id etiam aliquoties in epistolis Lutthero; quod in vita Regii verè, sed non candidè refert Melchior Adami; quippe qui reticere non debebat, Urbanum postea longè alium factum, Luttheri contra Zvvinglium sententiæ pertinaciter adhæsisse) qui sibi placent, quasi Lutthero queant conferri, cujus umbram non assequuntur cum omni eruditione, quam jactant. Semper enim magnus fuit Lutherus. At jam mihi maximus est. Vidi enim præsens & audiui, quæ nullo calamo tradi possunt absentibus. Itaque Regius Zvvinglium non pro socio reformationis, quem honorem ei Calviniani admittuntur, sed pro eo habuit, qui umbram Luttheri non assequeretur. Posterius ex epistola ad fratres in Christo suos, in superiore Germania agentes, his verbis incedit: Ego forsitan in judicanda vera doctrina non omninò truncus sic judico: neminem esse, qui possit odisse Lutherum, si eum noverit. Indicant libri spiritum Luttheri, sed si propius inspexeris hominem, si de rebus Divinis ipsum audieris Apostolico spiritu differentem, tum dices: vincit præsentia famam. Major est Lutherus, quam ut à quovis sciolo possit aut debeat judicari. Vide, quam magnifica DEI gratia sit in homine, cujus certè me non pudet. Dicam, quod sentio. Scribimus quidem passim & tractamus Scripturas, absit invidia verbo, sed Lutthero collati discipuli sumus. Hoc judicium non ex amore fluit, sed potius amor ex judicio. Neminem contemno. Malo contemni, quam laudari. Sed rursus contemni Lutherum electissimum, illud Spiritus S. organum, non patiar. Er bleibt noch wohl ein Theologus für der ganzen Welt / das weiß ich / ich kenne ihn nun basß dann zuvor / ehe ich ihne selbst gesehen und gehört. Conferenda sunt, quæ in Regii memoriam & merita nuper com-

mentatus est clarissimus Ecclesiæ nostræ Theologus, meusque in juvenilibus studiis commilito, *Elias Veielius*.

SIMON PISTORIUS, Ictus, Lipsiæ lucem primum adspexit, Anno MCCCCLXXXIX. Quo loco post assumptum Doctoris titulum promotore Jo. Lindemanno, jus civile magno cum applausu docuit, ab anno MDXIV. usque ad annum MDXXXIII. quo in aulam à Georgio Saxonæ Duce evocatus, Cancellarii locum obiit, donec defuncto Principe, anno ejus seculi XXXIX. ad ordinarium Lipsiæ pulpitem, & potito rerum Mauritio, anno XLII. ad Archigrammatei dignitatem vocaretur, quam sexto post anno cum privatâ vitâ commutavit, fatis defunctus in pago gentili Seusfeliz, Anno MDLXII. Quam acerbus Lutheranzæ reformationis hostis GEORGIUS fuerit, publicè notum est, neque admirandum, si judicium Principis primarius ejus minister fuerit secutus, nunquam ita judicaturus, si sub saniore Principe, Mauritio, stipendia maturius meruisset.

NICOLAUS GERBELIUS, Pforzhemii in patriâ nostrâ natus, latinæ græcæque linguæ scientissimus, juris scientiam primò Viennæ professus est, postea Argentoratum ad capeffendam Historiarum professionem discedens edendis varii generis scriptis memorabilem operam navavit, morte sublati, Anno MDLX. cui eximio hoc encomio verè candidèque parentat *Thuanus*, libri vicefimi sexti fine: *Nicolaus Gerbelius Pforzensis, vir optimus & pariter doctrinâ ac suavitate morum excellens, decrepitâ atate senex.* Quem & Lutherus amavit, atque ei filium primogenitum ex S. baptismi fonte suscepit, cujus ad ipsam epistola, fervidissimi affectus plena, n. xxx. extat.

HIERONYMUS PAUMGARTNERUS, Noribergæ in lucem ex familiâ Patriciâ editus, A. M. ccccxcix. ad senatorios aliosque in patriâ honores evehctus, anno superioris seculi XLIII. è conventu Spirensi, quo missus à civitate fuerat, domum rediturus, in itinere à quibusdam, qui se Svevici federis hostes profitebantur, interceptus, inque diversis latebris abditus, diuque vexatus fuit. De
quâ

quâ hujus viri calamitate Ph. Melanthon in epistola ad Joach. Camerarium: *ad vulnus, quod domestica mihi calamitas facit, accessit alterum, Hieronymo Baumgartnero capto, quem multis de causis verè & ex animo diligo. Quem enim ullâ in civitate virum melius meritum de suâ rep. de Ecclesiâ, de studijs literarum, aut magis ornatum domesticis virtutibus, nominare possumus?* Liberatus ex captivitate, anno XLV. patriâ inservivit, ex hac vitâ evocatus anno LXV. E cujus gentilibus procul dubio fuit JOANNES BAUMGARTNERUS.

PETRUS JOANNES OLIVARIUS, Valentia in Hispaniâ oriundus, Theologicis scriptis, præcipuè tractatu de Prophetiâ & Spiritu Prophetico inclaruit, A. MDXXXVI. Ex eadem Hispaniâ prodiit ALFONSUS FERNANDEZ, Archidiaconus Alcoranus. Plures eò nomine vixisse conicio ex libro, qui hujus seculi anno XVI. editus extat: *predicatoriam concertationem complectens pro Ecclesiâ catholicâ contra hæreticos, Gentiles, Judæos, Mahummedanos.* Antonii Senensis exscriptorem facit Ph. Labbeus, apud Thomasius, de Plag. Liter. §. 428. Extat autem ad hanc Fernandii Epistolam responsio Erasmi, libro XIX. p. 669.

HENR. LORIT. GLAREANUS, anno MCCCCLXXXIX. luce donatus, Friburgi & Basileæ docuit, usque dum moreretur, anno MDLXIII. In Mathematicis, Poësi, bonisque literis aliis versatissimus, multos antiquitatis auctores commentariis illustravit. De ejus tamen stilo Erasmus ipse in Ciceroniano: *Maluit in philosophiâ ac Mathematicis disciplinis consensescere, quam emulari phrasin Ciceronianam, cui vix convenit cum subtilitatibus.* Quem alioquin inter clarissimos sui seculi viros retulerat, lib. I. Ep. ad Cap. p. 9.

THOMAS MORUS, Angliæ sub Henrico IIX. Cancellarius, hostili semper odio Lutherum & resurgentem sub eo Evangelii doctrinam persecutus, cum nec divortium Regis, nec decretum, quo Pontificis abrogatâ dignitate, profitebatur, se caput esse totius per Angliam Ecclesiæ, approbaret, captus & capite multatus est, Anno MDXXXV. narrante libro nono Jo. Sleidano.

Cum

Cum Lutherus acri stylo Angliæ regem impetiisset, à quo Morus summis, quæ in conscripto à se sibi Epitaphio apud *Boissardum*, lib. II. Ic. XLIX, prædicat ipse, beneficiis & dignitatibus inactatus fuerat, non tantum *Responsonem*, ut vocat, *ad convitiâ Martini Lutheri, conjectâ in Henricum, Regem Angliæ, ejus nominis octavum*, conscripsit, sed & flabellum, ultionis studio, fuit, quibus alii, præcipuè ii, qui tum scientiarum principatum tenebant, adversus Lutherum irritarentur. Sed istæ tenebrarum potestates non poterant omni vi suâ cursum Evangelii sufflaminare, quin vivo adhuc Moro & ex invidiâ pereunte in ipsam Angliam felicissimè penetraret.

HENRICUS CORNELIUS AGRIPPA, Coloniam Agrippinam patriam habuit, in qua natus est, anno 1486. Decessit verò A. 1534. Supremum in Jure atque in Medicinâ gradum adeptus Dolæ Burgundiorum & in Ticinensi Gymnasio docuit. Postea Carolo. V. Cæsari à consilio Judiciario & Archivis fuit. Principum quoque castra secutus sua fortitudine effecit, ut armatâ militiæ Eques auratus crearetur. Cum libros ederet de incertitudine & vanitate scientiarum, de occulta philosophia & scientiis quibusdam abditis atque Astrologiæ deditissimus esset, atheismi & Magiæ suspicionem incurrit, quam criminationem edita Apologia diluit quidem, sed non omnibus persuasit. De cujus mordaci indole dicitur circumfertur: *Inter Divos nullos non carpit Momus. Inter Heroas monstra quæque insectatur Hercules. Inter demones rex Erebi Pluto irascitur omnibus umbris. Inter philosophos ridet omnia Democritus. Contra deflet cuncta Heraclitus. Nescit quæque Pyrrhias. Et scire se putat omnia Aristoteles. Contemnit cuncta Diogenes. Nullis hic parcat Agrippas, contemnit, scit, nescit, flet, ridet, irascitur, insectatur, carpit omnia. Ipse Philosophus, demon, Heros, DEUS & omnia.*

JO. STURMIUS, lucem primum adspexit Sleidæ, in Ubiis oppido, anno Christi MDVII. Lovanii parata suis sumptibus officina typographicâ Homerum excudit, eumque secum Lutetiam Parisiorum

rorum, anno MDXXXIX. importavit, docendi ibi græcas latinæque
 literas publicum officium consecutus, quo per octennium, non
 tamen sine periculo, cum veritatem Evangelicam & agnosceret
 & profiteretur, fugebatur. Vocatus Argentoratum anno
 MDXXXVII. scholam illustrem & constituit & ornavit & ad
 culmen Academicorum privilegiorum evehit, Anno xli. perpetuus
 ejus rector, (quò onere tamen a. lxxx. liberatus est) anno
 verò LIV. Capituli Thomani Præpositus declaratus. Vir ut
 inexhaustæ & doctrinæ & laboris: ita tantæ existimationis &
 famæ, ut à nemine non Cæsarum, Regum, Principum, Rerump.
 oblato stipendio amplissimo, expeteretur, ut in gravissimis
 quibusvis consensibus ad deliberationes de religione, missus à
 rep. Argent. legatus, adhiberetur, ut plures denique Principes,
 Comites, Barones, Equites, in Europâ numeraret discipulos,
 quam alii, etiam celeberrimi doctores, vulgares & plebeios.
 Quibus rebus ut immortalæ meruit nominis sui & meritorum
 commemorationem: ita, qui purioris religionis innocentiam
 sincero amore complectuntur, nunquam negaturi sunt, gra-
 vissimam extitisse Jo. Marbachio & Jo. Pappo causam, cur
 Sturmio, vel clam vel palam Calvinianis non obscuris indiciis
 faventi, & si per ipsum stetit, Zvvinglianissimum Ecclesiæ at-
 que scholæ insinuanti, sese primò privatim & deinde publicè
 opponerent, quamquam in scriptis Sturmio suis, specioso utens
 prætextu, nunquam negotium religionis, sed causas longè alias
 se agere simulaverit. Inde est, quod & dum viveret, solis iis fa-
 miliariter convixerit, qui Calvinianorum placita vel apertè am-
 plectebantur vel religionis certè Calvinianæ atque Lutheranae
 discrimen susque deque habebant; & cum moreretur, à solis
 Reformatis, quod hoc quidem negotium attinet, impensè fue-
 rit laudatus. Quæ enim est ista Melchioris Adami confidentia,
 de concertatione ejus cum Pappo scribentis: *Usus est fortuna
 varia, inter cetera etiam orbatu visu, qua tamen omnia, licet qua-
 dam ex illis satis dura fuerint, ut concertatio cum Pappo, heroicâ
 prorsus*

prorsus magnanimitate, patientiâ & constantiâ prope Divinâ non toleravit modo, sed etiam superavit, nihil interim remittens de veritate semel agnitâ. De Pappo verò aliisque, ne Calviniani errores ovili ipsis commisso damnnum irreparabile inferrent, sedulo vigilantibus, subjicit: *Libellos veristicos & stentoreas illas pro suggestu publico voces* (ita cordatas in veritatis adversarios invectivas, sanctissimo Christi exemplo toties consecratas, appellat) *graviter improbavit*: (nec mirum hoc est, cum ei non potuerint non esse molestâ) *laudavit contra principes & inter eos Reginam Angliâ, quæ neque in scriptis neque in concionibus quicquam pronuntiari passâ est, quod cuiquam Evangelicæ parti (Lutheranæ scilicet & Calvinianæ) nocere possêt.* Quæ moderatio genium arguit, religionum in fundamento dissidentium differentiam nihili reputantem & à genuinis Lutheranis jamdiu communi calculo damnatum. Poterant verò Sturmii conatus eò difficilius reprimi, quia favorem iis conciliata diuturnis in rem literariam meritis viri auctoritas pepererat. Quam quo pondere senex sibi asserat, quâ severitate avolaturam vel tueatur, vel revocet, hæ quoque Epistolæ subinde produnt. Fatis concessit Sturmius, anno M D LXXXIX. laudatus quoque à *Thuanus*, libri nonagesimi sexti fine.

JACOBUS SADOLETUS, Mutinæ, Italiæ urbe, ortus, utprimū singulari doctrinæ fama cluebat, una cum Petro Bembo, à Leone X. ex omni doctorum numero delectus est, cujus in conscribendis Epistolis opera & ingenio uteretur. Cum postea in Episcopatu Carpençtoratenſi obeundo rectè fideliterque sese gessisset, à Paulo III. magna totius collegii Apostolici lætitia in Cardinalium numerum cooptatus est. Scriptor (hoc cum elogio *Thuanus* insignit, libro tertio sub finem) *versu & pedestri oratione politissimus, cujus seria fuerunt omnia & digna personâ, quam sustinebat.* Decessit non sine veneni suspicione, anno Domini M D XLVII. Quatuor enim Cardinales, docti & boni viri, P. Bembus, J. Sadoletus, C. Contarenus & J. Campegius properata mor-

ta morte occubuerant, eò quod cum iis, qui à Romanæ religio-
ne discordant, aliquam familiaritatem habuisse crederentur.

Sequuntur hunc Sadoletum in octavo hoc Epistolarum li-
bro ex iis, qui Romanæ Ecclesiæ contra Lutherum adhaferant,
nonnulli, quorum nota sunt nomina, & alii, qui paulò sunt ob-
scuriores. Plerique tamen in monachorum mores & deprava-
tas Ecclesiæ consuetudines invehuntur. *Alphonsus Virvesius*,
Benedictinus Canariensium Episcopus, scriptis quibusdam ad-
versus Lutherum inclarescere annis est. *Caspar Ursinus Ve-
lius*, in Silesia natus, Poëta & Orator, græcè atque latinè doctus,
5. Maji M D XXXIIX. subito amissus est. Quidam in Danubium
injectum existimarunt. De quo in Ciceroniano Erasmus: *Ve-
lius in carmine felix, nec infelix in oratione solutâ. Spirituum &
urbanitatis habet affatim. Ubi prodierit historia, quam de rebus
à Pannoniæ & Bohemiæ Rege, Ferdinando, gestis texere dicitur, cer-
tius pronuntiabimus. Mihi certa res est, illum & Principis clari-
tati & rerum magnitudini facundia viribus responsurum.* Ejus ad
Erasnum Genethliacon extat in epist. Erasmi lib. I. p. 62. Nec
diversum expertus est fatum *Joannes Valdesius*, natione Hispa-
nus, qui Romæ literis & industria & magnorum principum gra-
tia ad magnas divitias evehctus, multis quoque officiis ecclesiasti-
cis clarus habebatur. Cum deperiisset virginem, viri Senatorii
filiam, ejus gratia permisso Pontificis abdicato sacerdotio, ita
animo ob interclusos ista ratione opulentos reditus affligebatur,
ut ex editissimo loco in viam mediam se præcipitem daret, ossi-
busque collisis statim exanimaretur. Rem fusè narrat *Jo. Pier.
Valerianus*, libro de literatorum infelicitate. Est & *Alphonsus
Valdesius*, Johannis Germanus, Theologiæ Professor & Concio-
nator Burgis, Caroli Casaris Secretarius. Ad utrumque Erasmi
extant epistolæ. Sed Alphonsus ejus esse auctor videtur, quæ
hoc loco comparet. *Jo. Genesius Sepulveda*, anno MCCCCXI.
natus & fatis functus anno M D LXXII. De quo integrum appo-
nam *Jac. Aug. Thuanus*, libri quinquagesimi quarti fine, judicium.

Sepulveda, inquit, Salmantica sacri collegij sodalis, vita cursum cum seculo numerabat. Homo græcè latineque doctus & Philosophicis studiis clarus, quod eruditæ ejus lucubrationes edita testantur; sed partibus obnoxius, & quamquam Theologum professus ab humaniore sententiâ, quæ Theologum magis decebat, alienus. Nam cum Bartholomæus Casa, qui Carolo V. Casari à sacris confessionibus erat, apud eum ante XIIX. annos de Hispanorum Indias ad occidentem vastantium avaritiâ, crudelitate & libidine conquestus esset, tantique principis mandatu, de re totâ certius coram cogniturus, in Indias trajecisset & reversus dictis majora se vidisse testatus, Pincia in Concilio instaret, ut modus immani licentiæ poneretur, alioqui fore, ut DEUS eâ immanitate irritatus imperio Indiarum Hispanos exueret & cepta Divini verbi promulgatio illis locis, quæ causa justitiae contra Indos gerendi belli obtendebatur, minimè procederet, reperti sunt tamen, qui lucrum ex eâ intemperie captantes factum excusarent. Quorum causam tuendam Sepulveda suscepit & per Divina & humana jura Hispanis, quod facerent, licere dixit, quippe qui in bello captos tanquam servos belli jure uterentur. Idque libro complexus est, quem cum edere omni ratione cuperet, intercessit Casa & Segobiensis Episcopus. Itaque negotium rursus in diversis Hispania confessionibus agitatum fuit, tandemque decretum, ut quando res ad conscientiam pertineret, Theologorum super eâ sententiæ exquirentur. Id actum anno hujus seculi XLVII. Secundum hoc consulti Compluti & Salmantica Theologi post longas altercationes censuerunt, è re Christianâ esse, ut liber Sepulveda, tanquam doctrinâ minus sana refertus, non ederetur. Neque propterea Sepulveda quievit, sed Romam ad amicos eum misit, ut ederetur. Cum rursus Casar per oratores suos prohibuisset & interim omnia exemplaria in Hispania reperta suppressi curasset, nihilominus Sepulveda in pertinacia perseverans, & turpe vinci astimans, cum Casa & Segobiensi episcopo publica concertatione committi petijt & obtinuit. Nam triennio post publica disputatio instituta est, cui Dominicus à Soto, magni nominis Theologus & Casari ipsi à sacris confessionibus,

insur-

interfuit, isque exitus actionis fuit, ut Casare aliis bellis occupato, potius permessa quam approbata Hispanorum in Indiis grassandi licentia fuerit. *Damianus à Goës*, Lusitanus, Ulyssiponem peculiari libello celebravit, legationem quoque Æthiopicam stilo expressit. *Thomas Lupsetus*, Leodientis, de formando optimo vitæ statu, itemque de morte homini Christiano non pertimescenda scribendo famam nominis sui dilatavit. Ad quem aliquot Erasmi extant epistolæ, inprimis lib. XIV. *Joannes Maldonatus*, Jesuita Hispanus, Commentariis in Evangelistas post mortem ipsius editis celebris, de quo lib. LXXIIX. *Thuanus*: ad exitum *Philosophia & Theologia studium singularem pietatem, morum candorem & acerrimum judicium asserens, magnâ cum laude & frequenti omnium ordinum concursu docuit.* Mortuus Anno MDLXXXIII. *Natalis Beda*, Parisiensis Theologus, cujus ingenium aliquoties in his epistolis depingitur, scriptis inprimis adversus Fabrum & Erasmus innotuit. Vide Erasmi ad ipsum Epistolam, lib. XIX. p. 687. *Jacobus Zieglerus*, quem Jovius in terra Gothica natum & educatum tradit, Viennæ Auftriacæ docuit, commentatus in selectos Scripturæ locos. A Thuano vir exquisitissimæ doctrinæ vocatur, cujus nec obscura vestigia in præfenti epistola expressit. Extat & Erasmi ad ipsum epistola, lib. XX. p. 758. De *Q. Septimio Florente Christiano Thuanus*, lib. CXVII. *Utriusque lingua peritia & versum iisdem linguis pangendarum laude cum priscis ipsis comparandus, adhuc ingenio excelso & liberali praditus, ut nihil serviliter & contra animi sententiam, ut aliis placeret, quod plerique alij calamo venali faciunt, scriberet: interdum mordaciter, ita tamen, ut non tam sensum doloris in eorum ingenis, quos mordebat, quam stimulum ad se ab iisdem amandum relinqueret.* *Henrico Galliarum Regi* ab institutione fuit. Decessit anno MDXCVI. *Hugo Blotius*, Delphius, Aristotelis libros de moribus Argentorati enarravit, anno MDLXV. Orationibus editis clarus. Ad *Franciscum Dilsam*, peregrinationibus memorabilibus defunctum, epistola extat Erasmi, lib. XIX. p. 678.

APPARAT. CAP. IV.

Joannes Heemstedius, Carthusianorum Lovaniensium Procurator. Ad eum aliquot Erasmi epistolæ leguntur. lib. xix. p. 73. *Ludovicus Alardetis*. Est & ad hunc epistola Erasmi responsoria, lib. xx. p. 730. *Ludovicus Berquinus*, Theologus Parisiensis. Ad quem plures Erasmi leguntur epistolæ. De cujus morte *Erasmus* lib. xxiv. epist. iv. ad *Carolus Utenhoium*: 10. Calend. Majas vitam morte commutavit, exustus Lutetiæ in Gravia. De causa nihil certi hætenus potui cognoscere. Tantum autem iudicibus duodecim delegatam pronunciandi auctoritatem. Quum instaret dies, hominem fuisse traditum carceri. Hoc parum felix augurium. Pronunciatum est, ut exustis libellis & abjuratis articulis, lingua illi ferro perfoderetur, mox perpetuo carceri dederetur. Is audita præter expectationem atroci sententiâ, regem appellavit & Pontificem. Judices indignè serentes appellandi verbum: si non recipis, inquit, hanc sententiâ efficiemus, ne post hæc quoquã apelles, & postridie pronunciatum, illum flammis tradendum. Ajunt primum articulum fuisse, quod scripsisset, in rem esse pietatis, ut sacri libri in linguam vulgarem translati legerentur à populo, id quod Senatus fieri vetuerat. Adhibiti sunt satellites armati sexcenti, qui cobiberent, si quid oriretur tumultus. Sunt & ad *Paulum Volzium*, Abbatem monasterii, quod vulgò dicitur curia Hugonis, aliquot Erasmi Epistolæ.

Georgius Vvicelius, addictus initio Protestantium partibus, Presbyter uxoratus, recessit inde circa annum MDXXXI. ad Romanos, vanâ, ut celeberrimo *Conringio* videtur, in Præf. ad viam Reg. quadam opinione ductus, quasi bonorum operum studium à nostris frigidius justo urgeretur & sine schismate religio atque Ecclesiæ innoxia ad auream illam priscam faciem reduci posset. Primum Fuldæ, tum exinde expulsus Moguntiæ ab anno LIV. usque ad LXXII. docuit, ubi tandem fatis concessit grandævus senex. Scripta ejus prope innumera recenset *Boissardus*, Part. IV. Jc. ult. in quibus licet in nostros frequenter invehat, Ecclesiæ tamen etiam Pontificiæ vitis nihil indulget, omnia ad veteris Ecclesiæ exemplum, quamquam irritò conatu, exigens.

A Fer-

DE EPISTOLARUM SCRIPTORIBUS.

A Ferdinando & Maximiliano, Cæsaribus, una cum Cassandro, consultus, quomodo Ecclesiæ vulnere coire & pax inter dissidentes coalescere possit, moderatissimum consilium sub nomine *Via Regia* exhibuit, ab Hermanno Conringio cum memorabili Præfatione editum, anno MDCLIX.

JO. LUDOVICUS VIVES, ex Hispania Valentinus, humanarum Divinarumque artium per totam vitam, quam ad annum usque MDXLI. produxit, studiosissimus, summam eruditionem cum eloquentiæ & optimarum virtutum laude conjunxit, lucubrationibus de vario doctrinæ genere, circa emendandas in primis disciplinas occupatis, immortalē nominis gloriam adeptus. Scripta recenset *Jo. Jac. Boissardus*. In quibus Erasmus, ut præceptorem suum, semper & ubique veneratur, ei in judicandi facultate à nonnullis etiam prælatus. Obiit Brugis Flandrorum.

CONRADUS GESNERUS, Tiguri natus, anno MDXVI. Denatus ibidem MDLXV. Ex operibus, quæ magno numero edidit, quæque *Melchior Adami*, & longè accuratius ex Gesnero ipso *Jo. Jac. Boissardus* recenset, toto orbe notus & celebratus. Verè de eo Thuanus: *Incredibili juvenandæ rei literariæ studio ad ultimum usque vitæ spiritum flagravit, cum lue pestiferâ correptus jam viribus linquentibus ad ordinandam non rem domesticam, sed rem librariam è lecto surgeret, ut quæ vivus publicare non potuerat, post mortem ejus ad reip. utilitatem edi possent.* Animalium verò Historiam, quam indefesso studio, (legerat enim hac fini auctores græcos latinosque ducentos & quinquaginta) quam curiosa sollicitudine, (nam ad indagandas quadrupedum & piscium naturas longinquas in Italiam & ad Oceanum usq; peregrinationes instituerat, contuleratque ubique terrarum cum doctis pariter & indoctis, nautis etiam atque pecudum custodibus) quam accurato judicio compositam in publicum dederit, & res ipsa loquitur & vitæ ejus enarratores amplius prædiderunt.

HULDRICUS ZASIVS, Constantiæ natus anno MCCCCLXI. Friburgi Brisgoiorum jus civile & Canonicum magna famæ existi-

stima-

firmatione docuit usque ad annum MDXXXV. Erasmo semper carissimus, qui morientem hoc carmine laudavit:

*Siccine mors crudelis & invida praripis orbi
Ulrichum Zasium, decus admirabile juris,
Casarei simul & sacri, (paucissima dixi)
Immò doctrina totius & artis honesta
Theaurum ac mundum locupletem? cujus ab ore
Manabat sermo vel melle suavior omni.
Quid nunc collaudem summum pietatis amorem
Et mentem caelo dignam? Quo jam illa soluta
Corporis involucris fruitur, sine sine beata.
Quod superest, te compello, studiosa juventus,
Tandem pone modum lacrymis, iustoque dolori.
Vocis adempta tibi Zasiana copia: verum
Extant ingenij monumenta perennia, qua si
Assiduè manibusq; teras, oculisque frequentes,
Spirat in his, loquiturque viri pars optima semper.*

GEORGIUS AGRICOLA, Glauchæ in Misnia aërem primum hausit, medicinam in Valle Joachimica & Chemnitii fecit, per totam vitam rebus subterraneis & Metallicis indagandis intentus, in quibus eos magna industriâ edidit cum artificiosis picturis libros, ut in eo genere, iudice Bodino, Aristoteles ac Plinius præ eo nihil intellexisse, videantur. Primum reformatæ per Lutherum religioni favit, postea mutatâ sententiâ Pontificiæ immortuus. Quare nec corpus ejus Chemnitii sepultum, sed Cizam delatum fuit. Laudat cum eximiè Thuanus, libro XVI. Mortuus autem est MDLV. natus, MCCCCXIV.

DE OBERTO GIPHANIO supra dictum. FRANCISCUS HOTTOMANNUS, vivere cœpit anno MDXXIV. desiit, MDXC. Lutetiæ in Gallia natus Laufannæ primum, postea Valentix & Avarici Biturigum docuit. Post tumultum Parisiensem Gallia profu-

profugus ad montem Pelicardi, Argentorati, Genevæ & Basileæ larem fixit. Variis cum jus civile tum antiquitatem Romanam illustrantibus operibus, præcipuè libro, cui *Brutum Fulmen* nomen dedit, illustris, quo invictis argumentis probavit, excommunicationem Pontificis in Henricum Navarrenum districtam nullo jure validam esse, eoque tantam iniit apud Pont. gratiam, ut in prima classe prohiberentur omnia ipsius scripta in expurgatorio indice. Laudat eundem *Thuanus*. lib. XCIX.

HENRICUS STEPHANUS, tot preciosissimis libris in typographia sua impressis, tot lucubrationibus ex proprio ingenio editis, cum in Apologia pro Herodoto in sacrum cucullatorum ordinem graviter peccasse judicaretur, ipso in nivosis Averniæ montibus latitante, cremata à tortore. effigies pro ipso pœnas luit. Multis dein peregrinationibus diu in Germaniâ vagus, cum patriam oblivisci non posset, Lugdunum se contulit, ubi opibus atque ipso etiam ingenio destitutus, vitæ, tot exantlatis pro rep. literaria laboribus, in nosocomio finem fecit. Narrat *Corn. Tollius*, libro de literatorum infelicitate.

THEODORUS BEZA, vir inter Reformatos incomparabilis & ingenii & doctrinæ, in omni literarum genere excellens. natus Vezeliis, vetusto Heduorum oppido, anno MDXIX. expiravit Genevæ, ubi longo tempore docuit, anno MDCV. Brevem vitæ ejus consignationem habes apud *Thuanum*, libro CXXXIV.

LAURENTIUS TUPPIUS, Gryphisvaldiæ in Pomeraniâ natus, anno MDXXIIX. Præceptore usus Philippo Melanthonè in Gallia in primis Juris studio incubuit, cujus professio Argentorati ipsi demandata est, anno MDLXIII. Mortalitem exiit anno MDCXIV.

PHILIPPUS GLASERUS, Argentoratium patriam nactus est, anno MDLIV. Præceptorem primò Classicum, deinde Græcæ Linguae & tandem historiarum egit, ex Syngrammate Historiæ Theoreticæ à se evulgato notus. Decessit anno MDCL.

HIERONYMUS VVOLFIUS, in comitatu Oetingensi natus,

22

anno

anno MDXVI. varia in juventute fortunâ jactatus, primum promotorem Philippum Melanthonem expertus est. Cum versione quorundam græcorum auctorum famam sibi conciliafset, à Fuggeris Augustam Vindelicorum accitus & cum Bibliothecâ, tum Gymnasio Annæano præfectus est. Quo in officio optimos auctores Græcos emendando & interpretando utilissimam posteritati operam collocavit. Lithias sublatus anno M D LXXX. Laudat eundem *Thuanus*, lib. LXXI.

Cæterorum, quos hic omisi, notitia ad me non pervenit, nec tanti etiam referre videtur, ut de iis simus anxie solliciti.

CAPUT V.

De

STUDIO IMITANDI VETEREM ECCLESIAM, EX HIS EPISTOLIS ELUCENTE.

ANtiquæ Ecclesiæ ea semper apud recentiores veneratio fuit, ut gloriosum judicaretur, & doctrinam priscorum & prudentiam imitari. Quam enim rectius ecclesiam in exemplum tibi constituas, ad quam & fidem tuam conformes & unde veriora vivendi agendique documenta depromas, quam eam, quæ à manu auctoris sui calida, à summis & falli nesciis doctoribus in pulcherrimam compagem extracta, Divinis præfidiis & admirandis toti orbi adminiculis ornata, inter illustrissima martyria & amplissima providentiæ testimonia, per aliquot secula ita effloruit, ut supremi in eâ Numinis præsentiam & amici revererentur & stuperent inimici? Quoties vel de puritate doctrinæ, vel de gubernandæ ecclesiæ ratione disceptabatur, post facrarum literarum majestatem, vetustissimorum Doctorum oracula consulebantur. In secundo seculo Apostolorum, quique eorum vestigia premebant, primorum ecclesiæ præsulum, Clementis,